Karl Emil Franzos

Judith Trachtenberg

Karl Emil Franzos

Judith Trachtenberg

eBibliotek 1800

2024

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Karl Emil Franzos: *Judith Trachtenberg* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Karl Emil Franzos: *Judith Trachtenberg* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of*

art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

I

For omtrent to menneskealdre siden, i kejser Franz' regeringstid, levede der i en lille by i Østgalizien en brav og af lykken rigt velsignet mand ved navn Nathaniel Trachtenberg, lysestøber af profession. Forretningen var kun ringe, da han overtog den efter sin fader, men han havde efterhånden drevet den højt i vejret ved energi og udholdenhed, idet han udvidede den til også at omfatte fabrikationen af vokslys, og ved sine varers godhed og måske endnu mere ved det forstandige mådehold, hvormed han inddrev sine fordringer, havde han forstået at få næsten alle fornemme folk i landet til kunder. I samme forhold som hans rigdom steg også hans oplysning. Af naturen udrustet med gode evner erhvervede han sig i sit stadige samkvem med adelen og embedsmændene og på de talrige rejser, han på forretningens vegne gjorde til Vesteuropa, i årenes løb større dannelse, end der på den tid faldt i de fleste af hans trosfællers lod. Han talte og skrev tysk rent og flydende, læste regelmæssigt wienerbladene og i sine ledige timer endogså en og anden digter, Lessing eller Schiller. Men hvor meget end hans anskuelser om livets mål og med som følge heraf fjernede sig fra hans fattige, omtågede trosfæller, bevarede han dog den nøjeste overensstemmelse med dem i henseende til dragt og levevis og holdt sig med ængstelig troskab ikke blot ethvert trosbud, men også enhver af rabbinernes lærdomme efterrettelig. "De kender ikke den luft, vi må leve i," plejede han at svare sine oplyste jødiske

forretningsvenner i Wien og Breslau, når de gjorde ham stilfærdige bebrejdelser i så henseende. "Om jeg virkelig anser det for syndigt at gå med stok på sabbatten, er ligegyldigt, men væsentligt er det, at en mand, som vore folk har agtelse for, beroliger dem ved at vise dem ved sit eksempel, at man kan læse tyske bøger, tale rent tysk med de kristne og dog være og blive en from jøde. Derfor ville det næsten være en forbrydelse, om jeg nu lod min talar sy om til en tysk frakke – og tror De, at jeg ville komme mine adelsmænd og hr. kredskommissæren nærmere for det? Ingenlunde; de ville blot spotte den slags ting som afmægtige forsøg på at komme på lige fod med dem. Vi få her i landet, som har noget mere dannelse, kommer derfor foreløbig, hvad det ydre angår, til at blive, som vi er. – Det," tilføjede han bestandig, "var hans inderligste overbevisning," og hvor alvorligt han mente det, beviste han også ved den måde, hvorpå han opfyldte sin helligste pligt, at opdrage de to børn, hans tidligt afdøde, højt elskede hustru havde efterladt ham.

Det var en dreng, Rafael, og en to år yngre pige, Judith, der tegnede til at blive meget smuk. Begge fik af en lærer, Bergheimer, som Trachtenberg havde kaldt til sit hus fra Mainz, en omhyggelig, efter den ny tids krav afpasset undervisning, men med ikke ringere omhu vågede faderen over deres undervisning i hebraisk og i bønnerne. "Jeg vil ikke afgøre," sagde han til læreren, "om det er en lykke eller en ulykke at være født jøde, det har jeg så mine egne tanker om, som muligvis ville gøre Dem, barnligt fromme mand, som De er, meget forfærdet. Men det er en skæbne, og sin skæbne skal mennesket lære at bære uden at lade sig forbitre af den. Derfor søger jeg at opdrage mine børn i fuld pietet for jødedommen. De

ydmygelser, der vil falde i deres lod som følge af deres herkomst, kan jeg ikke mildne for dem, endsige holde borte fra dem; jeg søger derfor i alt fald at give dem den trøst med i livet som en tærepenge, at de lider for noget, der er deres hjerte dyrebart og smerten værd."

Det var også i kraft af disse anskuelser, at han, skønt han på den ene side bekæmpede hver en spire til kristenhad i sine børns sind, dog på den anden side tidligt gjorde dem fortrolige med den tanke, at de med tiden ville komme til at lide svare krænkelser for deres tros, ja for deres ansigters skyld.

"Det skal de vænne sig til," plejede han at sige med et tungsindigt smil, og det var muligvis kun derfor, han lod Rafael og Judith omgås med børnene i nogle ansete kristne huse – de familier, der tilstedte det, var nu ganske vist kun folk, som havde god grund til at vise den rige jødiske fabriksherre denne lille villighed, men dem var der, som forholdene nu en gang var, endda ikke så få af i den lille by.

Nathaniel Trachtenberg tillagde ikke denne omgang synderlig betydning, og navnlig faldt det ham aldrig ind, at den kunne få indflydelse på hans børns sind på anden måde end den, der foresvævede ham. Og dog var det væsentligt en følge af disse indtryk, når de to børn voksede op i en ganske mærkværdig atmosfære, så at sige på grænseskellet, hvor ghettoens tunge tåger blandedes med en anden luft, der ikke var renere, svanger, som den var, med en fanatisk tros viraksduft og et forkomment polsk adelskabs rådne dunster. Skilte fra byens jødebørn ved sæder, udtryksmåde og kundskaber, stod de deres kristne legekammerater ikke mindre fjernt på grund af disses nedarvede instinkter og de tusind

udslag af fordom, der uvilkårligt kom frem hvert øjeblik og næsten gjorde ethvert virkelig hjerteligt forhold umuligt. Men enhver, som nogen sinde har set ind i et barnehjerte, ved jo, at det kan give afkald på at få enhver trang tilfredsstillet, kun ikke trangen til at give og modtage kærlighed. Hvor ivrigt faderen end søgte at lindre sine yndlinges følelse af, at de stod ene i fremmede omgivelser, skulle der dog komme den tid, da han måtte tilstå sig selv, at han ikke fuldt ud havde skønnet, hvor bitter en sådan ensomhed er for et ungt sind, da den ellers så verdenskloge mand næsten hjælpeløs så på, hvorledes de begge ligesom med magt søgte at fremtvinge den sammenslutning med deres jævnaldrende, de attråede.

Det skete, da Rafael havde nået det tyvende og Judith det attende år. De var lige blevet færdige med et dansekursus, der holdtes hos kredskommissær v. Wroblewski, en af Trachtenbergs rigeste venner. Den unge mand, som hjemme forberedtes til universitetet af Bergheimer, erklærede nu med bitter bestemthed, at han havde fået nok af at lade sig slet behandle for sit krusede hårs og sine runde øjnes skyld, han ville aldrig mere sætte sin ben i noget kristent hus, men udelukkende søge omgang med dem, han tilhørte i kraft af sin herkomst og fælles lidelse. På Judith havde de erfaringer, danseundervisningen havde bragt hende, haft den modsatte virkning; hun følte sig mere og mere hjemme i de kristne familier og rynkede på næsen, når hun skulle have sin time i hebraisk. Faderen mødte dem begge med sit magtbud og hindrede dem i helt at følge deres tilbøjeligheder, men de føjede sig dog kun så vidt, som de ikke kunne andet, eller rettere, som Nathaniel sagde til sig selv i rolige og retfærdige øjeblikke, så

vidt de kunne, for den kloge mand havde godt indset, at det hos dem begge var en af menneskehjertets stærkeste drifter, der krydsede hans vilje, hos hende den tilfredsstillede, hos ham den krænkede forfængelighed. Den stakkels Rafael havde taget sig dobbelt styg ud i sine små damers øjne, fordi han var jøde, mens hans søsters tidligt modnede skønhed måske fortryllede hendes ungdommelige kurmagere så meget mere, som de over for jødinden nærede forhåbninger, som de aldrig ville have vovet at nære over for en pige af deres egen kreds. Det var det hele. Og dog blev faderhjertet lidt efter lidt og stadig tiere og tiere grebet af angst for, at disse "børnestreger" måske med tiden ville indvirke dybt og skæbnesvangert på deres skæbne. Da han imidlertid som følge af sin egen natur og udvikling var mere tilbøjelig til at stole på kloge, skarpsindige beregninger end på ubestemte anelser, følte fabriksherren alle bekymringer forsvinde, når han tænkte på sine omhyggeligt lagte fremtidsplaner, som disse tendenser i alt fald ikke kunne krydse, ja som de endogså, som han undertiden søgte at overtale sig selv til at tro, kunne tjene til at fremme.

Han havde bestemt, at hans eneste søn skulle studere jura og være advokat, ikke blot fordi han i overensstemmelse med sit folks anskuelse i doktordiplomet så det højeste ærestrin, en jøde kunne nå, men også fordi han på den måde ville opdrage den unge mand til et mønster og en forkæmper for sine trosfæller. Da Rafael nu skulle tilbringe sit liv i Galizien, var det måske godt, når denne tidligt vakte deltagelse for de undertrykte stålsatte ham over for hans opgave, mens Judith, som faderen agtede tidligt at gifte med en honnet, oplyst jøde i Tyskland, bedst kunne opnå det kendskab til de finere

omgangsformer, hun ville få brug for i sit tilkommende hjem, i de kristne kredse. Ledet af disse betragtninger lod Trachtenberg jo længere des roligere tingene gå deres gang, og modsatte sig kun for så vidt begges tidligt modnede egenvilje, som han var bange for, at den kunne forstyrre det kærlige forhold imellem dem.

I virkeligheden blev forholdet imellem dem nu mere og mere pinefuldt, og hvem der havde størst skyld heri, var det i alt fald umuligt for faderhjertet at afgøre. Spliden havde ganske vist hverken sin rod i mangel på kærlighed eller, som man kunne tro, i deres forskellige natur, for vel havde Rafael og Judith i legemlig henseende intet som helst til fælles – han en kejtet, mager yngling, om hvis blege, skarpt skårne ansigt der strittede en urskov af kulsort, kruset hår, hun en blød, yndig, yppig jomfruknop, med det lyse, smukke ansigt kronet af skinnende rødgyldne fletninger – vel trådte hendes munterhed og livslyst dobbelt stærkt frem i modsætning til hans mørke, grublende, tunge måde at være på, men alligevel var deres inderste væsen så tydeligt som muligt præget af, at de havde hvilet under samme hjerte. De var begge begavede, fintfølende og pirrelige, begge ærgerrige indtil forfængelighed, selvbevidste indtil trods, og hver for sig elskede de den anden næsten højere end sig selv. Men just denne lighed i henseende til alle sjælelige evner og kræfter måtte skille dem ad og gøre dem bitre imod hinanden; hver for sig anså sine egne tilbøjeligheder for de eneste fortræffelige, fornuftige og berettigede, hver for sig følte sig umådelig såret af den andens dadel, hver for sig pinte sig med svare bekymringer for, hvordan det skulle gå den anden i fremtiden, og hvor meget det end pinte dem, sårede de

hinanden på det dybeste med folks spydigheder, hun ham med de polske damers hånlige bemærkninger om "skumle talmudister", han hende med ethvert giftigt hånsord fra ghettoen om den "frafaldne". Således opstod der, mens de to søskende hemmeligt vedblev at nære en glødende kærlighed til hinanden, i det udvortes næsten fjendskab imellem dem, og drevet af trods og forfængelighed nåede de efterhånden meget længere i så henseende, end de nogen sinde selv havde tænkt sig muligheden af. Fordi Judith mere og mere hovmodig skyede jødisk omgang, sagde Rafael sig i åbent fjendskab løs fra de kristne; fordi han ængsteligere og ængsteligere opfyldte ritualets tusind bud, forsømte hun dem fuldstændig. Den fordums ømhed viste sig endnu kun i den omstændighed, at ingen af dem bestormede faderens øre og hjerte med anklager. Når han var til stede, faldt der aldrig et hårdt ord imellem dem, men så holdt de sig ganske vist dobbelt skadesløse for denne tvang, når de atter stod ene over for hinanden.

Navnlig gjorde de hinandens omgang til genstand for uudtømmelig spot. Hun gjorde nar ad hans venner i ghetto, deres tænke- og udtryksmåde, deres væsen og måde at leve på, hvilket der jo ganske vist var grund nok til. Rafael blev ikke træt af at tale hånligt om kredskommissæren og hans gæster, og han behøvede sandelig heller ikke at ty til opdigtelser. Hr. Ludvig v. Wroblewski var byens fornemste, men ingenlunde mest agtede mand, for folk kunne ikke tilgive ham nogle i og for sig gode egenskaber: Mens andre mænd i hans stilling var så hildede i forældede anskuelser, at de ligesom ville spille forsyn for deres distrikt og uafladelig nødte beboerne til at udbedre deres veje og broer, var han af den mening, at modne mennesker bedst

selv måtte kunne ordne deres anliggender, og mens de, når der var begået en forbrydelse, eftersporede forbryderen, sagde hans fine sædelige sans ham, at bevidstheden om misgerningen var straf nok for synderen. Det faldt ham også pinligt at beskæftige sig med stridigheder om penge og gods. Var parterne helt fattige folk, mente han at handle humanest ved at lade akterne ligge, til de smuldrede hen. Hindrede sådanne betænkeligheder ham ikke, tog han fat på processerne med al sin handlekraft, og mens andre dommere undgik at tale med nogen af de stridende og indskrænkede sig til den den gang påbudte skriftlige procedure, indså han, hvor utilstrækkelig denne metode var, og plejede derfor at lade parterne under fire øjne opregne ham de grunde, der talte for deres ret. Sjældent har nogen dommer vistnok fordelt sol og vind så samvittighedsfuldt som han; når f. eks. sagsøgeren kun havde anført fem hundrede grunde, mens den indstævnte havde anført tusind, hvilede han ikke, før sagsøgeren havde tilvejebragt ligevægt, hvilket ganske vist i høj grad vanskeliggjorde kendelsen; lod det sig slet ikke gøre på anden måde, overlod Hr. v. Wroblewski det til skæbnen; han trak to kort, et for hver af parterne, og det højeste vandt. Det var nu intet under, for han var i det hele taget meget fortrolig med kortene; en mand, der har meget at bestille, må have nogen adspredelse; hr. v. Wroblewski adspredte sig ganske vist ikke blot hver aften, men også, når han kunne få en at spille med, både formiddag og eftermiddag. Han spillede alle slags spil, men som liberal mand og fjende af politistaten foretrak han de forbudte, hasardspillene. Ude vekslede hans lykke ofte, ved sit eget bord – han boede på første sal i Trachtenbergs hus – vandt han altid. Dette mærkelige tilfælde blev meget omtalt

og forøgede ikke ærbødigheden for kredskommissæren. Måske holdt også her det gamle ord om lykke i spil og ulykke i kærlighed stik; hr. v. Wroblewski var blevet farlig for mange damer i byen, på sine egne enemærker havde han kun liden ømhed at glæde sig ved. Hans hustru, fru Anna, en kraftig blondine i slutningen af trediverne, stammede fra en gammel polsk slægt, men var en ivrig tilhænger af det Metternichske regimente, der som bekendt støttede sig til kirken og armeen; for hendes vedkommende var det også svært at afgøre, om hun helst holdt sig til den tykke dominikaner-prior, pater Hieronymus, eller til den slanke husar-ritmester Kr. v. Baryassy. Hun havde tilbragt sine pigeår i huset hos sin tante, der var gift med en af de højest stående embedsmænd i Lemberg [Note 1)], og havde forstået at gøre det barnløse ægtepar livet så behageligt, at den taknemmelige onkel skaffede hende en medgift og en mand og også senere sørgede for hende. Hun synes også stadig at have bevaret ham i behagelig erindring, hvilket også forklarede det naturspil, at hendes ældste datter i høj grad lignede den kære onkel. Den indflydelsesrige mand sørgede for, at hr. Ludvig beholdt sit embede, hvilke klager der end rejstes imod ham, og derfor anså byens honoratiores sig heller ikke for forpligtede til at have en strengere og sædeligere tænkemåde end regeringen. Hr. kredskommissærens modtagelsesaftener var de mest glimrende i fem miles omkreds; frivilligt udeblev ingen fra dem.

Det var også det argument, hvormed Judith plejede at slå broderen, når han udtalte sin foragt for manden på første sal, og i grunden vidste heller ikke Trachtenberg synderlig andet at svare sønnen på sådan tale.

"Du er ung," sagde han til ham, "og vil gøre verden bedre. Men når du bliver ældre, vil du komme til at indse, at der i så henseende kun gives én mulighed; bestandig mere og mere at opdrage sig selv til det gode. Den pligt stræber også jeg efter at opfylde; mere kan jeg ikke gøre – i alt fald i vor tid og under vore forhold. Wroblewski er ganske vist en bestikkelig dommer, en falsk spiller, en skurk, men ville han holde op med at være det, når jeg afbrød omgangen med ham? Jeg har aldrig benyttet min indflydelse over ham til noget slet – hver gang han har foreslået mig at være mellemmand ved en smudsig forretning, har jeg afslået det. Han skaffer mig kunder, derfor bor han husfrit; han giver mig dom for mine fordringer, når jeg må stævne debitorer, det får han tyve procent for. Gjorde jeg ikke det, ville han anbefale en anden fabrikant, og så fik jeg heller ikke mine firsindstyve procent."

"Godt! men Judith?" indvendte Rafael. "Kræver din forretning også, at Judith skal være i det selskab hver tirsdag?"

"Hvorfor skulle jeg ikke unde hende den fornøjelse?" lød svaret. "Herren i huset er foragtelig, fruen ikke ulastelig – men gæsterne?! Distriktslægens døtre, apotekerens døtre kommer der også regelmæssigt, og deres forældre er brave folk, der våger strengt over dem. De risikerer ingen ting – hvorfor skulle din søster gøre det?"

"De gør det ikke, men Judith!"

Hvor tit havde Rafael ikke disse ord på tungen, men han udtalte dem alligevel aldrig. Hvad skulle han også begrunde sin frygt med? Han havde jo ingen kendsgerninger at anføre, kun iagttagelser, som faderen næppe ville have erkendt for uhildede.

Under sådanne uhyggelige stemninger og tilstande forløb et år. Rafael måtte nu begive sig til universitetet; faderen bestemte sig for Heidelberg. Bergheimer skulle følge den med verden ubekendte unge mand derhen og blive hos ham nogle måneder. Også et andet hverv overdrog Trachtenberg den gamle lærer: at finde en bejler til Judith, for da pigebarnet nu havde udviklet sig herligere, end selv han, den kærligste fader, havde vovet at håbe, og han desuden med stolthed var sig sin rigdom bevidst, syntes han, at den bedste ikke var for god til hende, og da han på sine rejser havde lært at sætte pris på Vesttysklands jøder frem for alle andre, foresvævede en dannet, anset bejler derfra hans ærgerrighed som det højeste mål. Judith anede intet om det, måske fordi hun just i de dage var opfyldt af bitter sorg – smerten over, at hun snart skulle skilles fra den til trods for alt så højt elskede broder. Hun fortsatte ganske vist netop nu sin omgang med de kristne dobbelt ivrigt og afslog ingen indbydelse til en tur ud på landet eller til et bal, men hun havde givet afkald på et helt års glæder af den slags, hvis Rafael blot ved et eneste hjerteligt ord havde gjort hende det muligt i alt fald nu at tilstå ham sin anger og sin kærlighed. Men det stod for hende som en umulighed at aflægge denne tilståelse, når hun ikke fik en sådan opmuntring, og han var just i de dage endnu mere barsk og mørk end nogen sinde, ganske vist kun fordi den samme sorg martrede hans hjerte.

Så kom den sidste dag, før han skulle rejse, en sollys septemberdag, og Judith foresatte sig om morgenen fuldt og fast nu endelig at tæmme sin stolthed og fremkalde den attråede samtale. Et tilfælde forhindrede det; den for Trachtenbergs hus så triste dag var en festdag for byens øvrige

beboere; den ny godsejer, grev Agenor Baranowski skulle for første gang betræde dens enemærker. Af hans gunst afhang der meget for borgerne; han var jo som følge af sine store besiddelser kredsens indflydelsesrigeste mand. Man havde derfor til ære for ham smykket husene, udbedret vejene, ja endog, hvad der var meget sjældent, fejet gaderne rene. Jøderne havde været særligt ivrige og havde brugt en umådelig mængde grønt og kulørt papir, ikke fordi de vidste, at den unge herre var særlig vel stemt imod dem, men tværtimod fordi rygtet om, at han var en slem jødehader, var gået forud for ham. Rafael brugte de skarpeste ord om denne "trællesindede ydmyghed"; den kloge fader tænkte anderledes, hans hus var rigest smykket, fra gavlen vajede endogså en fane med Baranowskiernes farver, lyseblåt og sølv. Han modsatte sig ikke Rafaels ønske om at tilbringe de første timer, til "komedien" var forbi, ude på landet, men han selv begav sig til æresporten, der var rejst tæt ved hans hus, for som jødernes talsmand at hilse på den ny godsejer, mens Judith gik op på første sal.

Hr. kredskommissærens lejlighed tog sig just ikke strålende ud i solskinnet; det slidte fløjl på møblerne, støvet i alle kroge og sprækker, den mærkelige blanding af pragtstykker og dårligt bohave trådte grelt frem. Det svarede dertil, at fru Anna, der havde presset sine yppige former sammen i en kjole af svært rødt silketøj og sat et tårn af kunstige blomster på hovedet, gik og støvede af med en kost og gav sine piger ordrer samtidig med at hun tog imod gæsterne. For hr. v. Wroblewski, der kendte greven fra Lemberg, havde længe i forvejen sikret sig den ære endnu samme aften at turde hilse på ham i sit hus; der var også indbudt mange gæster fra omegnen, og en del var

allerede kommet om morgenen. Herrerne stod nede ved æresporten, damerne ville se indtoget fra fru Annas vinduer. Den statelige frue bandede i sit stille sind, men havde alligevel et venligt ord til hver især, endogså til Judith.

"Hvor du har gjort dig smuk, barn!" råbte hun til hende.

Den unge pige tog sig virkelig også henrivende ud i sin blå kattuns kjole; fletningerne om den fine pande skinnede som spundet guld; halsen havde hun smykket med et hvidt silkebånd, hvis ender hang langt ned.

"Husets farver!" sagde fru Anna, idet hun skælmsk truede med fingeren. "Hvor du er snu!"

"Det er ganske tilfældigt," stammede Judith blussende rød, og hun løj ikke.

Fru Anna lo. "Du behøver ikke at nægte det! Jeg ville blot ønske, jeg var faldet på den idé for min Wanda! Hvor det er skade, at jeg ikke kan indbyde dig til aften, men vi bliver henved hundrede mennesker; jeg gruer, når jeg tænker på souperen! Nå, for øjeblikket har jeg da holdt en god plads fri til dig."

Med disse ord førte hun hende hen til det længst bortliggende vindue, hvor hun havde anbragt nogle fattige slægtninge. De kunne allerede i og for sig kun betragte indbydelsen som en ufortjent nåde og turde ikke knurre over, at man anviste jødinden plads i deres selskab.

Nede på gaden stod folk tæt sammenpakkede imellem det espalier, omegnens bønder dannede, og gjorde forgæves forsøg på at komme nærmere til æresporten, hvor byens honoratiores havde taget stade, til højre kredskommissæren, prioren, borgmesteren og flere kristne håndværkere, til venstre Nathaniel, rabbien og nogle andre jøder, der bar torarullerne

under en rød baldakin. Judith kunne ikke se overdrevent meget af stadsen, og fru Annas niecer brugte deres albuer, men heldigvis kom de ikke til at vente længe. De små kanoner dundrede løs, klokkerne i klosteret begyndte at kime, man så allerede bøndernes banner, der havde indhentet godsejeren, og så kom hans karosse, som han rask steg ud af. Borgmesteren – for tiden var det apotekeren, der beklædte denne værdighed – begyndte sin tale; han var en lille mager mand med et indskrumpet ansigt; når han tav, lignede han en livstræt høne, men han havde en stemme som en løve og var i hele kredsen berømt som Demosthenes. Han gjorde heller ikke denne gang sit ry til skamme; med begejstring fordybede han sig i fortiden og drøftede det spørgsmål, om Baranowskiernes eller Jagellonernes slægt var ældst, og knyttede hertil et overblik over Polens historie. Grev Agenor, en ung, høj mand med et smukt, alvorligt ansigt, der måske blot tog sig noget blegt ud på grund af det kulsorte fuldskæg, hørte i førstningen opmærksomt efter, men så begyndte hans blik at svæve omkring, det gled hen over vinduesrækken i det trachtenbergske hus, og – Judith blev blussende rød, hun så tydeligt, hvorledes der kom liv i hans ansigt, hvorledes han så, som om det ikke kunne være anderledes, stirrede på det vindue, hun stod ved – gjaldt det hende? Hendes sidemænd lagde også mærke til det og begyndte at hviske – "Husets farver har gjort deres virkning" – hun hørte det tydeligt og ville trække sig tilbage, men i samme øjeblik var apotekeren endelig blevet færdig med sin tale, folk råbte hurra, greven takkede med nogle få ord og ville atter stige op i sin vogn, da Nathaniel trådte frem. Hun så tydeligt, hvorledes den unge adelsmand utålmodigt vendte sig bort og rettede sit blik

mod det vindue, hun stod ved – hun blev atter blussende rød. Hendes fader sagde kun nogle få ord, greven takkede med et nik og kørte videre med banneret foran. Da han kom forbi hendes vindue, så han op til hende og førte endogså, som for at hilse, hånden til sin med diamanter smykkede *konfederatka* [Note 2)].

"Det er vist, at han just ikke elsker os," sagde Trachtenberg nogle timer senere, da de sad ved middagsbordet; men da Rafael atter gjorde en skarp bemærkning, spurgte han smilende: "Var han kommet til at synes bedre om os, hvis vi tvært imod skik og brug havde undladt at hilse på ham, som det sømmer sig?"

Rafael svarede ikke, han tav og så mørkere ud end nogen sinde, og så snart måltidet var til ende, rejste han sig for, som han sagde, at pakke kufferten i sin stue. Så tog Judith mod til sig og tilbød at hjælpe ham, ganske vist i en noget spotsk tone og med en bemærkning om hans kejtethed. Hun havde rigtignok kun anslået denne tone for at få mod og sikre sit tilbagetog, i fald hendes tilbud blev afvist, men han hørte blot det hånlige i den og svarede bittert, at han vel også nok nu på det sidste kunne klare sig uden hendes hjælp, hvorpå han vred gik ud af stuen. Ikke des mindre fastholdt hun sin gode hensigt og var glad, da tilfældet senere bød hende lejlighed til en ny tilnærmelse.

I mørkningen, kort efter at hr. von Wroblewski var kommet hjem fra modtagelseshøjtideligheden på Baranowskiernes slot, kom nemlig frøken Wanda styrtende ned ad trappen og sagde ganske hæsblæsende, at hun skulle bede fra sin moder, om hun dog endelig ville komme om aftenen, da nogle unge damer

havde sendt afbud i sidste øjeblik. Det var sket mange gange før, og Judith havde ikke fundet noget stødende i, at man tyede til hende som nødhjælp – hun boede jo der i huset – hun sagde også kun nej denne gang, fordi det var den sidste aften, Rafael tilbragte hjemme. Det ville Wanda imidlertid ikke tage for gode varer. "Du må komme!" bad hun. "Du kan jo tage Rafael med." Han havde i et helt år ikke sat sine ben på trapperne til første sal, og at fru Anna indbød "den skumle talmudist" til sin glimrende fest, var noget besynderligt. Men det fo'r hende blot lige igennem hovedet; "hun indbyder ham," tænkte hun, "fordi hun ved, at han ikke vil komme," og hun indrettede sit svar derefter – hun skulle med fornøjelse komme, hvis hun kunne overtale Rafael til at komme med. Da Wanda så imidlertid formelig kom i oprør og forsikrede, at med den besked turde hun knapt komme hjem, det var mama så meget om at gøre, og papa med, ja især papa, kort sagt, mama ville skænde meget på hende, blev Judith atter noget forbavset, men fastholdt så meget mere hårdnakket sit svar og begav sig, da Wanda var gået efter at have gentaget sin bøn, til sin broder. Hendes hjerte bankede, da hun lukkede døren op. Han sad ved sit nu tomme arbejdsbord med hovedet støttet på armene og stirrede mørkt ind i lysene. Det kneb for hende at få de få ord frem.

"Hvor det er taktfuldt!" sagde han med en hånlig latter. "Nå, jeg går naturligvis ikke, men jeg vil ikke hindre dig. Det ville være et offer for dig, og jeg ville ingen glæde have af det."

Tonen, han sagde det i, vakte hendes trods.

"Når det er dig så ligegyldigt," svarede hun skarpt, "har jeg ganske vist ikke mere at sige dig."

"Men jeg har mere at sige dig," råbte han heftigt, rejste sig og greb hende i armen. "Det er sidste gang, jeg kan, og derfor vil jeg sige dig det tydeligere, end jeg før har gjort det. Du er ikke noget barn længere, Judith, indser du endnu stadig ikke, hvilken rolle du spiller blandt dem deroppe? Du er jødinde, og derfor falder det dem lige så lidt ind at betragte dig som deres lige, som det falder mig ind at betragte vor hund som min. Og om du så var smuk som Sulamith, og viis som dronningen af Saba, og god som en af Vorherres engle, du er jødinde og derfor ikke et væsen som de. Føler du det ikke? Du gode Gud, pige, er du virkelig ufølsom for den skam og skændsel?"

"Du taler vildt," sagde hun hånligt. "Det er krænket forfængelighed, der forblinder dig. Når man bringer ghettoens dunster med i salonen, har man ganske vist ikke ret til at beklage sig ..."

Hun søgte at gøre sin arm fri.

Men han slap den ikke. "Bliv kun ved," råbte han. "Sig, hvad du vil, du kærlige søster, men hør så også på mig. Forstår du endnu stadig ikke, hvorfor de indbyder dig? Spørg faders hovedbog!"

"Den gamle vise!" råbte hun og rev sin arm løs.

"Nu vel da!" råbte han i den stærkeste sindsbevægelse, "så hør noget nyt, som jeg hidtil har fortiet for dig. Du er ikke længere noget barn, men en fuldt udviklet, smuk pige, Judith – smuk og jødinde. Har du virkelig endnu ikke lagt mærke til, at disse herrer behandler dig anderledes end deres kristne damer, at de drister sig til at tale således til dig, at ..."

Hun trak vejret dybt og blev blussende rød.

"Du lyver!" fik hun sagt med besvær.

"Gid det var så vel!" svarede han og vred hænderne som i fortvivlelse, "så kunne jeg rejse roligere i morgen. Lad dig advare, søster! Hædersmanden deroppe indbyder dig ikke blot, fordi han stadig bliver fader huslejen skyldig, men også fordi de unge adelige herrer ønsker det, som han efter dansen plyndrer for deres penge i farao. De vil have løjer med den smukke jødinde. Vogt din sjæl, søster, vogt din ære; du ville ikke være den første, som – – –"

Så vidt havde hun hørt på ham som stivnet af forfærdelse. Men nu trådte hun hen til ham så ligbleg og med ansigtet så vildt fortrukket, at han uvilkårlig fo'r tilbage.

Hun ville tale, men stemmen svigtede hende.

"Det forlade Gud dig!" sagde hun endelig hæst, og så gik hun med vaklende skridt ud af stuen.

Hun skyndte sig ind på sit værelse, skød slåen for døren og kastede sig på sin seng. Der lå hun vel i to timer i mørke, mens det heftige sind martredes af vilde, indbyrdes stridende følelser. Vreden, den krænkede forfængelighed, den forsmædelse, der uretfærdigt var tilføjet hende, rasede i hendes blod; hendes fingre krummede sig, hendes arme hævede sig, som om hun ville kvæle fornærmeren. Men det var jo Rafael, og at det var ham, ham, som hun elskede højst her på jorden, der således havde besudlet hendes uskyldige glæder og hende selv, drev tårerne op i hendes øjne, så de randt hende ned ad kinderne i stride strømme. Men var disse glæder virkelig så uskyldige, som hun hidtil havde troet? Judith havde indtil dette øjeblik været så ren en kvinde som nogen, der er vokset op under kærlig varetægt, hendes blod kendte intet til begær, hendes fantasi intet til lokkende billeder; som et slør havde den

enfoldige, salige uskyld hidtil dækket hendes ellers så kloge øjne. Men nu – sløret var endnu ikke sønderrevet, men det blev mere og mere gennemsigtigt, jo mere hun arbejdede sig ind i sin vilde smerte; hedere end af tårerne brændte hendes kinder nu af skam – og hvor hjælpeløs måtte hun ikke give sig hen i disse afskyelige tanker!

"Ak," stønnede hun, "han ved ikke, hvilken forbrydelse han har begået imod mig!"

Men hvor smertelig denne anklage end var, oprørte den hende dog, vreden gjorde atter sin ret gældende, vreden imod broderen, og den vilde trods i hende også, og de trængte alt andet tilbage. Hun grublede ikke mere over sig selv, hun ville ikke udgrunde, om han havde set rigtigt, om disse mænd og unge mennesker virkelig behandlede hende anderledes end andre piger – han skulle ikke have ret, hun ville ikke have det. Hans kristenhad forblindede ham, og hun var uskyldig; skulle hun begrave sig i ensomhed, fordi det behagede ham? Og da det i det samme bankede på døren, og hun hørte Wandas stemme: "Mama sender mig igen; jeg skulle bede dig så meget fra hende om endelig at komme," svarede hun: "Jeg kommer!" vaskede hurtigt tårerne af kinderne, kaldte på pigen og klædte sig på.

Da hun en halv time senere trådte ind i salen, kom fru Anna hende i møde, denne gang støttende sig til kirken. "Endelig!" råbte hun glad. "Og ved Gud! i dag har du din gode dag. Så smuk som nu har jeg knapt set dig før!"

Sindsbevægelsen gav i virkeligheden det smukke ansigt en ynde mere. Også den tykke prior smiskede som en faun og tog hende under hagen.

"He he! – og hvor hendes kinder gløder – banker det lille hjerte så stærkt?"

Det så ud til, at han havde stor lyst til at overbevise sig om det. Judith blev ligbleg og fo'r tilbage.

"Hvad går der af Dem?" hviskede fru Anna vredt til sin værdige tilbeder, der åbenbart kom fra buffeten, og rev ham tilbage. Hun lod sit blik glide ud over salen; parrene var just ved at ordne sig til en kvadrille; grev Baranowski var også med; han opfyldte en tung høflighedspligt, idet han førte den tynde borgmesters omfangsrige kone til dansen.

"Hvem ved," sagde fru Anna smilende, "hvilken ære der var blevet dig beskåren, i fald du var kommet før; nu må du tage til takke med den unge Wolczinski ... Wladko!"

Det lange, kejtede menneske kom hurtigt stolprende.

"De danser kvadrillen med frøken Judith."

Han nølede.

"Jeg er ..." stammede han, "jeg har ..."

"Hvad for noget? Allerede engageret?"

"Nej, men ..."

"Hvad da? Træt?"

Fru Annas øjne lynede just ikke venligt til ham. "Bliver det til noget? Allons!" Han trak på skuldrene og bød den unge pige armen.

Judith fulgte ham med usikre skridt og bøjet hoved, som om ydmygelsen trykkede hende ned.

"Har jeg aldrig før oplevet sligt," tænkte hun, "eller lægger jeg nu først mærke til det?"

Wladko havde ganske vist allerede tidligere været temmelig uhøflig imod hende, han havde ladet, som om han ikke kendte

hende, og det havde hans søstre også gjort. Men det havde hun taget sig let, da hun kendte grunden: familiens overhoved, hr. Severin von Wolczinski, som nu ikke havde andet igen af familiegodserne end en lille avlsgård i nærheden af byen, havde forgæves anmodet Nathaniel om et lån. Fabrikanten havde svaret, at han ville slå en streg over regningen for leverede vokslys, men pengeforretninger indlod han sig af princip ikke på.

Den unge herre sagde ikke et muk, han undgik endogså at se på sin dame. Så syntes han endelig at få en idé.

"På ære", sagde han, "nu kender jeg Dem først igen! Lysene brænder så dårligt – slette varer fra en eller anden kæltring af en jøde, der lader sig dem betale i dyre domme!"

Judith trak vejret dybt.

"Det er min fader, der har leveret dem," sagde hun højt. "Varerne er gode og også billige, skønt mangen en kæltring af en adelsmand bedrager ham for hans penge."

De nærmest stående par var blevet opmærksomme. Det tirrede hr. Wladko.

"En adelsmand bedrager aldrig." råbte han.

"Jo undertiden," lød svaret. "At tage varer, som man aldrig kan betale, er bedrageri."

Nogle lo; også prioren kom vaklende; han havde igen været ved buffeten og kunne nu knapt stå på benene.

"Men Wladko," lallede han, "hvorfor kives du med den smukke jødinde? Du skulle hellere kysse hende!"

"Synes De?"

Den unge mand lo forlegent. I næste øjeblik havde han slynget armene om den skælvende pige og kysset hende på

halsen. Latter og håndklap lønnede den kække dåd.

Ligbleg og rystende over hele kroppen rev Judith sig løs.

"Hvilken fej slyngelstreg!" råbte hun ude af sig selv.

"De har ret," sagde en dyb, klangfuld stemme så højt, at den overdøvede larmen. "En fej slyngelstreg!"

Det var Agenor Baranowski.

"Hr. greve!" sagde Wladko opbrusende.

"Jeg skal straks være til Deres tjeneste ... Tør jeg bede Dem om Deres arm, frøken?"

Han førte den skælvende pige gennem rækkerne, der lydløst åbnede sig for ham.

"Hvor må jeg føre Dem hen?" spurgte han. "Er Deres fru moder her?"

"Nej, jeg har ingen moder ... Men jeg bor her i huset ..."

"Det ved jeg," svarede han. "De er en datter af hr. Trachtenberg, der hilste så venligt på mig i dag ... Altså til fruen i huset ..."

"Til trappen ..."

Hun følte sine kræfter svinde.

Han førte hende ud i entreen og sagde farvel med et dybt buk.

"Men Judith!" Det var fru von Wroblewski, der åndeløs kom styrtende efter hende.

Den unge pige hørte ingen ting mere; greven var vendt tilbage til salonen.

Note 1:

Lemberg: I dag Lviv i Ukraine.

Note 2:

Konfederatka: En form for hat eller hue, som var symbol for forskellige polske oprørsbevægelser.

2

Dagen efter talte man kun om det skæbnesvangre kys og dets følger: i hr. kredskommissærens salon, i Aaron Siebenschläfers vinstue, hvor de kristne honoratiores samledes, og i synagogens forgård, hvor ghettoens offentlige mening blev brygget sammen.

"Det kommer der ud af, at en jødinde uanstændig blottet går til kristne og danser med mænd," jamrede jøderne. "Og hvorfor skal hun straks være så prikken, fordi den unge herre siger en vittighed om hendes fader! Men den skyldige synder, og den uskyldige bøder for det. Nu skyder Wladko og Agenor på hinanden med pistoler, og når en af dem eller, hvad Gud forbyde, de begge to falder, over hvem kommer så blodet? Over os alle! Det er jo en jødinde, der er skyld i det!"

"Den frække tingest!" råbte de kristne. "Smuk er hun ganske vist, derved har hun forhekset greven, og det er også hans eneste undskyldning. Hvad kom det ham ved? Han skulle også have kysset hende! For resten begyndte skandalen allerede med, at jødinden blev indbudt til sådan en fest!" Fru Anna havde, når sligt blev sagt i hendes påhør, sit forsvar på rede hånd. "Han ønskede det selv udtrykkelig," forsikrede hun. "Allerede ved indtoget trækker den kokette straks hans blik til sig, så at han straks spørger min mand om, hvad hun hedder, og da de skilles, siger han sådan rigtig med eftertryk: 'Jeg glæder mig til i aften at gense de mange smukke damer'. Må jeg så spørge, om jeg

kunne gøre andet? Og nu er den frække tingest oven i købet stolt af sin heltebedrift!"

Der tog hun nu rigtignok fejl; den stakkels skønhed var til mode, som om hun aldrig mere kunne vise verden sit ansigt; anger nagede hendes hjælpeløse hjerte, og tårerne randt ned ad de blege kinder. Hun havde siden hint optrin kun én gang forladt sit værelse, det var ved daggry, da vognen, der skulle hente hendes broder, kørte frem. Da var hun faldet ham om halsen og havde i bitter smerte dækket hans ansigt, hans klæder og hans hænder med sine kys og tårer, så at også hans kærlighed var brudt stormende ud og hans tårer havde blandet sig med hendes. "Tilgiv mig!" stammede hun atter og atter. "Du har ment mig det godt, og du har altid haft ret, tusind gange ret, også i går aftes, og jeg skal tænke på det hele mit liv igennem!" Han havde ingen anelse om den pinlige scene, lige så lidt som faderen, der rørt stod ved siden af. Så rejste de lette om hjertet, Nathaniel for at følge sønnen en dagsrejse på vej, han ville først komme hjem næste dags aften. Til da gemte Judith sig i sin stue; selv fru Anna bankede forgæves på. Hun var kommet for at tale fornuftigt med pigebarnet, førend faderen kom hjem; den gamle jøde var jo meget klog, men man kunne dog ikke vide, hvorledes han opfattede sagen, og det var allerede af den grund af vigtighed, at hr. v. Wroblewski agtede at anmode ham om et forskud i anledning af de næste processer. Hun gik urolig bort, da der ikke hørtes en lyd bag døren, men hun tabte ikke stort ved, at samtalen ikke fandt sted. Om så hendes egen fader havde sagt, at hun havde gjort uret i at gengælde forsmædelse med forsmædelse, havde Judith ikke troet det. I den henseende vaklede hendes følelse ikke et

øjeblik, men lige så lidt var hun i tvivl om, at de mennesker, som det havde været hende en glæde og stolthed at omgås med, kun uvilligt havde tålt hende. Ak, hvor beskæmmende forekom hende nu den venlighed, man havde vist hende, endnu mere beskæmmende end forsmædelsen! Og da hendes lidenskabelige hjerte følte en så brændende trang til at beruse sig i hadet, virkede det næsten forstyrrende, at hun måtte tænke på den ene, den fornemste i denne kreds, med agtelse, med taknemmelighed. "Er jeg nu også nødt til det?" sagde hun så til sig selv. Hun mindedes hans blik om formiddagen; hendes ansigt havde bestukket ham; måske var det endogså kun ønsket om at fortjene hendes tak, der havde drevet ham! Men så måtte hun tænke på, hvor ridderlig han havde taget sig af hende, hvor ærbødig han havde ført hende gennem salen. Og hans ansigt dukkede igen op for hende, det blege, ædle, alvorlige ansigt med de bydende øjne ... "Nej, nej!" sagde hun så igen hulkende, "han er sikkert ikke bedre end de, han hører til". Men heller ikke denne tanke styrkede hendes stakkels hjerte, den voldte det blot ny sorg.

Også et andet menneskebarn græd bitre tårer i anledning af hint optrin, nemlig hr. Wladko v. Wolczinski, der ganske vist ikke tog sig så smuk ud i den situation som den guldhårfagre jødinde. Og sammen med ham hulkede hans fader, moder og fire søstre, så at avlsgården genlød af jammer.

Kun hans fætter Jan var og blev hård. "Hyl du kun," brummede han. "Ville du ikke duellere, skulle du ikke have ladet dig bevæge af os til at udfordre ham. Fem og tyve skridt, et skud hver. Vær en mand, du kryster! Skyd ham over ende. Rådyr træffer du jo dog på tyve skridts afstand."

"Hvor kan du være så hjerteløs, Jan!" råbte Wladko. "Har et rådyr en pistol i hånden, som det sigter på mig med? Det er en fordømt fornemmelse!"

Og da også damerne vedblev at hulke i kvintet, besluttede den gamle hr. Severin sig omsider til at gøre et forsøg og begav sig til kredskommissæren.

"Jeg vil ikke gøre Dem bebrejdelser," begyndte han mørk og energisk, "men det er Deres pligt at hindre blodsudgydelse. Grev Agenor er den sidste af sin slægt; han skal ikke falde for en Wolczinskis hånd. Lad ham gøre min søn en fyldestgørende skriftlig afbigt, som vi offentliggør i *Lemberger Tidende*, så behøver duellen ikke at finde sted."

Hr. v. Wroblewski havde møje med at skjule sin munterhed; helt lykkedes det ham ikke.

"Det går ikke," sagde han. "Grev Agenor var uhlanofficer, før han ved sin fætters død blev ejer af godserne her, og han har beholdt sin charge."

"Så?!" råbte baronen, idet han lod, som om han blev forbavset; "det vidste jeg ikke. Så ville vi jo ganske vist kun give ham valget imellem moralsk og fysisk død, og det ville være for hårdt! Altså: en skriftlig erklæring, som ikke kommer i avisen."

Hr. v. Wroblewski rømmede sig.

"Nå, for mig gerne – man skal ikke sige os på, at vi er hævngerrige – en mundtlig afbigt. Vi indbyder nogle herrer, han kommer til os, og ..."

Baronen gik i stå, hr. v. Wroblewski rømmede sig stærkere.

"Eller – hm! – vi indbyder ingen – eller kommer sammen hos Dem! De, jeg, Wladko og han. Ganske utvungent, ingen lange

forklaringer! Han mumler sådan noget som: 'Ikke så slemt ment' osv. – man giver hinanden hånden og ..."

Hr. v. Wroblewski fik nu ligefrem et hosteanfald.

"For Fanden!" brød den gamle løs og tørrede angstsveden af sin pande, "lettere kan vi dog ikke gøre ham det! Vi kan dog ikke komme til ham, for at han kan sige det par ord. Eller – hm! – tror De, vi kunne det?"

"Det ville være usædvanligt," sagde kredskommissæren, der nu igen var alvorlig som graven.

"Usædvanligt! Det har ingen ting at sige! Du gode Gud, alt i verden må jo en gang ske for første, gang ... Kære ven, jeg beder, jeg besværger Dem ..."

"Jeg skal gøre, hvad jeg kan," lovede Wroblewski, og han holdt ord. Allerede næste morgen begav han sig til greven og forebragte ham leende det mærkværdige forslag.

Agenor brast også i latter. "Det går ikke an," sagde han; "jeg er officer. Hvad jeg så end sagde til den brave knøs, ville det blive tydet som en afbigt."

"Men De tørster jo dog ikke efter hans blod! Betænk blot; ungt menneske – champagnen – en jødinde ..."

"Han traf hende som gæst i Deres hus!"

"Ganske vist! Tror De, jeg vil undskylde Wladko? Dum dreng! Men – hånden på hjertet, kære greve, vort bekendtskab er jo ikke fra i går – havde De sagt et muk, hvis pigen havde været grim?"

"Ja," svarede Agenor alvorlig og bestemt. "Ser De, jeg holder ganske vist ikke af jøderne, tvært imod. Ingenlunde på grund af de erfaringer, jeg selv har gjort over for Dem som ung officer, det finder jeg begribeligt, tilgiveligt, ja endogså naturligt;

ethvert væsen på jorden forsvarer sig med sine våben – deres er penge og list. Hertil kommer, at jeg tit har spurgt mig selv, hvem der er skyld i, at de kun har de våben – de er jo mennesker, som også har fortræffelige egenskaber og i mange henseender føler strengt sædeligt, sædeligere end vi – jeg indrømmer, at skylden måske for største delen er vor. Men det er nu en gang en kamp: vi slår løs på dem med køller, og de stikker os i hælen, og derfor stiller jeg mig uden at gruble over skyld og ikkeskyld i deres rækker, som jeg efter herkomst og stand hører til ..."

"Men kære greve," sagde embedsmanden, "det behøver vi jo ikke at spilde ord på. Tror De, jeg holder af jøderne?"

"Men Deres standpunkt er ikke mit," svarede Agenor noget skarpt. "De har som dommer ikke ret til at tage parti, det har jeg som privatmand, og som mand af gammel adel er jeg nødt til det. I denne kamp går først og fremmest min stand til grunde, og det skærer mig i hjertet, for jeg har meget høje tanker om denne stand, dens nødvendighed, dens opgaver. Vi aristokrater – jeg mener vi virkelige, rige, renblodige, gamle slægter – er i enhver stat de eneste faste samfundsstøtter, og vi polske aristokrater er tilmed vort folks eneste håb; det har ikke andre end os; en borgerstand findes her knapt, og bønderne er imod os. Og se Dem nu om i landet; den ene mand efter den anden, den ene slægt efter den anden synker og falder. Som følge af letsindighed, ladhed og slet økonomi ganske vist, men havde vi ikke jøderne, gik det så så glat med at gøre gæld? Og hvem tager arven efter os? Jøderne! Hvem sidder nu inde med Wolczinskiernes godser, som endnu for hundrede år siden

udgjorde to kvadratmil? Armeniere som stråmænd for jøderne, fordi jøderne ikke må eje jord."

"Meget rigtigt," råbte Wroblewski. "Men derfor går det ikke an, at De skyder slægtens sidste ætling."

"Det vil jeg heller ikke," sagde greven smilende – "skønt," tilføjede han meget alvorlig, "for ham og hans lige var det måske endda det bedste, der kunne times dem. For hvad bliver der af dem? Kun få af dem lykkes det at komme på fode ved at gifte sig med piger af borgerstanden, og også det er en ulykke, en nedværdigelse. Så vidt som i de vestlige provinser er det ganske vist endnu ikke kommet med os – der har nylig en grev Wagenspergh ægtet en Eskeles. Skal det også komme så vidt hos os? Derfor er den første regel i denne kamp: ingen selskabelig omgang med jøderne, ingen udvisken af modsætningerne."

"Det skal da vel ikke være en bebrejdelse?" spurgte embedsmanden krænket. "De ønskede det jo selv." Og han fortalte, hvorledes han havde forstået grevens ord.

"Måske forstod De mig," svarede Agenor noget forlegen. "De sagde rigtignok, at pigen også ellers kom i Deres hus, men det var alligevel temmelig inkonsekvent af mig, og det har jo også hævnet sig, hævnet sig alvorligt. Tror De, det er behageligt for mig at måtte slås for en jødindes skyld! Men sådan går det; vi tror, at vi blot går et skridt uden for vejen, og så fører det os en hel mil. Det var første gang i mit liv, jeg traf en jødinde i selskabslivet, men da jeg traf hende der, måtte jeg betragte hende som dame så vel som enhver anden og tage hende i forsvar, da der blev tilføjet hende en fornærmelse, og jeg tilfældigvis var i nærheden. Og derfor forsikrer jeg Dem – jeg

havde også taget mig af hende, hvis hun havde været grim. Men det spørgsmål er jo for resten overflødigt – Judith er smuk, meget smuk – desværre!"

"Desværre?"

"Ja!" Greven så alvorlig, næsten mørkt ned for sig. "Kære Wroblewski," sagde han forpint, "var jeg ikke så grundigt sikret imod at blive anset for en helgen af Dem, ville jeg skamme mig ved at tilstå, at jeg, siden jeg første gang så det smukke ansigt ... Men det lader sig virkelig ikke sige med ord ... Kort sagt, det er stor skade, at hun er jødinde og ..."

"Og –"

"En brav pige!" Greven trak vejret dybt, han blev blussende rød helt op i panden, og hans fingre klamrede sig så fast om den elfenbens papirkniv, han sad og legede med, at det tynde blad knækkede.

Kommissæren havde gjort store øjne, nu kneb han dem listigt sammen, og hans mund spidsedes, som om han ville fløjte. Så sagde han halvhøjt:

"Man skal aldrig opgive håbet ... De har her i byen en gammel ven, som De ubetinget kan stole på ... ubetinget og i alt, kære greve ..."

Den unge aristokrat vendte brat ansigtet om imod ham; han var endnu rød, og hans læber skælvede.

"Hvad skal det sige?" sagde han barsk.

Wroblewski så fast på ham og smilede. Han sagde ingen ting.

Greven slog øjnene ned. "Lad os ikke tale mere om det ..." Han trak vejret tungt. "I alt fald," tilføjede han næsten mumlende, "i

alt fald ikke i dag ... Og hvad deres protegé Wolczinski angår, kan jeg ikke hjælpe ham."

Han rejste sig. Kommissæren tog sin hat. "Lev vel, kære ven," sagde han og rakte højre hånd ud.

Men greven beholdt begge hænder i lommerne på sin korte ridefrakke. "Adieu, hr. v. Wroblewski."

Kommissæren smilede endnu forbindtligere og gik. Han blev stående et øjeblik i korridoren uden for døren. "Jeg havde ikke troet, at du endnu var så ung, min ven," mumlede han. "Men det håndtryk, du blev mig skyldig, skal under alle omstændigheder komme til at koste dig penge, mange penge, min kære."

Derpå begav han sig til Wolczinskis. Hans meddelelse bragte tårestrømmene til at flyde på ny; kun hr. Severin bevarede sin fatning. "Himlen kan ikke tillade, at to unge adelsmænd myrder hinanden for en jødindes skyld. Jeg stoler sikkert på, at Gud vil gøre et mirakel."

Oldingens fromme tillid skulle ikke skuffes; miraklet skete.

Samme dags aften var Nathaniel kommet hjem. Han blev meget forskrækket, da Judith forstyrret kom ham i møde, og da han havde hørt hendes skriftemål, gik han længe tavs og i usædvanlig sindsbevægelse op og ned ad gulvet.

"Nu rolig, barn," sagde han omsider og strøg hende ømt det forpjuskede hår bort fra panden.

"Måske havde det været værdigere ikke at svare på knægtens første spydighed, men det lader sig jo ikke ændre. Folks snak skal du ikke tage dig nær, den holder snart op. Jeg er kan bekymret for følgerne for dit eget hjerte! Hvor ville du ikke blive ulykkelig og ensom i fald du fastholdt den mening, du i øjeblikket har om de kristne! Men det gør du ikke, for den er

lige så falsk som de gode tanker, du hidtil har næret om dem. Gå nu, mit stakkels barn og sov din hovedpine bort."

Han blev selv endnu længe oppe. Den gamle mand var meget bittert stemt. "Stakkels barn," tænkte han, "ikke engang din skønhed og din livsglæde har kunnet afvæbne hadet. Og hvor hårdt vil du måske komme til at lide for den times skyld! Var du en polakinde, ville det eventyr blot gøre dig endnu griskere, og knækkede de halsen på hinanden, ville hundrede andre løbe efter dig. Men du er datter af en stamme, i hvilken en pige er fortabt, når hun giver anledning til omtale på anden måde end ved sin forlovelse ..."

Fortabt, fordømt, i alt fald i hendes hjemstavn. Han så ikke for sort på tingene, han kendte sine folk. Allerede det, at han havde ladet hende blive tyve år gammel uden at gifte hende bort, havde givet dem nok at undre sig over – hvad måtte de nu sige! Det var nu et livsspørgsmål for Judith, om Bergheimer skaffede en bejler til hende i fremmed land, hjemme fik hun nu ingen. Om han så ville dynge bjerge af guld op og give hende i medgift – det var umuligt, hvad enten det kom til duel eller ikke. Men fandt duellen sted og gav rygtet vinger over hele landet, ville den fremmede bejler allerede i den første galiziske by, han kom til, få at vide ...

Denne angst lagde sig med frygtelig vægt over den gamle mands sind. "Og er jeg selv helt uden skyld?" spurgte han sig selv. "Har jeg givet mit barn en opdragelse, der kunne gavne hende? Gjorde jeg ret i at afvise Rafaels advarsler?"

Næste morgen gik han ikke på sit kontor, men rundt i byen, til bekendte, til Aaron Siebenschläfer. Han bragte selv frejdigt sagen på bane og talte spøgende om den. Folk blev meget

forbavsede, men så undrede de kristne sig over, at de havde taget den bagatel så alvorligt; jøderne rystede ganske vist på hovederne.

Ved middagstid begav Nathaniel sig op til sin lejer på første sal. Han afbrød brat Wroblewskis ordflom. "Jeg ved," sagde han, "at De ikke kan gøre for det. Men nu må De gøre mig en tjeneste; duellen må ikke finde sted."

"Men hvorledes skal jeg hindre den? Både greven og Wladko tørster efter hævn."

Nathaniel var en hensynsfuld mand, men i nødsfald kunne han også udtrykke sig meget tydeligt. "Det tager De fejl i," sagde han blidt og stilfærdig. "Wladko er lige ved at dø af angst, og greven har i går sagt Dem, hvor pinligt det er ham at skulle duellere for en jødindes skyld. De tager fejl, fordi De vil have Deres mægling højt betalt af mig og vil retfærdiggøre den høje pris ved opgavens vanskelighed. Men det bliver der ikke noget af. De ved, at jeg gerne giver Dem noget at tjene – men i denne sag giver jeg ikke en hvid ud; jeg lader mig ikke sige på, at jeg har bevaret min datters rygte uplettet ved hjælp af penge. Men vil De gøre det for gammelt venskabs skyld ..."

Hr. v. Wroblewski satte et ansigt op, som om Trachtenberg havde forsikret ham om sin dybeste ærefrygt. "Hvorfor skulle vi to bruge mange ord? Tal, gamle ven."

"Vanskeligheden," vedblev jøden, "ligger i formen. Greven kan ikke gøre nogen som helst afbigt, og Wladko kan ikke træde tilbage uden afbigt. Denne vanskelighed lader sig hæve på følgende måde: Wladko indfinder sig i morgen klokken elleve med sin fader hos mig og giver mig, pigens fader, en undskyldning. Greven får meddelelse om det og erklærer, at

lige så stærkt som han misbilliger Wladkos optræden forleden aften, lige så varmt anerkender han det ridderlige i denne frivillige bod."

"Fortræffeligt!" råbte embedsmanden. "Men sæt nu at Wladko ..."

"Ikke vil? Han kommer med fornøjelse! I det højeste vil Severin måske mene, at jeg ved denne lejlighed bør opfylde hans ønske med hensyn til det lån, jeg har nægtet ham. Men De vil utvivlsomt få ham til at indse ..."

"At dette ikke er en lejlighed, hvor en mand af ære kan forlange penge – det forstår sig af sig selv. Altså i morgen klokken elleve. Og jo højtideligere, des bedre, ikke sandt?"

"Nej, ikke mere end nødvendigt."

"Men greven – skal vi ikke indbyde ham og hans sekundant ritmesteren? Han hører på Wladkos erklæring, afgiver straks sin, og sagen er i orden."

Nathaniel betænkte sig, så nikkede han kort. "Hvis hr. greven vil gøre mig den ære ..."

"Jeg tør altså indbyde ham i Deres og frøken Judiths navn?"

"Kun i mit. Jødiske piger indbyder ikke kavalerer ..."

"Naturligvis!" råbte embedsmanden ivrigt. "De er altid taktfuld. Men hun er da til stede?"

"Det tror jeg ikke."

"Men pani [Note 3)] Nathaniel," råbte embedsmanden ivrigt, "det går ikke an. De forlanger oprejsning for Deres datter, ikke fordi hun er jødinde, men fordi hun er en pletfri dame. Derfor må De finde Dem i den form, man ville vælge, hvis hun var kristen ..."

Nathaniel betænkte sig igen. "Lad så være da," sagde han kort.

Hr. v. Wroblewski trak vejret dybt. "De skal få at se, om jeg er Deres ven! Inden aften skal De få besked."

Allerede to timer efter kunne han melde, at det var lykkedes. Samtidig fløj rygtet om denne udjævning af sagen ud over hele byen. De kristne ærgrede sig, jøderne glædede sig, men begge parter spurgte: "Hvad mon det har kostet Nathaniel?"

Da Judith næste formiddag hen ad klokken elleve trådte ind i modtagelsesværelset, lød der hende, til trods for at vinduerne var lukkede, en dump brusen i møde ude fra gaden. Hun kastede et sky blik derud; der stod en skuelysten mængde, hoved ved hoved. Hun fo'r blegnende tilbage.

"Hvor kan det undre dig?" sagde Nathaniel smilende. "Det er nok så mærkværdigt som det, de fik at se for fem dage siden. At en ny godsejer holder sit indtog, har man tit set, men at en polsk adelsmand kommer for at bede en jødepige om forladelse, har man aldrig set før. Jeg ville for resten have givet meget til, at ..."

Han brød af. Som hun stod der for ham, så bleg og alvorlig og harmfuld, var hans hjerte lige ved at strømme over af medlidenhed, og den lette bebrejdelse døde på hans læber. "Mit stakkels barn!" mumlede han rørt. Måske lå det også i den sorte uldne kjole, og i at hun i dag imod sædvane havde forsmået enhver blomst, ethvert smykke, men han syntes, hun så helt anderledes ud end ellers: en alvorlig pige med forstående, bedrøvede øjne, ikke længere hans yndige overmodige barn. Skikkelsen syntes at være blevet spinklere, trækkene skarpere. "Har du sovet i nat?" spurgte han og klappede ømt den blege kind.

"Ja," svarede hun forpint. Hun så på uret; klokken manglede endnu fem minutter i elleve. "Wanda var her nylig," fortalte hun. "Wilizewski læser sine digte op der oppe i morgen; hun indbød mig ... jeg sagde nej."

"Det var ikke rigtigt!" råbte Trachtenberg ivrigt. "Allerede klogskab byder, at du ikke må bære dig ad, som om der var blevet tilføjet dig en uoprettelig forsmædelse – og vil du pludselig leve som en nonne? Jeg beder dig altså ..."

"Fader," afbrød hun ham bønligt, "hvis du vidste ..."

"Jeg ved det ... Men jeg beder dig, Judith."

Hun tav; det var en befaling, som det ikke kunne nytte at modsætte sig. Der holdt en vogn udenfor, og der hørtes enkelte hurraråb fra mængden. Judith blev blussende rød. "Greven," sagde Nathaniel.

Han ilede den unge mand i møde og bøjede sit hvide hoved så dybt, som om han hilste på en konge. "Gud velsigne Deres indgang," sagde han patetisk og dog hjerteligt. "Og han lønne Dem for Deres ædelmodighed! Jeg har ikke ord til at udtrykke ..."

"Men hr. Trachtenberg!" sagde Agenor afværgende. Hans blik faldt på Judith, hun var nu atter bleg, og der fløj en gysen gennem hendes legeme. "De er dog vel ikke syg?" råbte han og gik hen til hende.

"Nej ..."

"Jeg begyndte at blive bange for det – følgerne af sindsbevægelsen ..."

Hun så ud, som om hun var helt ude af sig selv af forlegenhed; han følte sig også forlegen, ikke mindst fordi den blege pige i den sorte kjole så lidet lignede det billede, han først

havde fået af hende, og som hans ophidsede sanser siden så tit havde foregøglet ham.

Faderen greb hendes hånd. "Vil du ikke takke den nådige hr. greve?" spurgte han. "Tilgiv barnet," tilføjede han. "Erindringen om den pinlige tildragelse ... Hun fattes ellers ikke svar."

"Det har hr. v. Wolczinski fået at mærke," sagde Agenor smilende. "Her er sandelig heller ingen grund til tak – ingen havde i mit sted handlet anderledes. Det var en pligt, som jeg ville have opfyldt over for enhver dame ..."

Judiths ansigt fik liv. "Over for enhver?" spurgte hun hurtigt.

"Ja," svarede han. Så syntes det at gå op for ham, hvad meningen med spørgsmålet var. "Jeg vidste, at De ..."

"Var jødinde, ja," sagde hun. "Men havde De gjort det over for enhver jødinde? Jeg mener, hvis jeg nu havde været gammel og grim?"

"Judith!" råbte Nathaniel, "hvad er det, du siger?" Han var helt ude af sig selv, også greven syntes forbavset. "Hvilket plumpt koketteri!" fo'r det igennem hovedet på ham; men den smertelige skælven om de blege læber syntes at tale imod dette.

Først ved faderens tilråb gik det op for hende, hvorledes hendes spørgsmål kunne tydes. Hun blev atter purpurrød. "Nej! nej!" råbte hun afværgende, mens hendes øjne fyldtes med tårer. "Min Gud, jeg mente blot ..."

Hun kunne ikke tale ud. Hr. v. Wroblewski og ritmesteren trådte ind, lige bag efter dem hr. Severin med sin ætling og fætter Jan.

Scenen gik efter programmet. Wladko fremstammede de ord, Wroblewski havde foreskrevet ham, greven afgav sin erklæring; Jan udtalte som sin anskuelse, at Wladko ikke

længere kunne føle sig krænket; herrerne trykkede hinanden i hænderne. Det hele varede knapt tre minutter. Judith stod der, som om det ikke angik hende. "Intet under," sagde hr. Severin til ritmesteren, da han gik ud af stuen med sit følge, "hun er bedøvet af den ære, der er vederfaret hende." Først da også greven ville til at gå, genvandt hun sin fatning.

"Nådige hr. greve," sagde hun med skælvende stemme, idet hun uvilkårligt foldede hænderne, "De må ikke tro, at jeg før … Nej, ved Gud, det ville være at gøre mig uret. Men ser De – jeg ved ganske vist ikke, om De kan forstå mig. De, den fornemste herre her, som enhver anser det for en ære at omgås …"

Tårerne kvalte hendes stemme.

Han blev underlig til mode, da det stakkels blege, smukke barn stod således for ham, skælvende af angst med opløftede hænder, og den følelse, der rørte sig i hans hjerte, satte ham i stand til at forstå hendes forvirrede stammen.

"Vil det måske være Dem en trøst," spurgte han, "når jeg ærligt kan svare ja på det spørgsmål, De stillede mig før? De vil deraf slutte, at den fordom ikke –" Han tav; han ville have sagt "deles af os alle," men det turde han som ærlig mand ikke sige; han delte den.

"Ja, ja!" råbte hun.

"Nu vel – jeg ville have gjort det for enhver anden dame af Deres tro. Jeg kunne endogså beråbe mig på et vidne, hr. v. Wroblewski her. Han gav mig tilfældigvis i forgårs det samme spørgsmål og fik det samme svar."

Kredskommissæren havde hidtil lyttet med tilbageholdt åndedræt. "Det er sandt!" sagde han ivrigt. "På ære."

"Tak! Tak!" mumlede Judith, og før greven kunne hindre det, havde hun grebet hans hånd og kysset den.

Da Agenor et minut efter stod ved sin vogn sammen med Wroblewski og ville sætte sig op i den, spurgte kommissæren:

"Vil De bevise os en stor ære, kære greve? I morgen læser digteren Wiliszewski, som De måske kender af navn, sine nyeste vers op for os. Vi er en ganske snæver kreds, kun fem – min kone har nemlig også indbudt Judith, skønt den unge pige egentlig ikke interesserer sig for Wiliszewski, og sidste gang han læste op for os, sad hele aftenen i værelset ved siden af og bladede i albummene ... Tør vi håbe, at De vil gøre os den ære?"

Han så forskende på grevens ophidsede ansigt. Det foragtelige blik, der mødte ham, syntes aldeles ikke at krænke ham, tvært imod, nu smilede han endogså.

Greven havde sænket blikket; han stod med hånden støttet på kalechen, som om han ikke vidste, hvad han skulle svare.

"Jeg beklager," sagde han omsider kort, "at jeg har lovet mig ud i morgen aften."

"Det var skade!" råbte kommissæren.

Vognen rullede af sted, han så smilende efter ham, og det samme smil spillede om hans læber, da han kom op i sin lejlighed og sagde til sin kone:

"Seks kuverter i morgen aften!"

Note 3:

Pani: Hr.

3

Hr. Thaddæus von Wiliszewski var, bortset fra en ringe forskel, en slags polsk Walter von der Vogelweide. Han virkede også mindre ved sine kundskaber end ved sit talent, drog fra hof til hof, opfordrede adelsmændene til gavmildhed, jublede, når han fik ny klæder og gav sig meget af med at låne – sjældent har vist noget menneske lånt så meget som han. Og ligesom Walter var også han overvejende politisk lyriker, men fri for tyskerens ensidighed; for adelsmændene læste han kampsange mod Østrig, og på bestilling fra amtmanden besang han kejserens fødselsdag; til borgerfolk havde han nidvers over adelen, til adelen nidvers over borgerstanden. Han var ganske vist også adelsmand, for der stod "von" under hans digte og et våben på hans breve, men heller ikke hans adelige herkomst kunne bestemt påvises; nogle mente, han var søn af en skomager og dumpet på gymnasiet, andre mente, han var en forhenværende barbersvend. Heller ikke hans fødested vidste man besked om; også om ham stredes nogle provinser, idet de nemlig alle betakkede sig for æren; selv plejede han altid at betegne sig som søn af den egn, i hvilken han just var ved at hverve subskribenter til sine digte. Var denne bog nogen sinde udkommet, måtte han have ladet den trykke i et meget stort oplag, for de, som hr. Thaddæus lod betale tre gylden for den, var legio; men ligesom minnesangeren nøjedes han med at gøre virkning med det mundtlige ord. Ubuden og pludselig, ligefrem som en Himlens gave, plejede han at indfinde sig på

herregårdene; nogle smed ham ud efter tre, andre efter otte dages forløb; frivilligt gik han aldrig. Da man nu ikke kan leve af poesien alene, optrådte han undertiden som mellemmand ved en lille bestikkelse eller anden nederdrægtighed; derfra stammede også hans bekendtskab med kredskommissæren.

Det var til ære for denne musasøn, fru Anna havde samlet sit lille selskab. Med de lange gråblonde lokker endnu mere forpjuskede end ellers og med sindsbevægelsens rødme på de magre kinder sad Thaddæus og deklamerede digte til adelens forherligelse. Det var længe siden, en greve havde hørt på ham, og Agenor var kommet, skønt han i går havde sagt nej – kun af interesse for digteren havde han i sidste øjeblik fået det indrettet således, at det var blevet ham muligt. Men hvad der især gjorde Thaddæus lykkelig, var denne rige mands spændte opmærksomhed. Han læste just sin historiske ballade *Den blodige Dag*. Helten i den var egentlig en Poniatowski, men digteren læste stadig "Baranowski" – det passede jo i versemålet. En ophøjet følelse af digterisk begejstring fyldte hans bryst. "Fanden skal tage mig," tænkte han, "om det ikke indbringer mig halvtredsindstyve gylden!"

Da han var færdig, blev der ved at være stille; han kunne ikke nøje skelne sine tilhøreres ansigter, for fru Anna havde drejet lampeskærmen således, at lyset kun faldt på manuskriptet, men denne tavshed var jo det tydeligste tegn på den storartede virkning, digtet havde gjort.

"Dejligt!" sagde omsider fruen. Versenes klingklang var gledet upåagtet forbi hendes øre, hun havde kun set på greven, der sad så ubevægelig og forlegen som en dreng. Et suk hævede

den yppige barm: Et prægtigt menneske! Og alt det for den jødetøs' skyld!

"Meget – meget smukt," mumlede nu også greven, idet han fo'r op fra sin grublen.

"Især skildringen af landskabet!" råbte kredskommissæren.

"Landskabet?" sagde Judith forbavset. Hun var den eneste, der havde hørt efter, blot for at fatte sig og tvinge det uroligt bankende hjerte til ro. At hun med lettere hjerte havde adlydt faderens befaling og var kommet, var kun grevens fortjeneste, hans forsikring havde gengivet hende troen på disse mennesker, men nu, da han så uventet var trådt ind, var hun blevet til mode, som om hun måtte fly, fly for sig selv.

Hr. von Wroblewski lod, som han ikke havde hørt hendes stilfærdige indvending. "Og disse mennesker!" råbte han begejstret. "Man ser dem formelig for sig! ... Og følelserne!" tilføjede han forsigtigvis. For Fanden, tænkte han, noget må det kedsommelige tøjeri jo dog have indeholdt. Derpå gav han sin datter et vink, hun gled ubemærket ud af døren.

"Vor Thaddæus er en mester!" vedblev han højt. "Nogle af hans ballader står ved siden af Mickiewicz' [Note 4)], på ære, ved siden af Mickiewicz'! Og hvor han er mangesidig! De ville vel, efter hvad de hidtil har hørt, kære greve, nærmest regne ham til de sentimentale digtere? Læs nu sangene *Venus i Slåbrok*, Thaddæus."

Det var en række slibrige digte, der ved sidste oplæsning havde drevet Judith ind i værelset ved siden af. Hun havde ikke rigtig forstået, hvorfor de andre tilhørere havde fniset så meget, men hendes instinkt havde sagt hende, at den slags ting ikke passede for hendes øren.

"Måske senere," sagde digteren. "Nu ville jeg gerne læse digtet *Kong Casimir og skøn Esther*."

"Hvor kan det falde Dem ind?" råbte Wroblewski forskrækket; han kendte det, det var et groft smædedigt imod jøderne.

"Vær De ganske rolig," sagde Thaddæus, "De kender det ikke i dets nye skikkelse." Da nemlig i de senere år også nogle jødiske forpagtere i Østgalizien interesserede sig så vidt for polsk litteratur, at de af og til husede ham nogle dage, havde han også bearbejdet historien om Casimir den Store og hans jødiske elskerinde i jødevenlig ånd. "Det passer udmærket i dag," tænkte han, "og bringer måske de halvtredsindstyve gylden op til hundrede." Han vidste jo god besked om scenen på ballet, og hans ædle vens karakter borgede ham for, at det ikke var tilfældigt, at han i dag havde Judith og greven til tilhørere.

Og han begyndte at læse; allerede de første vers beroligede herren i huset. De ord, hvormed digtet i sin tidligere skikkelse begyndte, at digteren ville forkynde, hvorledes jødepesten havde slået sig ned i Polen, var nu ombyttet med en blid vending om, at den gamle pagts folk havde fundet et fristed her. I denne tonart var hele digtet omskrevet: Hvorledes Casimir for den skønne Esthers skyld havde skænket jøderne fribreve og endogså ophøjet den elskede til dronning – slutningen var et varmt opråb til "broderlighed".

Der var atter stille en stund. "Udmærket!" mumlede omsider herren i huset, idet han samtidig så på greven. Men på dennes ansigt stod kun én følelse at læse: som henrykt stirrede han på den smukke piges stærkt bevægede ansigt lige for ham. Judith mærkede det ikke; åndende dybt, med halvt lukkede øjne sad hun hensunken i sig selv og gav sig de stormende følelser i vold,

som digtet havde vakt i hende. Hun havde aldrig før hørt tale om den skønne Esther; som en trøsterig åbenbaring kom nu erkendelsen af, at de skranker, hvis tilværelse hun havde følt så pinefuldt i de sidste dage, ikke var sat af naturen, over hendes forsagte hjerte. Der havde været en tid, da de ikke havde eksisteret; en jødinde havde været dronning af Polen – og Gud havde tilstedt det og menneskene ikke hindret det. Og så måtte hun mindes den hede, dunkle følelse, hun havde været fyldt af siden hint optrin på ballet – der var jo et langt spring fra greve til konge ... Hun rettede sig, som om hun ville ryste den tanke af sig, der var kommet over hende, og mødte i det samme grevens stive, glødende blik. Hun fo'r sammen, blodet fo'r hende op i ansigtet, hun rejste sig, som om hun ville fly ...

"Udmærket!" gentog Wroblewski med virkelig varme – "men nu," tilføjede han i tankerne, "nu for Guds skyld en samtale under fire øjne. – Lad os nu få Venussangene, kære digter," sagde han, idet han lo som en faun. "De er på ære kostelige, greve!"

Digteren tog villigt det af slid medtagne manuskript frem; det var de sange, man hyppigst anmodede ham om at læse. Men greven lagde sig imellem. "Jeg antager," sagde han meget bestemt, "at vi bør bede hr. Wiliszewski om noget andet, der også passer for damerne." Det var der ikke noget at sige til, digteren læste en grufuld ballade, som der ikke var noget betænkeligt ved. Så gik man til bords; aftensmåltidet forløb stille nok. Greven og Judith tav, og digteren anså det nu som altid for en syndig måde at spilde den kostbare tid på at tale ved måltidet – det var jo ikke hver dag, han blev trakteret. Wroblewski måtte altså ene sørge for underholdningen, for

også fru Anna sad og så tavs og tankefuld ned for sig. Hun var i dårligt humør; hun havde ikke lyst til at fremme sin brave ægteherres plan – tværtimod! "Det prægtige menneske!" sukkede hun atter og atter. Og mens hun således sad og så på den unge, drømmende pige, syntes hun at få en god idé.

"Men Judith," sagde hun leende, "du spiser jo ikke det mindste! Har det rørt dig så dybt, at vor Wiliszewski lader den smukke Esther blive dronning?"

Virkningen var stærkere, end fru Anna havde håbet. Den unge pige fo'r sammen og skiftede farve. "Blev hun det ikke?" spurgte hun næsten tonløst.

Fru Anna lo højt. "Det har du da vel ikke for alvor troet?"

"Hvorfor ikke?" råbte kommissæren og sendte sin kone et rasende blik. "Jeg tror det også. Det gik jo virkelig sådan, ikke sandt, kære Wiliszewski?"

Digteren havde netop munden så fuld, at han ikke straks kunne svare. Det tyktes ham rådeligst at give et undvigende svar. "Nogle," sagde han, idet han krampagtigt sank, hvad han havde i munden, "nogle krønikeskrivere siger det."

"De pålideligste!" sagde Wroblewski energisk.

"Men så kom mig dog til undsætning!" sagde fru Anna, idet hun vendte sig til greven. "Jeg har aldrig læst andet, end at hun var kongens elskerinde."

Greven tøvede, men knapt et sekund. "Således var det også," sagde han. "Vor digter kender jo utvivlsomt de gamle krønikeskrivere bedre end jeg, men over for den moderne forskning ville hans digt ikke bestå prøven. Det er bevist, at Casimir den Store kun åbnede landet for jøderne af samme grund som tyskerne, for at skaffe erstatning for den manglende

borgerstand. At den smukke Esther fængslede ham længere end hans andre veninder, står fast, men stor indflydelse på hans handlinger tillægger historien hende ikke."

"Deres kundskaber i ære," sagde kommissæren, "men jeg har rigtignok tit læst det modsatte – på ære, meget tit. Men at den store Casimir, den sidste Piast, elskede jødinden højere, end han havde elsket nogen kristen kvinde, det indrømmer vel også De?"

"Ja," svarede Agenor, "det er alle enige om."

Man rejste sig fra bordet og gik ind i salonen. Wanda og Judith satte sig ved bordet med albummene, fru Anna indviklede greven i en samtale, og digteren lagde beslag på husets herre. Denne hørte imidlertid meget adspredt efter, skønt Wiliszewski nu atter og mere indtrængende udviklede et forretningsmæssigt forslag, han allerede tidligere havde gjort ham. Kommissæren havde sat en kæltring af god familie i varetægtsarrest i anledning af forskellige bedragerier. Thaddæus gav en rørende skildring af hans pårørendes sorg; efter at mennesket ikke engang havde villet være skikkelig som novice i et franciskanerkloster, ville de nu sende ham til Rusland, men en domfældelse ville ramme hans søskende hårdt. Over tre hundrede gylden ... "Vi får at se," sagde kommissæren omsider; "jeg er jo ikke noget umenneske – vi kan jo senere tale om tingene, men gå nu ind i rygeværelset." Digteren adlød, kommissæren gik hen til Wanda og sendte hende et blik, som havde til følge, at hun forsvandt, og samme virkning opnåede han også over for sin kone, om end ikke så hurtigt. Men fru Anna forstod sig på hans ansigt og indså, at

hun i dag ikke for anden gang ustraffet ville kunne krydse hans vilje.

"Og nu, kære greve," sagde kommissæren med et blik på Judith, "må De også have mig undskyldt."

"Hr. v. Wroblewski ..." sagde Agenor.

"De befaler?"

"Jeg må sige Dem, at jeg – at jeg ikke kan billige den måde, hvorpå De ..."

Han forstummede, skønt husets herre stod for ham med nedslagne øjne som en angrende synder. "Skænd ikke på mig," sagde kommissæren blødt. "Spolér mig ikke den glæde, den store glæde, det er mig uventet at se Dem hos mig til trods for Deres afslag i går." Han bukkede og gled lydløst ud af døren.

Greven bed sig i læberne; han så rådvild efter ham, og så så han på Judith; hun stirrede på bogen foran hende; lyset fra lampen skinnede på hendes rødgyldne fletninger og på det friske ansigts fine oval. Han trak vejret dybt og gik hen til hende.

Hun fo'r op, da han nærmede sig, og da hun så, at hun var alene med ham, så det ud, som hun ville fly. "Hvad var det, der fængslede Dem så stærkt?" spurgte han så ugenert som muligt og så på det stålstik, der vendte op. "Heidelberg? En herlig by! Mit regiment lå i nogen tid som forbundsgarnison i Mainz, og så tog jeg tit der hen."

"Min broder skal studere der," sagde hun.

Han spurgte, hvorfor Rafael ikke var taget til et østrigsk universitet; hun svarede, at det var i henhold til Bergheimers råd – han havde særlig rost det juridiske fakultet i Heidelberg. Faderen havde den største tillid til Bergheimer og havde jo også

helt og holdent betroet ham broderens og hendes opdragelse. Og da han nu ville vide, i hvilke fag og hvorledes de var blevet undervist af ham, gjorde hun udførligt rede derfor. Hvis kredskommissæren lurede, skulle han ikke blive synderlig opbygget af den samtale.

Men den skulle snart tage en betydningsfuldere vending. Hun fortalte, at Bergheimer var en overmåde ivrig botaniker og havde anlagt et stort herbarium med planter fra Østgalizien.

"Så har slotshaven vel også interesseret ham meget?" sagde Agenor.

"Ja, men han har aldrig været der."

"Hvorfor ikke?"

"Han turde jo ikke. Adgang er jo forbudt jøderne, som der står på tavlen ved indgangen ... Men De må ikke tro," tilføjede hun, "at han var forbitret over det. Det skyldes vist ikke ond vilje hos vort herskab, plejede han at sige, der står jo sådan en tavle ved hver eneste slotshave i Podolien, og den, som tog den bort, ville, når det kom til stykket, vække megen forargelse. Bergheimer er sådan et mildt, ædelt menneske, og han var ikke at formå til at bede om, at der måtte blive gjort en undtagelse med ham, hvor meget blomsterne end lokkede ham. 'Måske giver gartneren mig tilladelsen,' sagde han, 'men jeg vil ikke have det bedre end mine brødre!' Og det havde han ret i."

"Så har De vel heller ikke været i haven?"

"Jo," svarede hun rødmende. "Jeg har tit været der – med Wanda eller borgmesterens døtre, undertiden også alene. Opsynsmændene kendte mig, men de sagde ingen ting. Og jeg" – hun gik i stå – "jeg var svag nok til at glæde mig over det; jeg syntes, det gjorde mig bedre end de andre. Men det har jeg

ærligt og redeligt måttet bøde for! Som jeg blev til mode, da jeg indså ..."

"Ved scenen her i huset?" afbrød han hende.

"Jeg ved jo fra i går, hvilket indtryk den må have gjort på Dem. Men det er med urette, frøken Judith! Tro mig, denne kløft ..."

Hun hørte åndeløs på ham, men alligevel gik han i stå. Nej, han kunne og turde ikke lyve.

"Denne kløft?" sagde hun omsider.

"Er dog vel ikke så dyb. – Men hvorfor skal vi tale om det? ... Altså i Heidelberg ..."

Et sørgmodigt smil spillede om hendes mund. "De er en ærlig mand, hr. greve," sagde hun. "De var også før den eneste, der havde mod til at sige sandheden. Og nu forstår jeg også, hvorfor jeg aldrig før har hørt den Esther nævne, hverken af min fader eller af Rafael eller af Bergheimer ..."

"Hvorledes det?"

Hendes ansigt flammede. "Hun var jo en forvorpen kvinde," sagde hun.

"Det var en meget hård dom! Betænk dog, hvor højt Casimir elskede hende ..."

"Det tror jeg netop ikke ... Jeg skulle måske ikke tale om det, det anses jo for upassende. Men hvorfor skulle jeg fortie det? Elskede han hende virkelig, måtte han gøre hende til sin hustru, og var det ikke muligt, fordi han var konge og hun jødinde, så måtte han holde sig borte fra hende og ikke give hende til pris for den værste skæbne: foragt. Blandt os jøder i alt fald nævnes hendes navn sikkert, hvis det overhovedet nævnes, kun med foragt."

"Det ved jeg ganske vist ikke," svarede han; "men den, der føler menneskeligt, burde ikke engang dømme hende skånselsløst, selv om Casimir ikke havde været konge. Sæt, at hun har elsket ham af hele sin sjæl."

Hun rystede på hovedet.

"Det tror De ikke?"

"Jeg ved slet ikke ..." Hun syntes ude af sig selv af undseelse og forlegenhed, men vedblev så dog modigere: "I alt fald har jeg aldrig hørt tale om en sådan kærlighed blandt os. Mine forældre – et kærligere og lykkeligere ægteskab har næppe eksisteret, og dog lærte de først hinanden at kende, da de blev forlovet. Og sådan går det næsten altid. Jeg tror, at vi i den henseende er anderledes."

"Tror De virkelig det?" råbte han. "Så havde jo naturen selv slået den kløft, så var De jo ikke mennesker som vi. Men jeg tror, De forveksler årsag og virkning. Afsondretheden og fastholden ved ældgamle sæder og skikke har ført Deres folk dertil. Når jeg ser Dem stå for mig, hvorfor skulle så De ..."

"Tal ikke om mig!" sagde hun med foldede hænder og i så bønlig en tone, at han tav.

"Så tavse?" sagde en leende stemme, der afbrød denne lumre stilhed. Det var fru Anna.

... Da Judith næste dag ved middagstid trådte ind i spisestuen, kom hendes fader hende glad i møde. "Brev fra vore kære," råbte han. "Fra Breslau. De har hidtil rejst uden afbrydelse, men nu vil de blive der i otte dage, før de går over Sachsen og Bayern til Neckar. Tænk blot, Bergheimer har i Breslau truffet en fordums elev fra Mainz, der nu er bosat der

som bankier, Berthold Wertheimer hedder han; han kan ikke noksom rose den unge mand. Jeg har allerede skrevet til Rafael; jeg har også fortalt ham, hvad vor greve har gjort i dag – hvor har dog han og vi alle gjort den ædle mand uret!"

"Hvad har han gjort?" spurgte Judith.

"Du ved det ikke? Man taler ikke om andet i hele byen. Tavlen ved indgangen til slotshaven er taget bort, og han har meddelt os forstandere det i et venligt brev ... Du føjer vel et venligt ord til i mit brev til Rafael? Han beder mig hilse dig hjerteligt og tilføjer: 'Judiths løfte ved afskeden, at hun ikke vil glemme vor sidste samtale, gør mig glad'. Hvad mener han med det?"

"Ingen ting," mumlede hun, idet hun vendte sig halvt bort. "Barnestreger."

"Det tænkte jeg nok. Men er du ikke rask, barn? Du er så bleg!"

Note 4:
Mickiewicz: Adam Mickiewicz (1798-1855), anses for at være Polens største forfatter.

4

Det var tre uger senere, en mild, klar oktoberdag. Karrigt er den skønhed, som anden steds fryder menneskehjertet, blevet tilmålt denne egn, sletten breder sig uendelig til alle sider, sjældent hæver en jordbølge sig i svag stigning op over fladen og taber sig så igen i den; mørke og dorske ruller floderne og bækkene imellem dyndede bredder deres vand fra de fjerne bjærge ind i det endnu lavere, endnu tristere steppeland. Mange af dem siver på vejen ned i den dybe mosegrund og bliver borte eller udvider sig til søer, i hvis store mørke vandspejl sivene på bredderne af de små dyndøer og den blege, af slettens uddunstninger stadig anløbne blå himmel spejler sig. Smudsige er småbyerne, hvor jødernes forstødte, kun til ubeskrivelig elendighed udvalgte folk lever i tæt sammenpakkede usle hytter; fattige er landsbyerne, hvor ruthenerne sløve og trodsige under polakkernes pisk pløjer jorden. Sjældent støder en birkelund op til det dyrkede land, men uendelig, mil efter mil, så langt vandringsmandens fod bærer ham, omgives han af den brune hede, hvor kun enebærbusken trives og lyngen blomstrer. Vinteren er frygtelig her, når nordenstormen driver sneen hen over de uendelige flader, karrigt og kort er foråret, svidende brænder solen om sommeren, men mildt og let kvæger efteråret de stakkels mennesker og det fattige land. Heden skinner i lys rød glans, skovene i mørkere, himlen er som følge af den større klarhed mørkeblå, og selv over den nøgne stubmark breder der sig et

skrud: den flyvende sommer, der bølger med tusind tråde. Den, der om efteråret kommer over heden, bliver just ikke glad ved det, men hans hjerte bliver roligere og mildere.

Således gik det også grev Agenor, da han hin oktoberdag langsomt red tilbage til sit slot, mens middagsklokkernes klang bølgede ud over heden. Han var brudt op tidligt om morgenen efter en søvnløs nat, i hvilken onde ånder havde rusket i ham og holdt ham vågen: Anger og attrå. Det var kommet mellem ham og den smukke jødinde, som det måtte komme, efter at han havde givet efter for fristelsen og var kommet til oplæsningen. Han havde, takket være kommissærens behændighed, siden da gentagne gange talt alene med hende og behøvede nu ikke mere at spørge hende, om hun virkelig ikke troede, at hun var i besiddelse af den følelse, de kristne kalder kærlighed. Og siden i går behøvede han ikke mere den modbydelige mellemmand; hun var for første gang kommet alene i slotshaven og var sunket til hans hjerte, hans arm havde fået lov til at omslynge hendes friske legeme, hans mund til at berøre hendes læber, kun et øjeblik – men hun havde jo lovet at komme igen i dag, og hun holdt sikkert ord. Han nåede vel heller ikke i dag målet, det ville endnu vare uger, før han fik kysset den glød vågen i hende, der rasede i hans årer, men den stund måtte komme, da hun blev hans. Men skønt lidenskaben rystede ham så voldsomt, at han sprang op, lukkede den svale natteluft ind og satte sig i lænestolen for at kunne ånde friere – denne vished gjorde ham ikke glad, den gjorde ham tvært imod så ulykkelig, som hans stolte, med al dens friske livsmod alvorlige sjæl endnu aldrig havde følt sig.

For han var, som hun sagde om ham, en ærlig mand. Den unge statelige uhlanofficer havde glad nydt, hvad kvindegunst skænkede ham, men hans samvittighed kunne være rolig; han havde aldrig revet nogen hustru bort fra hendes mands side, han havde aldrig bragt nogen pige i ulykke. Hvad der afholdt ham fra det, var en til det yderste dreven følelse af de krav, hans adelige byrd stillede til ham i retning af et pletfrit liv, og dertil hans fuldstændige afhængighed af hans for kort tid siden afdøde faders vilje. Denne kloge, dygtige mand havde tidligt indset, at sønnen, skønt han havde forskellige fortræffelige egenskaber, dog manglede den, der var den vigtigste for ætlingen af en forarmet sidelinje, der skulle være officer: viljesstyrke, kraft til at resignere, og han havde derfor med fuldt overlæg og stor sejhed bevaret og forøget sin indflydelse over ham. Denne indflydelse skyldtes det, at Agenor bestandig havde hævdet sin stilling med ære, indtil faderens og fætterens død havde gjort ham til slægtens overhoved, og at der aldrig var kommet et usandt ord over hans læber. Men nu havde han allerede løjet og bedraget, og han måtte gøre det endnu frækkere, hvis han ville nå målet. Han havde vundet Judith, fordi hun anså ham for ridderlig og ædel, fri for fordom imod hendes folk, fordi hun stolede på hans ærlighed, hans kærlighed; et ord om den kløft, der skilte dem fra hinanden, en antydning af umuligheden af at gøre hende til sin hustru – og hun ville være tabt for ham for bestandig. Hun havde endnu aldrig talt om fremtiden, aldrig gjort ham noget spørgsmål – men hvis hun gjorde det? Og selv om det ikke kom så vidt, selv om hans løgn også for fremtiden kom til at bestå i tavshed eller

i flertydige svar – måtte den ikke tynge lige stærkt på hans samvittighed?

Og den, han bedrog, attråede han ikke blot, men han elskede hende glødende og af hele sin sjæl. "Hvordan er det dog kommet over mig?" spurgte han tit sig selv, men han fik intet svar. Hendes skønhed havde ganske vist ved første øjekast opflammet hans sanser, men det var ikke blot deri, det lå.

Hun var så god, så elskværdig i sin stolthed, så rørende i sin hengivelse, så beklagelsesværdig ved den måde, hvorpå hun følte sin stilling blandt menneskene, en stilling, andre havde givet hende. Men heller ikke det forslog til at forklare ham det vidunder, der var foregået med hans hjerte. "Måske," tænkte han undertiden, "måske er det kun medlidenhed, gru for den skæbne, jeg ville berede hende, hvis jeg var svag."

Denne skæbne havde bestandig stået mørk nok for ham. "Hun er ikke en pige," sagde han til sig selv, "der kunne finde sig i en maitresses kår eller kunne være snu og lavsindet nok til at bjærge sig ved at bedrage en anden mand." Men i denne kvalfulde nat, havde det fuldstændig overvældet ham. "Hun overlever det ikke! Du bliver hendes morder!" Det jog ham op; med feberbankende puls gik han op og ned ad gulvet i sit sovekammer, til han atter af udmattelse sank om i sin lænestol. Men samvittighedens røst vedblev at tale til ham i nattens stilhed: "Hendes morder, hvis din svaghed bliver ved!"

Kunne han være stærk, give afkald på hende? Det tyktes ham umuligt nu, da hver nerve i hans legeme skælvede af hed, næsten pinefuld attrå, mere end nogen sinde tyktes det ham umuligt. Kunne han gøre hende til sin hustru? "Hellere dø," sagde han til sig selv, og mens han således sad og grublede,

tyktes det ham, at der kun var én ting, der var lige så slemt som den skændsel at optage Nathaniel Trachtenbergs datters navn i sin stamtavle: det at begå en æreløs handling.

Opfyldt af disse forvirrede, indbyrdes stridende tanker fandt morgenen ham. Han lod sin hest sadle og sprængte ud på heden. Han stormede af sted over markerne uden rast, uden mål, så overlod han hesten tøjlerne, og mens han således langsomt red over heden, fra hvilken morgentågerne sagte veg bort, klarede det også op i hans hjerne og i hans sjæl. Han havde set for mørkt på alting, tilspidset alting for stærkt i denne pinefulde nats mørke – med tusind grunde søgte han at styrke denne trøsteligere opfattelse. Kun ét kunne han heller ikke nu tænke sig: at en mand af ædel byrd tog en pige, der ikke var ham jævnbyrdig til sit hjerte, og at hun så, når år var gået, og deres veje skiltes, skulle kunne finde ny lykke – det var umuligt i dette tilfælde. Men selv om han ikke kunne gøre den smukke, stolte kvinde til sin hustru, sin livsledsagerinde kunne han gøre hende til – og var det en skændsel, som hun forfærdet måtte vise fra sig? Hun gjorde det ikke, hvis hun elskede ham, som Esther efter krønikeskrivernes rørende skildring havde elsket kongen. Men ærlig ville han være, han ville sige hende, at hun kunne gøre regning på hans troskab, hans kærlighed, men ikke på hans hånd. Det satte han sig fuldt og fast for, mens han red over den rødglødende hede. Han ville ingen skyld tage på sig, ikke begå nogen forbrydelse imod hende. Og rev hun sig fra ham, måtte han have kraft til at bære det. Den, som aldrig har tænkt på muligheden af at resignere, ham lærer heden om efteråret det.

Med roligere hjerte og fuld af gode forsætter vendte han hjem. Da han red ind i slotsgården, rynkede han mørkt panden. Foran portalen holdt kommissærens britschka. Det var blevet ham mere og mere pinligt at mødes med denne mand, jo dristigere og fortroligere han optrådte over for ham – og i den stemning, han nu var opfyldt af, faldt intet ham vanskeligere end en samtale med hans "tro hjælper".

Han traf den uvelkomne gæst i frokostværelset. "De ser, kære," råbte han leende greven i møde, "at jeg ingen omstændigheder gør – jeg har også allerede ladet Deres Jan give mig en kuvert."

Agenor nikkede, tog plads og opfordrede ham med en håndbevægelse til at forsyne sig. "Hvad skylder jeg den ære?" spurgte han kort.

"De synes just ikke at sætte overdreven stor pris på den ære," sagde embedsmanden lystigt, idet han forsynede sin tallerken; "men det gør De uret i! De har sandelig grund til at være tilfreds med mig. Eller tror De, at De uden min hjælp havde fået pigen til at tilstå Dem et stævnemøde i slotsparken?"

"Ikke den tone!" sagde den unge mand heftigt. "Det ved De altså allerede?"

"Å, jeg ved mere end det! Jeg gratulerer til det første kys! Jeg var jo selv i haven – på ære! Og – på ære – ganske tilfældigt. Og at jeg tier – det behøver der vel ikke at være tale om mellem mænd at ære." At han gentog ordet "ære" i hver sætning, var ikke så underligt, for hver sætning var en løgn. Han havde ikke beluret dem, men det havde hans kone, som drevet af nysgerrighed og misundelse var fulgt efter Judith, da hun gik hjemmefra, og ikke blot ham havde hun betroet sine

iagttagelser, men også fru borgmesterinden, en dame, som med sjælden pligtfølelse udfyldte et hul i den lille bys liv, idet hun, så vidt hendes vejr slog til, røgtede et lokalblads hverv. I dette øjeblik vidste rimeligvis hvert eneste menneske over ti år besked.

"Var det blot det, De ville sige mig?" spurgte greven.

Embedsmanden blev elegisk. "Det har jeg ikke fortjent – jeg kommer i den bedste hensigt, og fordi jeg anså det for nødvendigt. Det er jo muligt, at De vil benytte Dem af Trachtenbergs fraværelse og også har aftalt et stævnemøde til i dag. Derfor ville jeg advare Dem: den gamle får det ellers sikkert at vide. Allerede i går så jeg to jødepiger luske om; de har muligvis set det hele. Glem ikke, at tavlen er borte. Det var jo meget ædelt af Dem – akkurat som kong Casimir, der efter Esthers anmodning åbner alle porte for jøderne – men forsigtighed! Den gamle er blot taget til Tarnopol, han kommer igen allerede i dag. Nu ved jeg ganske vist ikke, hvor langt de er kommet med pigen, men en indblanding fra faderens side ville dog måske komme Dem for tidlig ..."

Greven følte skamrødmen stige op i sine kinder; han ville give et heftigt svar – men havde han ikke tabt sin ret til det over for denne mand?

"Og nu, kære," vedblev kommissæren, "har jeg også en ting at bede om for mig selv ..."

Han brød af. Greven tog efter sin tegnebog. "Hvor meget?" spurgte han.

"Nej, det var ikke meningen. Det koster Dem blot et godt ord til et menneske, der er afhængig af Dem, så er jeg hjulpen. Min

godmodighed har bragt mig i en fordømt knibe – på ære! – ren, skær godmodighed!"

Agenor så hen på væggeuret; klokken var et; om en halv time skulle han møde Judith i parken. "Ingen omsvøb, om jeg må bede."

"De husker vel nok forpagteren på Deres gods Syczkow – en armenier, Bogdan Afanasiewicz. Han var her ved Deres indtog."

"Ja," svarede Agenor. "En tyk mand med langt sort skæg. Han blev skildret mig som et bravt, fromt, men meget gerrigt menneske."

"Ganske rigtigt! Hans gerrighed og hans fromhed er det just, der har voldt min ulykke. For omtrent fire måneder siden, i juni, kommer en ung præst på gennemrejse til sit ny pastorat til denne hr. Afanasiewicz og beder om nattely. Den fromme Bogdan tager med glæde imod ham og klager ved aftensbordet sin bitre nød for ham: tørken er så slem, kun en højtidelig procession kan skaffe regn. Præsten i Syczkow er syg, og han i nabosognet vil have tolv gylden for det. Den unge præst tilbyder at gøre det for fem; den syge præst låner ham sin messehagel, processionen finder sted, og dagen efter regner det. Da det jo altså efter denne prøve at dømme lader til, at den fremmede forstår sin håndtering, giver Bogdan ham fem gylden til for at indvie en ny lade; bønderne benytter også lejligheden til at få deres børn døbte for en billig penge osv. Efter en uges forløb drager præsten videre, og var han ikke kommet igen, kunne begge parter være vel tilfreds, og jeg var ikke kommet i fortræd ..."

"Hvordan det?" spurgte Agenor noget utålmodig med et blik på uret.

"Nu skal De høre. Han kommer igen, og allerede det er Bogdan påfaldende – manden skulle jo til sit pastorat – og præsten i Syczkow, som nu er blevet rask, finder også konkurrenten mistænkelig. Han undersøger sagen, holder forhør, og hvad bliver resultatet? Fyren er en kæltring, der allerede har gjort sin familie, velstående folk i Zolkiewer-kredsen, megen hjertesorg; det gejstlige hokuspokus har han blot kunnet besørge, fordi han har været novice i et kloster, som han er blevet jaget bort fra på grund af et kirketyveri, efter at han allerede havde modtaget præstevielse af laveste grad. Bogdan gør anmeldelse om det til mig, og der melder sig også andre, som han har spillet lignende puds. Jeg lader fyren arrestere; men så sender hans brødre mig en ven på halsen, som har stor indflydelse over mig, og hvis talent jeg sætter stor pris på, digteren Wiliszewski, og han overtaler mig til at lade gavtyven løbe af hensyn til hans hæderlige familie; de forpligter sig til at sende ham til Rusland. Jeg vil nødig, men til sidst siger jeg ja, fordi jeg dårligt kan nægte den elskværdige digter noget. Og tænk Dem nu, hvad denne Bogdan så gør! Han erklærer, at jeg har ladet mig bestikke til at slippe bedrageren, der oven i købet har begået helligbrøde – bestikke! jeg! – og indgiver en klage til guverniet i Lemberg ..."

"Det kan jo ingen ting gøre Dem," sagde greven. "Deres kones onkel ..."

"Har gjort sin skyldighed," afbrød kommissæren ham, "og Bogdan fik det svar på sin klage, som han fortjente. Men mandens fromhed og gerrighed lader ham ingen ro; de ti gylden piner ham, og også at det hellige er blevet misbrugt, som han kalder det – og nu i morges hører jeg, at han har ladet

en vinkelskriver her opsætte en klage til ærkebiskoppen i Lemberg. Nu ved De jo, hvorledes det står til her i Østrig. Embedsmændene kan gøre en hel del, men prælaterne kan gøre alt. Kommer klagen for ærkebiskoppen, bliver sagen undersøgt, og, hvor ren min samvittighed end er ..."

"Jeg forstår Dem: jeg skal få Bogdan til at lade sagen falde? Men hvorledes kan jeg blande mig i den ting? Manden har jo ret."

"Deres ven påkalder Deres bistand," sagde kommissæren meget bestemt. "Så spørger man ikke stort om ret eller uret. Det har jeg heller ikke gjort over for Dem. Fyren hedder Ignaz Trudka. Vær så venlig at notere Dem navnet, og skriv endnu i dag til Deres forpagter."

Agenor havde vendt ham ryggen. Så gik han en stund op og ned ad gulvet. Omsider tog han sin notesbog frem og skrev navnet op.

"Tusind tak!" råbte kommissæren. "Og brevet afgår endnu i dag, ikke sandt? På gensyn, kære ven!"

5

Under indtrykket af denne samtale begav Agenor sig til stævnemødet med den elskede.

"Jeg må ryste den øgle af mig; han besudler både mig og hende ..." mumlede han, idet han gik ned ad trappen til parken og knyttede hånden, så at neglene borede sig ned i kødet, så det gjorde ondt.

Men da han nu hurtigt gik hen over det raslende løv ad granalleen til – den var med sine tætte grene den eneste, der på denne tid af året ydede nogen beskyttelse imod nysgerrige blikke, og han havde derfor allerede i går bedt den elskede om at møde ham der – for hvert skridt gled vreden mere og mere af ham, og da han nu langsomt gik frem og tilbage mellem de grønne graner, var han kun opfyldt af en eneste følelse: brændende tørst efter hendes læber.

"Jeg vil sige hende alt," tænkte han ganske vist nu og da, "hun skal vælge frit," og denne tanke kom endog over hans læber som en sagte hvisken, men han følte, at han blot sagde ordene for at styrke sig i sit forsæt. Og da han havde ventet en halv time, da fandt hans læber kun ét ord, som han uafladelig ligesom i feber snart sagde halvhøjt, snart hæst hviskede med sammensnøret strube: "Kom! ... kom! ... kom!"

Omsider hørte han hendes lette skridt i løvet og så hendes kjole blinke imellem grenene. Hun kom hurtig med glødende ansigt; kniplingstørklædet, hun havde slynget om hovedet, sad halvt løst og flagrede om det rødgyldne hår.

"Endelig!" mumlede han og styrtede hende i møde.

Hun blev stående, og da hun så hans ophidsede ansigt, fo'r der en gysen igennem hende, og hun strakte ligesom afværgende hænderne ud.

Han lagde knapt mærke til det.

"Endelig!" gentog han stammende, trak den modstræbende pige ind til sig, og hans mund søgte hendes læber, til den havde fundet dem.

Kun et øjeblik, så havde hun revet sig løs fra ham.

"Nej, nej ..." råbte hun, og hendes stemme havde en så ængstelig bedende klang, at han slap hende. "De må ikke gøre mig det endnu tungere ... Det er allerede tungt nok ..."

"De?" mumlede han. "I går sagde du *du* til mig ..."

"Og det vil jeg også gøre i dag," svarede hun, idet hun hurtigt tørrede de våde øjne med lommetørklædet og prøvede på at smile. "Således bør det jo være siden i går. Du har kysset mig, jeg er din forlovede, vi hører sammen for livet ..."

Hun sagde det med en sådan inderlighed, en sådan tillid, at klangen i hendes stemme greb ham dybt. Han lod som beskæmmet armen synke, som han igen ville have slynget om hende.

"Du kære, gode," sagde han usikkert, og det faldt ham svært at gøre sin stemme fast, mens han talte videre. "Ja vist – vi hører nu hinanden til. Os to kan intet mere skille ad, intet, Judith. Og hvad der står i min magt, skal jeg gøre, for at du aldrig skal komme til at fortryde det."

Det turde han love, det var hans faste beslutning, "ved den almægtige Gud, jeg elsker dig, som jeg aldrig før har elsket nogen anden ..."

Et saligt smil bredte sig over hendes ansigt; men samtidig fyldtes hendes øjne dog atter af tårer.

"Jeg tror dig," sagde hun. "Havde jeg blot et øjeblik tvivlet på dig og på, at du mener det ærligt og redeligt – ville jeg så være her? Ville jeg så være kommet i går? Så sad jeg nu hjemme og græd øjnene ud af hovedet på mig over den ulykke, der havde ramt mig, at jeg måtte elske en mand, som ikke elskede mig og ikke ville gøre mig til sin hustru ... Og måske!" råbte hun næsten skingrende i atter frembrydende lidenskab – "måske holdt jeg så ikke ud at leve med en sådan skam og sorg i hjertet ..."

"Judith!" mumlede han forskrækket. "Hvad er det for tanker!"

"Tåbelige tanker!" Hun nikkede. "Men se – hvor meget er der ikke kommet over mig i disse dage! Jeg er jo som forvandlet – jeg tror, at sådan er det endnu aldrig gået nogen pige. Jeg har ingen magt over mit hjerte længere – det byder mig, og jeg må gå til dig og lade mig kysse af dig og kysse dig! Og sådan er det også med mine tanker, de svæver rundt, vilde og forvirrede ... Kun når jeg tænker på dig, er jeg rolig. Jeg kender dig jo ..."

"Og alligevel," sagde han, idet han så ømt på hende; "du må have grædt meget siden i går."

"Undrer det dig?" spurgte hun med et bedrøvet smil. "Betænk, at også min fader og broder elsker mig, og jeg elsker dem. Hvor vil de ikke blive forfærdede, når du nu bejler til mig, hvor dybt vil det ikke bedrøve dem, at jeg må blive kristen. Måske mister jeg for bestandig deres kærlighed ved det, måske vender de sig bort fra mig og vil ikke vide mere af mig at sige. Du ved ikke, hvad det vil sige hos os at falde fra sin tro. Der er i vor menighed en stakkels gammel kone, Mirjam Gold, der nu ernærer sig som sygeplejerske. Hendes mand var krovært i en

landsby, og deres eneste datter forelskede sig i en bonde, blev kristen og ægtede ham. Faderen døde af sorg over skammen, over vore folks hån, og moderen har det også elendigt nok. Havde min fader ikke taget sig af hende, var hun rimeligvis gået til grunde. Og hun havde dog slået hånden af sin datter og taler næsten aldrig om hende. Det forsikrede hun mig i det mindste; det var første gang i mange år, hun talte om hende ..."

Greven havde hørt på hende i tavshed opfyldt af kvalfuldt forvirrede følelser.

"I dag?" spurgte han forundret.

"Lige nu – kun fordi hun så indstændigt bad om at måtte fortælle mig, hvordan det var gået hende, måtte jeg lade dig vente. Måske" – hun trak vejret dybt – "måske var det ikke tilfældigt; hun ved, hvordan det står til med mig, og ville advare mig. Så får vel også fader det at vide, og det er slemt. For ærlighed kræver, at han ikke får det at vide af andre, men af os, af dig – eller af mig, hvis du synes, at det er rigtigere ..."

"Det må vi overveje," sagde greven forlegen. "Jeg ville gerne spare dig for unyttig strid ..." Bekend sandheden! råbte hans samvittighed til ham. Du er en skurk, hvis du nu tier. Men hvordan skal jeg sige det, og hvordan vil hun optage det. Måske holdt jeg ikke det liv ud! havde hun jo sagt. "Unyttig strid forbitrer jo blot ..." vedblev han; han sagde det mekanisk; han følte, hvorledes alt blodet strømmede til hjertet, og hvor han blev bleg. "Se, Judith, at jeg elsker dig ..."

"Det ved jeg!" afbrød hun ham. "Og fordi jeg ved det, vil jeg være rolig og overlade til dig, hvornår og hvorledes du vil tale med fader. Spørger han mig forinden, vil jeg ganske vist sige ham sandheden. At det vil falde mig svært, føler du sikkert, og

derfor sparer du mig vist for det, hvis du kan, og taler selv med ham, så snart som muligt. Og fordi du elsker mig, sparer du mig sikkert også for at mødes hemmeligt med dig. Når du vidste, hvorledes jeg var til mode i går, før jeg kom her hen. 'Det er ikke rigtigt!' råbte det i mig, og jeg følte skammen brænde på mine kinder og det klare dagslys pinte mig – og jeg kom dog! Jeg måtte! Det var, som om jeg blev draget til dig, for jeg elsker dig, jeg elsker dig!"

Og som hun stod der foran ham med det glødende ansigt med de bævende blodrøde læber og med det skælvende legeme bøjet imod ham, da forsvandt den sidste rest af kraft, han havde tilbage, og blodets brusen overdøvede samvittighedens røst. Han trykkede hende til sig og dækkede hendes hoved, hendes ansigt, hendes klæder med kys, til hun efter nogle sekunders forløb rev sig løs med opbydelse af al sin kraft.

"Jeg har fundet mig i det," sagde hun åndeløs, "fordi det er sidste gang – før du bejler. Lev vel!"

"Må jeg ikke følge dig?" sagde han og søgte at slynge armen om hendes hals.

Hun rystede tavs på hovedet og skyndte sig bort. Endnu en gang så hun sig tilbage; han stod ubevægelig og stirrede efter hende med glødende øjne. Hun vinkede ad ham med tørklædet og ilede hen imod udgangen. Men da hun var kommet ud på vejen, der førte fra slottet gennem den lille by til huset, hun boede i, tøvede hun: det forekom hende umuligt at gå sådan for al verdens øjne, hun havde en følelse af, at alle måtte kunne se kyssene, der brændte på hendes kinder. Hun drejede om ad en sti, der løb bag om byen, satte sig på en bænk og gav tårerne, der pludselig randt ned ad hendes kinder i stride strømme, frit

løb. Tørst da hun havde grædt sig roligere, gik hun videre og smuttede ind i huset gennem bagporten.

Hendes faders vogn stod i gården; han var altså allerede kommet hjem. I forstuen trådte husets gamle pige, der i sin tid havde båret hende på sine arme, hende i møde. Den gamle Sahra var meget bleg og rystede over hele kroppen.

"Nå, der er du endelig!" råbte hun, så det skingrede, idet hun vred hænderne. "Å Gud, barmhjertige Gud, hvorfor har du ladet mig opleve dette!"

Også Judith blev hvid som væggen, hun famlende måtte støtte sig til. Men den øjeblikkelige svaghed var snart forbi.

"Hvor er fader?" spurgte hun.

"I dagligstuen ... Men du kan ikke tale med ham nu; borgmesteren er der inde, han har fortalt ham det hele ... Jeg har først i dette øjeblik fået det at vide af kommissærens kokkepige. Å, barn, hvad ..."

"Du lader mig vide, så snart fader er alene," afbrød Judith hende og gik ind på sit værelse.

Hun måtte vente længe, uudholdelig længe, så forpinte som hendes nerver var. For borgmesteren var en brav mand – det syntes ham nødvendigt, at faderen ufortøvet fik at vide, hvad hele byen vidste, men han var også en begavet taler, og derfor havde han lagt for med en afhandling om venskabets pligter, derpå havde han udførligt talt om den nyeste tids moralske fordærvelse, til den ulykkelige mand omsider forstod, hvad talen drejede sig om. Det var næsten uhyggeligt at se ham sidde der i lænestolen, ligbleg og uden at røre sig; kun en gang imellem strøg han sig med rystende hånd over det sølvhvide skæg.

"Jeg takker Dem," sagde han, da taleren endelig var færdig. Hans stemme lød noget hæst, men han talte langsomt og rolig som sædvanlig. "De har ment det godt. Men nu hovedsagen: har Deres frue selv set omtalte kys i parken?"

"Nej. Fru v. Wroblewski ..."

"Og det siger De først nu!" råbte Trachtenberg højt, næsten glad. Og nu lykkedes det ham virkelig at le. "Et pålideligt vidne! ... Nu er jeg ganske rolig – jeg blev for resten heller ikke straks synderlig forfærdet. Jeg kender jo mit barn! At Judith har spadseret i parken og har svaret hr. greven høfligt, da han talte høfligt til hende, tror jeg gerne; alt andet er løgn. Det er jeg, hendes fader, overbevist om."

"Nå ja, når De, pani Trachtenberg ..."

"Ja, jeg, hendes fader! Sig De det til enhver, der vil høre det – jeg beder Dem om det."

Han fulgte sin gæst, der var noget forbløffet, til døren. Så gik han igen langsomt hen til lænestolen. Først da faldt han sammen med et dumpt klageskrig og skjulte ansigtet i hænderne.

Således lå han uden at røre sig og hørte i sin vilde smerte ikke, at en kom hen imod ham med sagte, tøvende skridt. Først da Judith vovede at røre ved hans hånd, fo'r han op.

"Fader," begyndte hun med skælvende stemme, "du må ikke være vred på mig. Det er en anden lykke end den, du har bestemt for mig, men jeg har jo ikke valgt den, den er kommet over mig ..."

"Ti stille!" råbte han og stødte hendes hånd fra sig. At hun vovede at træde frem for ham og tale til ham – vreden over dette berøvede ham næsten besindelsen. Så først gik det op for hans

bevidsthed, hvad hun havde sagt. "Lykke?" sagde han. "Hvad er det for noget vås?"

"Min lykke," svarede hun sagte, men bestemt; "for jeg elsker ham. Han vil gøre mig til sin hustru."

Den gamle mand fo'r i vejret med et pludseligt sæt. Øjnene blev stive og trængte næsten ud af deres huler, læberne skælvede, han strakte ligesom afværgende de rystende hænder ud for sig. "A-ah!" lød det langtrukkent fra hans læber som et dumpt skrig. Et øjeblik efter havde han grebet begge hendes hænder og trak den skælvende pige hen til vinduet, til lyset. Hans øjne søgte hendes og holdt dem fast – mere og mere gennemborende sænkede hans blik sig i hendes. Tungt, næsten rallende kom åndedrættet over hans læber, men han kunne ikke finde ord i denne sin sjæls dybeste vånde; kun i hans stive, forfærdede øjne lå det spørgsmål, han krævede svar på.

Hun udholdt hans blik; det blege ansigt blev mere og mere blussende rødt, til rødmen dækkede pande og hals, men hun slog ikke øjnene ned. Hendes blod, den forfærdelse, hans ansigt var præget af, lod den rene kvinde fatte og forstå spørgsmålet i disse øjne. Og hun gav svaret.

Han trak vejret dybt og slap hendes hænder. "Fortæl!" bød han kort.

Hun tøvede.

"Har jeg ikke ret til det?" råbte han.

"Jo – måske –" mumlede hun, "jeg ved det ikke ... Fader," råbte hun derpå bedende, "jeg ved jo selv knapt, hvorledes det er kommet. Jeg ville jo ikke, jeg måtte, og ham er det vist gået lige sådan. Men han mener det ærligt med mig ..."

"Det kan vi tale om bagefter," sagde han. "Fortæl!"

Hun begyndte at fortælle, først halvhøjt i forvirrede ord, hvorledes hans blik havde ramt hende ved indtoget, hvilket oprør hans optræden hin balaften havde bragt hendes følelser i. Men da hun så kom til samtalen efter Wiliszewskis oplæsning, betvang hun sin frygt; hun fortalte alt, som hun vidste det, den fulde sandhed.

Han stod uden at røre sig, med panden presset imod vinduessprossen og hørte tavs på hende. Kun én gang afbrød han hende. Da hun omtalte de påfølgende samtaler i kommissærens hus, spurgte han pludselig:

"Og det var dig ikke påfaldende, at I altid var alene?"

"Nej ... det var jo vel også blot ..."

"Et tilfælde!" sagde han hånligt og rystede den knyttede hånd imod loftet. "Men gå videre ..."

Han kastede sig atter i lænestolen; hun satte sig ved siden af ham og fortalte videre. Heller ikke af den samtale, der lige havde fundet sted, fortav hun noget.

"Fader," sagde hun bedende, da hun havde fortalt til ende, "jeg har ikke glemt og kan aldrig glemme, hvor hårdt jeg krænker dig og Rafael. Helt lykkelig kan jeg derfor ikke blive. Men du er god og klog, du vil indse, at jeg ikke kan andet."

Hun sank ned for hans fødder og omfavnede hans knæ.

"Vær ikke vred på mig, fader!"

Han sad længe tavs og rørte sig ikke. Så famlede han sagte efter hendes hænder og tog dem bort fra sine knæ, rejste sig, gik hen til vinduet og så ud på gaden, over hvilken efterårets tidlige tusmørke sænkede sig. Kun én gang hviskede han stille: "Og jeg dåre har så tit klaget over din tidlige død! Held dig!"

Straks efter begyndte han højt: "Din moder ..." Men han brød af og blev atter tavs.

Således stod han længe. Der blev mørkere og mørkere i værelset. Så tog han sig omsider sammen, tændte lysene på bordet og gik hen til sit barn, som endnu stadig lå på knæ med hovedet støttet mod stolen.

"Rejs dig!" sagde han og trådte helt hen til hende.

Hun adlød. Hun ville se ham i øjnene, men kunne ikke, i den grad rystede det hende, hvor pludselig hans ansigt var blevet gammelt. Men hans stemme rystede ikke mere.

"Det er en tung ulykke," sagde han. "Mit hjerte takker Gud, fordi han ikke helt har tilintetgjort os, men hvad han har beskikket os, er frygteligt nok. Jeg gør dig ingen bebrejdelser, du burde ikke have haft hemmeligheder for mig, men du er så ung, og han er et smukt menneske og greve. Og anklagede jeg dig, måtte jeg anklage mig selv; jeg burde have betænkt, hvad det var for mennesker, jeg sendte dig ud iblandt, og hvorledes omgangen med dem måtte virke på dig. Jeg burde have været klogere, så klog som min stakkels, brave dreng, hvis hjerte ville briste, hvis han fik det at vide. Han skal ikke få det at vide, aldrig! ..."

Hun gjorde en bevægelse, som om hun ville tale.

"Aldrig!" gentog han. "Hør, Judith! Jeg ved, at din fantasi nu gør dine øjne blinde og dine øren døve, du kan i øjeblikket ikke forstå, hvad jeg har at sige dig. Men du skal allerede nu vide: således tænker min fader, der elsker mig højere end sit liv, og han forandrer ikke sin mening. Du får aldrig mere folkene oven på og greven at se, kommer aldrig mere til at tale med nogen af dem; du bliver på dit værelse og forlader det ikke uden på min

befaling. Det bedste ville være, om jeg lod spænde for igen og straks bragte dig til det hus, jeg kommer fra, min søster Bechas i Tarnopol. Hun er en klog, mild kvinde, din tante Becha, hun forstår at omgås syge. Men det lader sig des værre tidligst gøre om en uges tid – ellers ville folkesnakken gribe endnu mere om sig ..."

"Fader!" råbte hun, "træd mig ikke under fode!"

"Det vil andre gøre, og de var godt i gang med det – jeg, din fader, vil redde dig. Om greven er en skurk af en forfører, der har handlet med koldt blod og lejet skurken ovenpå til sin hjælper, eller om han blot er et svagt menneske, der i sit blods rus har taget mod uslingens bistand – det ved jeg ikke, det er også ligegyldigt, i begge tilfælde ville din skæbne være blevet lige frygtelig ..."

"Smæd ham ikke!" råbte hun. "Han er god og ærlig! Spørg ham, i fald du tvivler, eller hør på ham, når han kommer for at bejle til mig."

"Det kan jeg roligt love," svarede han bittert, "for han kommer ikke. Og spørge ham vil jeg ikke, fordi jeg kender svaret og ikke bagefter vil lade mig håne: 'den gamle er af fortvivlelse gået fra forstanden og har virkelig tigget greven om at gøre den forførte til sin kone'. Og nu ..."

"Men hvis han nu kommer?"

"Så ville jeg sige: Nej. Nej og atter nej, så længe jeg havde vejr nok i mig til at skærme dig mod ulykke. For ild og vand blander sig ikke fredeligt, og en hustru, der bliver sin mand til forbandelse, er den usaligste skabning i verden. Var grev Agenor Baranowski virkelig vanvittig nok til at ægte min datter, ville han være moralsk død. Tre måneders rus, og så et liv fuldt

af elendighed – du fortjener en bedre skæbne. – Og nu ikke et ord mere," vedblev han bydende, da hun igen ville tale. "Du måtte allerede nu have min vilje at vide – forstå mig kan du foreløbig ikke!"

Hun trådte et skridt frem og hævede bedende hænderne. Han rystede tavs på hovedet. Så lod hun armene synke, en gysen rystede hendes legeme. Med bøjet hoved vaklede hun ud. Han så bedrøvet efter hende, og han blev ved at se i samme retning længe efter, at døren havde lukket sig efter hende.

Således fandt den gamle pige ham; hun bragte de breve, der var kommet under hans fravær, og spurgte, om han ville have aftensmad. Han sagde nej, satte sig og prøvede på at læse brevene. Det lykkedes ham ikke, kun ét af dem fængslede ham. Bergheimers fordums discipel, hr. Berthold Wertheimer i Breslau, meddelte ham i velformede sætninger, at han på forretningsrejse i Galizien i den nærmeste fremtid ville gøre ham sin personlige opvartning.

"Det er nu også forbi," mumlede den gamle mand smerteligt. "Jeg vil prise mig lykkelig, hvis det stakkels barn kommer sig i løbet af et års tid eller to."

Mens han således sad og rugede over sine sorgtunge tanker, hørte han ikke, at det bankede på døren, og så først op, da den indtrædende stod lige foran ham. Det var hr. v. Wroblewski. Han rakte jøden hånden med en venlig mine.

"Pani Nathaniel," sagde han blødt, "jeg ved, at De har sorg og bekymring, så bør en trofast ven ikke holde sig borte."

Det gav et ryk i den gamle mands ansigt, men han betvang sig. Den fremrakte hånd tog han ikke, men hans stemme lød

rolig, da han spurgte: "Og hvad har så min trofaste ven at sige mig?"

"Gud, hvor De ser på mig! Som om det var min skyld. Der gør De mig på ære uret. I mit hus er der aldrig faldet et forfængeligt ord imellem de to unge mennesker, og jeg blev målløs af forbavselse, da jeg fik det at vide ..."

"Godt," sagde jøden endnu stadig koldt og afmålt. "Men De forlanger da vel ikke, at jeg skal tro Dem? ... Hvad skal den komedie til? Hvad vil De mig?"

"Pani Nathaniel, De krænker mig! Det var virkelig kun vort gamle venskab, der drev mig ned til Dem, på ære. Og så er jeg jo på en måde part i sagen. De kan behandle mig, som De vil, jeg gør alligevel min pligt som mand af ære, som Deres ven. Jeg skal i morgen eller, om De ønsker det, endnu i dag gå til greven og sige til ham: 'De har gjort den unge piges bekendtskab i mit hus, jeg har derfor ret til at minde Dem om, at De står i begreb med at begå en forbrydelse imod en hæderlig familie, og jeg besværger Dem at afstå fra ethvert yderligere forsøg'. Ja, det vil og må jeg gøre."

"Godt. Gør, hvad De vil."

"Men du gode Gud, er De måske ikke enig med mig? Det er den eneste måde, man kan påvirke greven på, og en bedre mellemmand kan De jo ikke få."

"Nej – i alt fald ingen ærligere. Men jeg behøver overhovedet ingen mellemmand i denne sag. Jeg har forbudt min datter nogen sinde mere at tale så meget som en stavelse med greven eller Dem og Deres damer. Og da hun er et godt barn, jødinde og opdraget i lydighed imod sin fader, vil hun adlyde, hvad enten det nu vil falde hende let eller tungt ..."

Hr. v. Wroblewski smilede. "Men er det ikke at hælde barnet ud med vandet? Måske svarer greven mig: 'Jeg mener det alvorligt og vil ægte pigen'. Muligt er det jo ..."

"Det ville ikke forandre sagen. Jeg ville sige nej, og Judith ved det, ikke af uvilje mod den kristne, men fordi et sådant ægteskab ville være begge parters sikre ulykke."

Han rejste sig.

"Det kan ikke være Deres sidste ord!" råbte kommissæren. "Er det virkelig? De støder vennens hånd fra Dem?"

"Ja," svarede jøden kort. "Jeg tager Dem ikke ilde op, at De er kommet," vedblev han i en ubeskrivelig hånlig tone, "ethvert menneske må jo handle efter sine grundsætninger. Deres grundsætning både som dommer og som privatmand byder Dem at lade Dem overbevise af begge parter. Greven har allerede overbevist Dem, nu skal jeg gøre det. Men jeg giver afkald på det ..."

Wroblewski skiftede farve, hans ansigt fortrak sig i had og raseri. Han søgte med møje at fatte sig.

"Men, pani Nathaniel," mumlede han, "man må have bagtalt mig hos Dem. Måske borgmesteren! Å, når De vidste, hvordan hans kone ... Det vil virkelig falde mig tungt at skilles fra Dem med denne mislyd ..."

"Og dog kommer De til at finde Dem i det," sagde Trachtenberg, idet han rettede sig. "Jeg kommer ellers til at kalde på min kusk."

Da kommissæren atter stod ude i den mørke forstue, måtte han holde sig ved dørstolpen, bestyrtelsen, raseriet var lige ved at overvælde ham. "Det skal du komme til at betale!" stønnede han, "betale! ... betale!" – Han gentog ordet en halv snes gange.

Så gik han ud på gaden og gik tankefuld frem og tilbage. Omsider havde han fattet sin beslutning. "Sådan lader det sig gøre ... Og det må være endnu i dag ..." Han så på uret. "Ni – altså god tid!" han drejede hurtigt om ad vejen til slottet.

En halv time efter stod han over for greven. Den unge mand havde lige rejst sig fra bordet.

"De vil forhøre Dem om brevet?" spurgte han. "Det er besørget."

"Det var jeg ikke i tvivl om, og jeg kommer blot for at takke Dem i gerning."

Han fortalte hurtigt, naturligvis på den måde, der syntes ham mest hensigtsmæssig, hvad der var foregået. "Det må have været en forfærdelig scene. Pigen svor på, at hun aldrig kunne give afkald på Dem, den gamle svor på, at han endog ville betragte det som en dødelig fornærmelse, hvis De bejlede til hende. Nu har han spærret hende inde på hendes værelse, og i morgen ganske tidligt slæber han hende af sted til en kvindelig slægtning i en eller anden ghetto, Gud ved hvor. De går glip af pigebarnet, hvis De ikke handler hurtigt ..."

Greven gik op og ned ad gulvet i stærk sindsbevægelse. "Hvad skal jeg gøre?" spurgte han.

"Det ville være slemt, om De skulle have det at vide af mig."

"En bortførelse! Men det er en voldshandling ..."

"Som endnu aldrig er blevet begået! For resten kan De være ganske rolig, De vil ikke støde på hindringer. Jeg ved, hvor pigens værelse er."

"Men sæt nu, hun vægrer sig?"

"Har hun vægret sig ved at komme i parken? Og så skulle hun vægre sig ved at flygte med Dem nu, da den gamle har været

tåbelig og fanatisk nok til at sige til hende, at han ikke engang ville give sit samtykke til et ægteskab."

"Men hun vil kræve en ed af mig."

"Så sværg! 'Elskendes eder' – kender De ikke den vise? For resten synes De jo allerede at have nogen øvelse i at klare denne vanskelige situation. Er De nået så vidt uden eder, vil det også nok lykkes Dem fremdeles."

"Det går ikke ... Min samvittighed tillader det ikke!" Og mens han sagde dette, tænkte han på det lille slot, han ejede fem mile borte ved randen af skovbjergene, han så det for sine øjne, og det bares ham for, at vognen holdt uden for porten, og at han bar den elskede derind i sine arme.

"Deres samvittighed?" sagde kommissæren. "Ja, den kan naturligvis kun De selv dømme om ... Overvej sagen – De har jo endnu nogle timer. Beslutter De Dem til at vove det, lader De hen ved klokken et Deres ekvipage holde på gaden bag huset, naturligvis flere hundrede skridt fra porten. Jeg står så i et åbent vindue ud til den anden side og trækker frisk luft. Ser jeg Dem dernede på slaget et, lukker jeg porten op for Dem. Som sagt, overvej sagen grundigt. God nat eller på gensyn."

Han vendte sig for at gå, men en bevægelse af greven holdt ham tilbage. "Blot ét spørgsmål ... Trachtenberg har sagt til sin datter, at han endog ville afvise min bejlen ... Er det sandt?"

"Har jeg nogen sinde løjet?" spurgte hr. v. Wroblewski krænket, men i samme åndedræt vedblev han smilende: "Anser De mig for dum? Ville jeg sige noget, som et simpelt spørgsmål til pigebarnet straks ville overbevise Dem om ikke var sandt? Lær mig bedre at kende, kære greve!"

"Det er altså virkelig sandt? Hans fanatisme går virkelig så vidt? ..."

"Det undrer Dem da ikke? Er vi da overhovedet mennesker i de folks øjne? Kan den omstændighed ikke lette Deres samvittighed ... Men det bliver Deres sag."

Han bukkede og gik.

6

Det var fire uger efter, en grim, smudsig novemberdag. Tætte hang de grå sneskyer; nu og da, når den dvaske vind piskede stærkere på dem, faldt flokkene ned og blev til vand i luften, til smuds på jorden. Og imellem den smattede, oprodede jord og det lave skydække lå tågerne tætte, uendelige og ubevægelige; den lune vestenvind, der af og til strøg igennem de øvre luftlag og opløste sneen i flokke, trængte ikke så langt ned; de lå der ligesom fastkilede, og det grå hav slugte hver tone og hver farve, selv det skarpeste øje kunne kun se få skridt frem for sig. Heden lå hen som uddød. Manden, der kom kørende på en let vogn fra vest, fra bjergene, ad den lille by til, mødte ingen, han kunne spørge om vej. Vognen var tom, og de fyrige heste, der trak den, fløj, når han gav dem tømmerne, af sted, så at snavset på vejen slog i vejret som i bølger, men usikkert jog manden fremad gennem det grå tusmørke; nu var det ved middagstid, og det var ikke lysere end om morgenen, da han brød op. "Kør til, Fedko, det gælder liv og død," havde kastellanen sagt til ham, da han sendte ham af sted, og han vidste jo selv, hvad det drejede sig om – han slappede atter tøjlerne – så gik vognen pludselig i stå, hestene trak til af alle kræfter, men forgæves, det seje morads var ikke til at komme igennem, de var sunket i til over knæene. Manden sprang af, nu sad han også fast, han måtte ved en pludselig drejning af vejen være kommet fra landevejen ind på den bløde agerjord. Han blev rådvild stående; hvad skulle han gøre, hvor skulle han vende sig hen!

"Jesus Maria!" skreg han, "måske dør hun imens!" Da lød der pludselig klokkeklang noget borte, han lyttede – det var klokken i dominikanerklosterets tårn, der ringede til middag. Han greb hestene ved tøjlen og piskede løs på dem, så de stejlede vildt, og på den måde fik han, idet han fulgte lyden, vognen ud på vejen. Og der ragede allerede det røde kors ved indgangen til byen op af tågen, der var acciseboden – blot fem minutter endnu – så kunne han levere kommissæren brevet.

Det skulle vare meget længere. Da han nåede de første huse, traf han på mennesker. "Gør plads!" råbte han, men så måtte han køre i skridt, og da han nåede gaden, han skulle om ad, kunne han ikke komme længere: en tæt menneskeskare fyldte den, hele den lille bys befolkning stod som kilet sammen der, kristne og jøder, mænd og kvinder, og trængte sig snart frem og snart tilbage, men der hørtes ingen høje råb, de hviskede blot, og selv da kusken ville bane sig vej, varskoede de ham halvhøjt: "Ser du ikke, her er begravelse?"

Manden gav efter og trængte vognen tæt op imod klostermuren. Han spurgte ikke, hvem det gjaldt – hvad kom det ham ved? Og det var måske godt for ham, og godt var det også, at han ikke bar sin herres, grev Agenor Baranowskis livré.

Det var de fattigste, der havde samlet sig her og ventede på toget for at slutte sig til det, karle, daglejere og tiggere, rå mennesker, som ellers slæbte sig sløvt og ligegyldigt igennem fra dag til dag, aldrig oplivet af nogen glæde, aldrig tynget af nogen sorg, det skulle da være af bekymringen for deres usle tilværelse. Denne døde måtte have været meget for dem, deres ansigter var præget af sindsbevægelse; gjorde en højrøstet et spørgsmål eller trængte sig voldsomt frem, bød de andre ham

være stille. Og blandt jøderne var der ikke én, som ikke havde flænget sine klæder; dette tegn på sorg bæres ellers kun for pårørende; denne døde syntes alle at være i familie med. Kun når en af kvinderne hulkede, gik der en hvisken gennem mængden, og ikke blot sorg, men også forbitrelse syntes at betage sindene; nu og da hørtes en dump forbandelse, der løb fra mund til mund.

Fra sørgehuset lød skrig og gråd. "Det er hans søster fra Tarnopol og hendes børn," mumlede folkene, "sønnen er jo ikke kommet endnu!"

Så skar en dump tone igennem luften, den brusede højere og højere og tabte sig så igen – det var den korte bøn, medlemmerne af begravelsesbroderskabet læste, før de trådte ind i huset for at hente liget. "Gør plads!" lød det nu gennem rækkerne, folkene trængte sig tæt sammen og lod midten af gaden fri. Nogle klatrede op på grevens vogn, kusken hindrede dem ikke i det, han sprang ned af bukken og gav sig noget at bestille med hestene. Han var jo kun en stakkels rå karl, og da han hin nat for fire uger siden kørte sin herre og jødepigen til det lille slot ved randen af Karpaterne, var hans skyld ikke større end hestenes, han kørte, men alligevel pinte det ham sådan for alles øjne at blive siddende på sit ophøjede sæde; nu vidste han, hvem de ville komme bærende med.

Men før det skete, skulle først en anden tildragelse ryste sindene. Der lød pludselig et skingrende skrig og så vild støj og råben.

"Rafael!" skreg folkene, "sønnen er kommet!"

Helt hen til sørgehuset nåede ordene; en ny bøn, som var begyndt at lyde der inde fra, blev brat afbrudt. Ordenen

opløstes, mængden stormede af sted hen til acciseboden, dér kilede den sig fast igen. Alle spurgte, om det var sandt, og hvor han var blevet af, ingen vidste det. Omsider sagde en af dem, der skulle holde orden, de forreste besked, og de lod den gå videre: Rafael havde af accisebetjenten fået at vide, at han var kommet for sent, og var afmægtig sunket sammen, men han var hurtigt kommet til sig selv igen og var blevet ført ind i huset gennem bagporten for at tage afsked med faderen.

"Tilbage! Toget kommer snart!"

De adlød og dannede atter spalier. Men vreden og sorgen kom nu mere højrøstet til orde end før; skingrende lød kvindernes klageråb, mændene knyttede hænderne og forbandede Judith og greven. Fedko trak huen længere ned over ansigtet.

"Og så ved de endda ikke," tænkte han, "hvad der er sket derovre i morges!"

Sandelig, han ville ikke have byttet med sin grevelige herre.

Nogle minutter efter syntes det sidste gensyn der inde at være overstået. Bønnen begyndte igen; dumpt, tungt og højtidelig klang de hebraiske ords strubelyd gennem den tykke luft. Så ordnede toget sig; forrest menighedens drenge, i spidsen fem års børn, alle i lange, sorte klædebon, ført af lærerne. Parvis skred de fremad, tavse, til de på et givet tegn med høj røst istemmede en bøn, ganske kort, som om de hundrede barnestruber pludselig fik luft i et smertensskrig. Men det var kun en bøn om fred for den døde – "Amen! Amen!" lød det dumpe ekko fra rækkerne, de skred frem imellem. Så kom ynglingene og endelig mændene, som også var iført deres bedste klædebon, kaftanen af klæde eller silke, og alle havde

flået den over brystet, så at flængen var let at se. Nogle bad stille, de fleste gik med dybt bøjet hoved og mørke miner. Af og til lød dødevægternes skingrende råb: "Redder sjælen!" mens de på lange stokke rakte bjældepungen ud imod tilskuerne. Så kom begravelsesbrødrene i deres lange dødsskrud, med kroppen hyllet i hvide lærredskitler og hovedet dækket af den hvide bedekappe, og imellem dem på en båre, der bares af seks mænd, liget med fødderne fremefter, ikke i kiste, kun tilhyllet med et hvidt klæde, så at omridsene sås. Kvinderne hulkede, mændene slog sig for brystet og mumlede: "Fred! Fred!" Men da den anden halvdel af broderskabet, de eneste, der må være om den døde, var kommet forbi og familien kom til syne, blev mængden endnu stærkere grebet, og der lød atter høje råb fra den. Endnu iført sine rejseklæder, overstænket med snavs skred Rafael frem; han måtte have flænget klæderne over brystet så voldsomt, at kniven var trængt igennem og havde såret ham, for der var friske blodpletter på tøjet. Hans ansigt var blegt, ligblegt, så at det sorte hår tegnede sig dobbelt skarpt; hans træk var som forstenede. Rank skred han frem med øjnene stift fæstede på båren, på den døde faders hoved. Farbroderen gik ved siden af ham, men han afslog hans tilbud om at støtte sig på hans arm; kun de nedtrukne mundvige og de halvt åbne læber røbede den smerte, der rasede i ham; han så ud ikke som en, der har sorg, men som en, der ruger over hævn.

"Den stakkel!" sagde nu og da en kvinde hulkende, men mændene tav og så på ham med tilbageholdt åndedræt, og da en råbte: "Hævn ham! Vi skal hjælpe dig!" da genlød dette råb pludselig fra hundrede læber, som om de alle havde ventet på det. Stadslægen og forstanderne, der gik bagefter Rafael, så sig

forskrækkede tilbage, for efter dem kom de kristne honoratiores med borgmesteren i spidsen; også hr. v. Baryassy havde indfundet sig med sine officerer; kredskommissæren manglede. Langsomt bevægede toget sig ud i tågehavet, ud på den drivende hede til "det gode sted," som Østeuropas jøder kalder kirkegården; enhver, som kunne gå, sluttede sig til det. Fedko havde snart banen fri, men alligevel fandt han det hensigtsmæssigst at køre om til bagsiden af huset, som om han havde et hemmeligt hverv, der ikke engang kunne tåle det dunkle dagslys, der rugede over den lille by.

Døren var låset af, men da kusken bankede på, kom en af de to husarer, der tilsyneladende ørkesløst gik frem og tilbage i forstuen, ud og spurgte, hvad han ville. Da han havde fået besked, bankede soldaten to gange på døren; det var atter en husar, der lukkede op, og en fjerde stod oppe på trappen. Omsider viste også kommissærens kokkepige sig.

"Herren er syg af angst," hviskede hun til Fedko; "han er bange for jøderne. Det er også derfor, vi har indkvartering. Men dig slipper han vel nok ind."

Nogle minutter efter fik kusken da også lov til at komme ind.

Kommissæren sad i en lænestol og så dårlig ud. Men endnu mere blegt og ophidset blev hans ansigt, da han havde læst brevet, kusken rakte ham. Det indeholdt kun to linjer:

"Der er sket en ulykke; jeg ved ikke, hvad jeg skal gribe til. Kom øjeblikkelig og tag stadslægen med."

Han sprang op.

"Hvad er der sket?" spurgte han skælvende.

"Når det ikke står i brevet ..." begyndte Fedko tøvende, og så gik han i stå.

"Men så tal dog! Jeg skal komme til Borky og tage lægen med – mig kan det altså ikke holdes hemmeligt for. Det lader til, at jødinden er syg?"

Kusken nikkede. "Meget syg!"

"Hun har formodentlig gjort en ulykke på sig selv!"

Manden tav.

"Men så tal dog! Hvorledes er ulykken sket? Lægen må jo have de nødvendige midler med ..."

"Hun – hun er faldet i slotsdammen ..."

"Hvornår?"

"I morges ganske tidlig. Hr. greven sov endnu."

"Hvem reddede hende?"

"Kastellanen og jeg. Det var et drøjt stykke arbejde, for hun gjorde megen modstand. Først da hun havde tabt bevidstheden, kunne vi få hende i land."

Kommissæren gik op og ned ad gulvet i stor sindsbevægelse.

"Det oven i købet!" stønnede han. "Skandalen var dog sandelig stor nok endda ... Men hvorfor skal jeg med?" vedblev han højt. "Lægen kan du jo selv hente. Ganske vist ikke stadslægen – det ville være vanvid, han er jo selv jøde, og det eneste gode er, at de foreløbig ikke ved, hvor hun er. Jeg skal give dig et par ord med til regimentslægen i Roskowka."

Han satte sig til skrivebordet og begyndte at skrive. Men da han havde skrevet et par bogstaver, holdt han inde.

"Hør, Fedko," sagde han, "det er dog helt gådefuldt! I går middags døde jøden, og i morges sker ulykken der ovre – hvem Fanden har fortalt pigebarnet det?"

"Ingen, herre," svarede kusken. "Der har ingen fremmede været på slottet. Hun ved det ikke endnu ..."

"Men hvad anden grund kan hun da have haft?! ... Overspændte fruentimmer! Lever dér i fryd og gammen med sin el-."

Han brød af midt i ordet. Denne ruthenske tølper stirrede så besynderligt på ham.

"Slemt," tænkte han, "meget slemt ... Så gør hun det igen ... og det må ikke ske ... den skandale med, så er jeg fortabt ... De må bort begge to, bort ..."

Han rejste sig fra skrivebordet.

"Jeg kører med!"

Han gik hen til vinduet og så ned på gaden, den var helt tom.

"Hvor holder vognen? Ved bagporten? Godt, så kan vi ubemærket komme til Roskowka. De dumme jøder truede mig nemlig i går aftes ..."

Han lod kusken gå ud i forværelset og klædte sig hurtigt på. Fru Anna kom ind, han sagde hende, hvorfor han tog bort; de to ægtefæller vekslede nogle få, men kraftige afskedsord. Hun sammenfattede hans virksomhed i denne sag i et eneste ord og ønskede, at han på køreturen måtte få sin fortjente løn for den; han takkede med en anvisning på prioren og ritmesteren. Så gik han ned ad trappen og kastede, da han kom forbi værelset, den døde havde ligget i, og hvortil døren stod på vid gab, et sky blik derind. Gardinerne var trukket for vinduerne og spejlene vendt ind imod væggen; i en krog i det halvmørke værelse brændte en olielampe, "sjælelyset", og hen over gulvplankerne lød en svag knirken, som om de trak vejret, befriet for en uhyggelig byrde.

Det gøs i kommissæren; han skyndte sig over gården og satte sig i vognen. En af husarerne tog plads på kuskesædet, og af

sted gik det gennem den øde gade, og så langs floden til forstaden Roskowka, hvor husarkasernen lå, og regimentslægen havde sin bolig.

Han var hjemme og var rede til at køre med, lovede også villigt at tie. Men da kommissæren nu sagde ham, hvem det var, der trængte til hans hjælp og bad ham om straks at tage de muligt fornødne lægemidler med, lod den gamle djærve herre med det vejrbidte ansigt til at blive dybt rystet.

"Trachtenbergs datter?" sagde han, og der kom trækninger i den stride, hvide knebelsbart. "I går stod jeg ved faderens dødsleje, i dag datteren ... – hvor fredeligt og lykkeligt levede de mennesker ikke endnu for to måneder siden! Å, hr. kommissær, her er begået en frygtelig forbrydelse!"

"Den ting kunne der siges adskilligt om," sagde kommissæren afværgende, mens han hjalp lægen med at pakke de nødvendige sager sammen. Først da de sad i vognen – han havde ganske vist ladet husaren gå, men pålagt kusken at køre bag om byen, så at de kunne være sikre på ikke at møde ligtoget på hjemvejen –, meddelte han lægen sin opfattelse af sagen. "De ser," således endte han, "hvilken uret pøblen gør mig. Men heller ikke greven er så skyldig, som det synes. Det er dog egentlig den gamles fanatisme, der har givet det hele denne ulykkelige vending. 'Jeg vil hellere se mit barn som lig end som grevinde Baranowska' – det var hans ord – på ære! Ellers havde Agenor ikke brugt magt."

"Så meget des bedre," sagde lægen. "Så kan han jo ægte hende nu. Den døde kan ikke længere gøre indvendinger."

"Hm!" Kommissæren rømmede sig forlegent, han vidste ikke, hvad han skulle svare. Men den tanke blev ved at røre sig i ham.

Det var altid en udvej; han undte ganske vist ikke jøderne den triumf, men når greven gjorde det, var der i alt fald sat en stopper for den truende undersøgelse. Men det kunne det jo ikke nytte at tænke på. I alle andre henseender kunne den unge mand være blød som voks, i denne ene var han af jern. Hans aner, det gamle, rene blod – det var jo hans fikse idé. Hvordan var det, han en gang havde udtrykt det? "Kun når jeg havde valget mellem en jødinde og tugthuset, først da ville jeg overveje, hvilken af delene der ville være til størst forsmædelse for mine forfædre i deres grave." Men når han ikke ville gifte sig med Judith, og det nu var det eneste middel til at holde hende i live og undgå yderligere skandale …

Kommissæren lukkede uvilkårligt øjnene. Han var et hårdt, samvittighedsløst menneske, og hele hans liv en eneste stor løgn, men den tanke, der nu var faret igennem hovedet på ham, gruede han dog i det første øjeblik for, og han søgte at ryste den af sig. Det ville være for slet – og også for farligt … Han bød lægen en cigar og begyndte en samtale om det afskyelige vejr. Det var i virkeligheden en slem køretur på de bundløse veje, gennem den grå, drivende ørken.

Samtalen gik snart i stå … For farligt? Der var tanken igen. I grunden var det jo egentlig ikke så farligt! De pågældende tav sikkert – og ud af landet måtte parret under alle omstændigheder et års tid eller to. Så var Judith også roligere, og når man talte fornuftigt og godt med hende om tingene – du gode Gud, det var jo ikke meningen, at der ikke skulle sørges for hende … Og slynglen ville også sikkert være rede, og han var let at finde; til Rusland var han til trods for sine eder ganske vist

endnu ikke rejst ... Hvis altså greven ville, var det i grunden den bedste udvej ...

Og nu var han nået så vidt, at han i ro og mag udmalede sig planen i alle dens enkeltheder. Det var en besynderlig følelse, der fyldte ham, mens han gjorde det; inderst inde gruede han for sig selv, og samtidig følte han en vellystig kildren ved tanken om, hvad han var for et opfindsomt hoved. Til dels kunne det formodentlig læses i hans ansigt. "Hvad er det, der sætter Dem i så godt humør?" spurgte lægen og så forundret på ham.

Kommissæren fo'r sammen. "Jeg tænkte – ja, hvad var det nu, jeg tænkte på? ... Hm, jeg tror alligevel, det bliver godt alt sammen. Hvad pigen angår, stoler jeg på Deres kunst. Det ville dog være sørgeligt, om den smukke pige skulle gå så ynkeligt til grunde."

"Sørgeligt," lød svaret, "og meget ubehageligt for Dem."

"For mig?! Men kæreste doktor, De tror da vel ikke, vi er bange for den klage, den gamle har indgivet til guverniet? Greven kan de ikke gøre stort, og mig slet ingen ting. Du gode Gud, vi har jo dog lov og ret i landet! Guverniet vil sikkert handle i overensstemmelse med lov og forordninger og i første instans henvise klagen til undersøgelse ..."

"Af Dem selv?"

"Nej, ikke af mig, men af det herværende kredskommissariat. Det er en forskel! ... Men der ser man igen," vedblev han i en elegisk tone, "hvad disse jøder er for et hævngerrigt folkefærd. I stedet for at slutte fred med Gud bruger den gamle mand den sidste frist, der undes ham, til at hævne sig på dem, han anser for sine fjender ..."

"Skønt De har handlet ægte kristeligt imod ham," afbrød lægen ham, og atter kom der trækninger i den hvide knebelsbart. "Men jeg tror, sagen forholder sig anderledes. Nathaniel Trachtenberg ville være død meget før, hvis hans samvittighed ikke havde budt ham at gøre denne sidste gerning her på jorden. Det er også min kollega, stadslægens overbevisning. Vi var forbavsede, ja rystede ved at se, hvorledes hans jernvilje holdt det syge legeme oppe. Jeg var jo den første læge, der ydede ham hjælp morgenen efter, at datteren var flygtet – min kollega var taget på landet. Da den gamle tjenestepige havde sagt ham, at hun forgæves havde banket på pigens dør, var han stået op, var styrtet hen til døren og havde trykket egeplankerne ind med sit legemes vægt, som om de var rør. Så læste han sedlen, hun havde efterladt på bordet, og faldt sammen. Hjerneslag, lammelse af venstre side, ubetinget dødeligt. Da jeg en time efter trådte hen til hans leje, årelod ham og gjorde, hvad der ellers var at gøre, gjorde jeg det med den triste bevidsthed: Du piner en døende; han lever ikke til aften. Han så spørgende på mig og lallede med sin lammede tunge et spørgsmål; jeg forstod ham ikke; så skrev han det op: Hvor længe? Jeg ville lyve, men kunne ikke, da jeg så på ham; jeg svarede, at det stod i Guds hånd. Så skrev han igen: For Guds skyld, tre uger endnu, og det blik, han i det samme sendte mig, det glemmer jeg aldrig ... Menighedens ældste havde indfundet sig hos ham, og dem begyndte han nu skriftligt at meddele sine ønsker. Og de adlød ham på en prik; det ene ilbud efter det andet blev afsendt, til hans pårørende, notaren, advokaten dr. Rosenberg i Lemberg. Jeg gjorde indvendinger, men da jeg så, hvorledes hans øjne blev klarere og klarere og skriften

tydeligere og tydeligere, blev jeg helt underlig til mode og lod ham gøre, som han ville. Men den største vanskelighed var endnu tilbage: han længtes efter sønnen i Heidelberg, og de regnede ud, at han, hvis han fik brev på sædvanlig måde, ikke kunne være her før om fem uger; i løbet af ti minutter meldte der sig så imidlertid et ungt menneske, der var villig til at rejse som kurér nat og dag ... Ser De, hr. Kommissær, disse jøder – der kan jo siges en hel del imod dem – men de har stor respekt for de døende og døde ..."

"Desværre kun alt for stor!" råbte hr. v. Wroblewski. "Jeg vil ikke kaste sten på den gamle, han var forblindet af had. Men hvor har disse ellers så kloge mennesker sådan kunnet lade ham ophidse dem imod mig! Det bliver jo til deres egen skade. Jeg ved ganske bestemt, at den jødiske vinkelskriver i Lemberg, denne Rosenberg, den mest durkdrevne rabulist i Galizien, har affattet en formelig anklage imod mig. Og de samme mennesker, som ellers knapt tør trække vejret, når jeg ser på dem, stimlede sammen og skrev under på den. Løgn det hele naturligvis, lutter løgn – på ære! En kristen – det må De indrømme, hr. doktor – havde ikke i sit sidste åndedræt pønset på hævn!"

Lægen trak på skuldrene. "Måske var det dog ikke hævngerrighed alene, der drev ham. Min kollega og jeg så naturligvis yderst nødigt disse ophidsende timelange forhør ved den lammes seng og protesterede, men så svarede han os ..."

Den gamle herre brød af. "Nå?" spurgte han smilende. "Når man har så god en samvittighed som jeg, kan man høre, hvad det skal være."

"Han svarede: Denne pligt holder mig endnu i live. Det er himmelråbende, at sådant et menneske skal være dommer, og jeg vil ikke træde frem for Guds trone, før jeg har gjort mit til at rense jorden for ham – ja, undskyld, hr. v. Wroblewski."

Kommissæren var dog blevet noget bleg. "Å, jeg beder, det generer mig ikke stort! Det er jo alt for uretfærdigt, alt for tåbeligt! Greven bortfører hans datter, og så vil han straffe mig for det. Når det gjorde ham så ondt, burde han have sat sine sidste kræfter ind på at få hende tilbage. Jøderne er snu, de havde vel nok kunnet opspore grevens smuthul ..."

"Slottet Borky?" sagde lægen. "Det vidste Nathaniel og forstanderen allerede aftenen efter, at hun var flygtet – de havde ikke haft nødig at få mig til at love at tie. Der var også en flok mænd, som ville hente Judith tilbage med magt, for at hun kunne blive dømt af menigheden, men det fik Nathaniel forhindret. Nej, sagde han, måske kommer det til at koste en af dem livet, eller domstolene straffer ham hårdt. For en forvorpen kvindes skyld skal ingen udsættes for fare. Og hvorfor vil I dømme hende? Det gør Gud nok! For mig og jer er hun død. Men i hans hjertes lønligste krog må der alligevel have været nogen følelse for den ulykkelige, for han strittede længe imod den frygtelige ceremoni, der bruges i sådanne tilfælde, som jo ganske vist er meget sjældne; i menigheden her skal i de sidste to hundrede år ingen pige være løbet bort fra sine forældre med en kristen. Og da han endelig faldt til føje, stillede han en betingelse, som sikkert ikke var blevet tilstået nogen anden. Ham, hendes fader, kunne de ikke nægte det ..."

"Jeg forstår ikke ... hvilken ceremoni?"

"Begravelsen."

"Hvad!" råbte kommissæren forbavset. "Har de begravet Judith?"

Han var ved at briste i latter, men et blik på hans sidemands ansigt fik ham til at forstumme.

"Det var forfærdeligt ... Jeg glemmer det aldrig ... Da menigheden bad os om det, havde min kollega og jeg indrettet det således i de sidste dage, at der stadig var en af os hos ham; vi løste hinanden af hver sjette time, men vi vidste kun alt for godt, at vi ikke længere kunne holde på det flygtende liv. Efter at advokaten havde været der, var der kommet en betydelig slaplied over ham; han fik ikke noget nyt slagtilfælde, men hans livskraft var opbrugt. Han lå hen i en døs og fremstammede kun af og til sønnens navn; havde han ikke længtes så stærkt efter ham, var han måske død tidligere ... Da jeg nu i forgårs aftes henved klokken elleve kom for at tage min vagt, sagde min kollega: Det lider mod enden. Bliv hos ham ... Og hvad der end sker i nat, spørg ikke. Kort efter trådte menighedsforstanderne ind i stuen med rabbien; de havde alle sammen bedekapperne på. De bukkede for ham, og rabbien spurgte, om det nu kunne gå for sig. Han nikkede; så gik døren op, og ind trådte tolv mand af begravelsesbroderskabet, alle hyllet i den hvide dødskittel, og imellem sig bar de en besynderlig byrde: det var en smuk, stor blomstrende rosenbusk, ved hvis rødder den fugtige jord endnu hang – Gud ved, hvor de havde fået den fra, måske fra grev Agenors drivhus ... De bar busken hen til sengen, og Nathaniel strakte hånden ud og rørte ved kronen; hans læber bevægede sig, det var måske en velsignelse, en afskedshilsen, han udtalte. Og mens dette gik for sig, tilhyllede de andre deres ansigter med bedekappen, og hulkede højt. Så bar de busken

midt ud i stuen; rabbien trådte frem – mørkere har jeg aldrig set noget menneskes ansigt – og rakte hånden ud over den og sagde højt og hårdt nogle ord, formodentlig en forbandelse. Så greb han busken med begge hænder og sønderbrød den og kastede stumperne på gulvet. Og mændene trådte frem, den ene efter den anden, greb hver en blomst og spredte bladene om sig, til busken var helt ødelagt. Jeg var gået hen ved hovedenden af sengen. Den gamle mand lå med lukkede øjne, men han vidste vel nok, hvad der gik for sig; der kom en sagte stønnen over hans læber, og tårerne randt ned ad hans kinder. Og således blev han liggende, da mændene kom med en lille olielampe og tændte den som sjælelys for hende, der fra nu af for stedse var død for faderen og menigheden, og da de med en kniv skar den flænge i hans skjorte, der skal antyde flængen i den sørgendes liv. Til sidst kom de med ligbåren, lagde busken på den tillige med alle bladene, som de omhyggeligt samlede op, bredte det hvide tæppe over den og gik bort med den. Forstanderne fulgte med, og jeg var atter ene med Nathaniel vel i to timer, og holdt hans hånd i min – tale kunne jeg ikke. Så kom rabbien og forstanderne igen, og rabbien trådte hen til sengen. – Det er fuldbragt, sagde han, og fordi du alle dit livs dage, som vi beder den Evige forlænge, har været retfærdig, har vi handlet efter din vilje. Din datters grav er imellem din hustrus – hun hvile i fred! – og den, du har forbeholdt dig selv. Og når Herren en gang kalder hende for sin domstol, og hun dør i vor tro, skal denne grav stå hende åben – det sværger vi dig til! – Nathaniel sukkede, hans åndedræt blev roligere, mere og mere stille og roligt, men det varede alligevel endnu en halv snes timer, før han i går middags sov hen…"

Lægen trak vejret dybt. "Å nej – ikke nu!" sagde han heftigt, da kommissæren ville tale. "Når jeg tænker på den tomme grav og hende, jeg nu skal til ..." Han rev vinduet op og bøjede sig langt ud, som for at ånde friere, til regnen strømmede ned over hans hede pande.

Et sentimentalt menneske! tænkte kommissæren. Det er mærkværdigt, men de fleste mennesker er sentimentale. Tale turde han ikke, og således kørte de da langsomt videre. Tusmørket var veget for natten; da de nu nærmede sig bjergene, og terrænet lidt efter lidt højnede sig, kunne de udmattede heste kun i skridtgang slæbe vognen gennem det dybe uføre.

Til sidst holdt den helt stille.

"Hvad er der på færde?" råbte kommissæren, idet han bøjede sig ud af vinduet.

"Jeg ved det ikke," svarede Fedko. "Der kommer to ryttere med fakler hen imod os, og efter dem en vogn. Jeg må blive holdende, for at vi kan komme forbi hinanden på den smalle vej."

Det var grevens tjenere, i vognen sad kastellanen. Han kom hen til kalechen.

"Endelig, hr. kommissær! Har De lægen med? Hr. greven er ude af sig selv og sendte mig ud for at lede efter Dem."

"Er det blevet værre?" spurgte lægen.

"Jeg ved det ikke," svarede kastellanen bekymret. "Det var fra første færd af slemt nok. Den heftigste feber! To piger kunne knapt holde det stakkels menneske i sengen. Hvis herrerne vil sætte sig over i min vogn – hestene er mindre trætte –, så kan vi være på slottet om en halv time ..."

Slottet Borky havde oprindelig kun været Baranowskiernes jagthus, men slægtens nys afdøde overhoved, en menneskesky ugift særling havde udvidet den lille bygning, så at den var til at bo i. Den lå på bjergkædens første jævnt skrånende højder med vid udsigt over sletten. Udsigten var i grunden det eneste kønne ved den. Haven var stor, men alt andet end smuk; dammen, ved hvis bred den fortvivlede kamp for ikke længe siden havde fundet sted, var gravet med kunst i plateauet bag ved huset.

Da de havde nået huset og var kommet ind i forstuen, kom greven styrtende ud imod dem.

"Dr. Reiser!" råbte han og greb lægens hånd; "kom!"

Han førte ham op ad trappen og gennem en række værelser, til de kom ind i sygestuen. Der lå Judith. Det magre ansigt var ligblegt, panden dækket med sved, så det rødgyldne hår klæbede ved tindingerne i pjuskede totter. Øjnene var lukket, lemmerne rystede af feberkulde. To sygeplejersker, store, stærke piger med sløve ansigter, sad på hug ved fodenden af sengen.

"Hun sover," hviskede greven.

Lægen rystede på hovedet, gik sagte hen til sengen og så på den unge kvindes udtærede, blege ansigt, som han for få uger siden havde set i blomstrende skønhed. Hans hjerte krympede sig sammen, han måtte tænke på rosenbusken.

Hun slog øjnene op; feberens vilde glans lyste ud af dem.

"Agenor!" mumlede hun.

Han ilede hen til hende og bøjede sig kærligt over hende.

"Her er jeg, hvad vil du?"

"Agenor!" skreg hun. "Vær barmhjertig og lad mig dø!" Hun søgte at rejse sig op, han trykkede hende blidt tilbage i puderne.

"Vær barmhjertig!" gentog hun klynkende, mens hun strittede voldsomt imod. "Du må dog selv kunne indse, at jeg ikke kan leve længere på den måde ... Jeg vil ikke forbande dig, jeg vil velsigne dig, men du må lade mig dø ... Der er dammen ..."

Atter måtte greven holde hende nede, til paroksysmen var forbi.

"Sådan har det nu været i fjorten timer," hviskede han til lægen, "kun at kulde og hede veksler. Men hun bliver ikke træt af at råbe de samme ord. Det er hjerteskærende."

"Ja, det er hjerteskærende!" svarede lægen lige så sagte, men det lød koldt og skarpt som et dolkestød.

Han trådte atter hen til sengen. Med undtagelse af nogle konfusioner på hænderne og et snit over den højre kind – det skyldtes formodentlig det skarpe blad af en sumplilje – var der ingen legemsbeskadigelse at se. Han forsøgte at måle temperaturen og følte hendes puls. Da han rørte hendes hånd, slog hun øjnene op og stirrede på ham.

"Dr. Reiser!" skreg hun pludselig. "De er god ... lad mig komme til dammen! De er jo en ven af min fader ... jeg må spare min fader for den skam ..."

Lægen dækkede hende omhyggeligt til og gik så ind i værelset ved siden af. Agenor fulgte med.

"Hvad siger De?" spurgte han angst.

"Lægen har ikke stort at sige her," svarede den gamle herre barsk. "De udvortes beskadigelser er ikke værd at tale om; der synes ikke at være nogen lunge- eller hjernebetændelse i anmarch; feberen er stærk, men ikke overvældende og let forklarlig, efter hvad der skete i morges. Var hendes sind roligt,

og var hun kun faldet i vandet ved et tilfælde, kunne hun stå op i overmorgen."

"Men nu –?" spurgte greven angst.

"Vil det tage en dårlig ende. Sværge derpå kan jeg ikke, men det er min overbevisning. Jeg skal skaffe hende søvn i nat og søge at få bugt med feberen. Jeg håber, hun er ved klar bevidsthed i morgen. Men hvad nytter det? Er hendes længsel efter døden kun et udslag af feberen? I morgen vil hun hverken bede Dem eller mig om at lade hende dø, men selv søge døden!"

Agenor vred sine hænder. "Jeg vil jo gøre alt for at berolige hende. Hun ser blot for sort på alting, måske lykkes det mig at overbevise hende om det. Jeg vil jo ikke forlade hende, ikke prisgive hende til hendes skæbne – aldrig! Og når jeg på det omhyggeligste våger og lader våge over hende ..."

Lægen rystede på hovedet. "Det hjælper ikke," sagde han hårdt. "Om og hvorledes De kan berolige den stakkels pige, bliver Deres sag, men bliv mig fra livet med Deres vågen over hende, dér har jeg mine erfaringer. Og selv om det lykkedes, ville forskellen blot blive, at dødsmåden blev en anden; så dør hun ikke i dammen, men af tæring i sin seng. Knust hjerte – vås! det eksisterer ikke, det forekommer blot i romanerne – men tæring, min kære herre, den eksisterer! Jeg så Judith for seks uger siden, og nu har jeg set hende igen i dag; jeg må sige Dem, hun er godt på vej til det. For min samvittighed ville forskellen imellem disse to dødsmåder ikke have stort at betyde; hvorledes De vil opfatte det, må jeg overlade til Dem."

Han gik hen til sit medicinskrin og begyndte at blande en drik.

Greven sukkede dybt. "Hr. regimentslæge," sagde han, "De bedømmer mig meget hårdt. Og en mand som De kender dog livet. De ved, hvor sjældent sådanne historier ender tragisk ... Jeg sværger Dem til, at jeg opfatter mine pligter over for Judith meget alvorligt, men et ægteskab ville være moralsk selvmord – det må De kunne indse ..."

Lægen gjorde brat omkring og vendte ansigtet imod ham; det var meget mørkt. "Det indser jeg også," sagde han med et nik. "Men har man lov til at begå et fysisk mord for at spare sig et moralsk selvmord? "

Den unge mand fo'r et skridt tilbage. "Hvad skal jeg gøre?" stønnede han.

Dr. Reiser trak på skuldrene. "Vælge!" sagde han. "Vælge, hvad der synes Dem lettest. Overvej sagen ... De ser dårlig ud, sov. For i nat påtager jeg mig ansvaret i enhver henseende ... God nat, hr. greve!"

Han gik ind i sygestuen. Agenor stirrede længe efter ham; så sukkede han dybt, gik ind i sit sovekammer og kastede sig der i mørket i en lænestol. Han sad vel en time sådan og pinte sin hjerne: mord eller selvmord – fandtes der virkelig ikke en tredje udvej?

En banken på døren fik ham til at fare op, det var kastellanen. " Hr. v. Wroblewski lader spørge, om De ønsker at tale med ham endnu i dag. Ellers vil han gå i seng."

Denne mand havde han i sin vånde slet ikke tænkt på. En skurk, som hidtil kun havde rådet ham til, hvad der var af det onde, men dog hans eneste fortrolige i denne sag – han havde da også i morges i sin hjælpeløshed først tænkt på ham. "Jeg kommer!" råbte han hurtigt.

Han traf sin gæst i spisestuen i stueetagen. Han havde spist, hvad der var blevet sat for ham, nu lå han og strakte sig magelig i lænestolen og røg sin cigar og drak sin vin.

"Undskyld ..." begyndte greven.

"Jeg beder, jeg beder! De har for øjeblikket alvorligere bekymringer. Jeg lod kun spørge, fordi jeg virkelig er noget træt ... Sæt Dem hen til mig og lad mig vide, hvad jeg kan tjene Dem med. At jeg virkelig er Deres ven, ser De; det har på ære ikke været mig let at lade embede og familie i stikken ... Men nu hovedet i vejret, greve! Fortæl ..."

"Tak skal De have. Hvad der er foregået her i morges ..."

"Ved jeg," afbrød kommissæren ham, "men jeg forstår det alligevel ikke ganske. Undskyld, greve, det skal ikke være nogen bebrejdelse, men De synes ikke at have handlet ganske forsigtigt. Da vi taltes ved aftenen før bortførelsen, og De antydede, at pigebarnet måske ville tage sagen tragisk, og at Deres samvittighed derfor ikke tillod Dem det osv. – hvad svarede jeg så? 'Deres samvittighed? Det bliver Deres sag! Overvej det'. Jeg tænkte: Greven kender Judith nøjere end jeg og ved bedre, hvordan det står til med hende; enten finder han ikke sine betænkeligheder begrundet, og så gør han det, eller han finder dem ved nærmere overvejelse begrundet, og så får jeg til ingen nytte snue af at stå i åbent vindue. De kom, Deres samvittighed var altså rolig, og det måtte være mig nok ..."

"Og sådan taler De til mig?" råbte greven.

Kommissæren fandt det hensigtsmæssigt at misforstå dette smertelige, oprørte udbrud. "Naturligvis!" sagde han uskyldigt. "Hvem andre end jeg, Deres eneste sande ven. Nå, det skal jo ikke være nogen bebrejdelse, sagde jeg, De tog fejl den gang.

Men så måtte De dog senere komme på det rene med Deres fejltagelse og forsigtigt åbne pigens øjne for hendes illusioner – forsigtigt, fintfølende, alt har jo sin form, og det er formen, det kommer an på! Og sådan en brutal historie som denne kamp i vandet burde De nu slet ikke have ladet det komme til. De har jo i dag skaffet sygeplejersker, hvorfor ikke allerede i går?"

"Lad os lade det fare," sagde greven. "Om De i denne sag har rystet min samvittighed vågen, om De bestandig kun har gjort, hvad jeg ville ... lad os tie om det. Deres handlemåde mindsker ikke min skyld, i alt fald ikke over for min egen samvittighed; jeg har handlet slet, afskyeligt, ubarmhjertigt. Også uforsigtigt? Måske. De første dage og uger – vi levede begge som i en rus; jeg tænkte ikke på andet i verden end hende og ikke på den næste time – og hende gik det vel lige sådan. Så vågnede vi – hun spurgte, hun trængte ind på mig; at jeg kunne vægre mig ved at ægte hende, faldt hende slet ikke ind, hun undrede sig blot over, hvorfor præsten ikke kom for at gøre hende til kristen og så vi os. Disse dage, da jeg søgte at bedrage hende, at kysse tankerne bort, da jeg hyklede og løj – tro mig, en del af min skyld har jeg allerede sonet. Og så var det oven i købet ingen nytte til; i går formiddags blev hun længe på sit værelse, og da hun endelig kom ind til mig, kunne jeg læse i hendes ansigt: 'Hun tror dig ikke længere.' Og da hun alligevel tilsyneladende rolig hørte på mig, mens jeg skriftede, og stadig nikkede, også da jeg svor, at jeg aldrig ville forlade hende, så troede jeg allerede: om nogle dage er vi over det! Derfor lod jeg hende også efter hendes ønske være alene. Om aftenen sendte hun bud efter mig, hun ville tale med mig; jeg blev forskrækket, da jeg så hende igen – hvilken grænseløs fortvivlelse, og ikke en tåre.

Hun bad og besvor mig: 'Gør mig til din hustru! I tre dage vil jeg være det, så tager jeg livet af mig, og du er atter fri'. Det var frygteligt ..."

Han tav.

"Hovedet i vejret!" sagde kommissæren. "De søgte naturligvis at berolige hende."

Greven rystede på hovedet. "Jeg sagde til hende: 'Jeg kan dø med dig, men gøre dig til min hustru kan jeg ikke. Vil du, så er dette vor sidste time, og vil du ikke, men selv tager livet af dig, følger jeg dig i døden'. Jeg mente det alvorligt ..."

"Det tvivler jeg ikke på ... Og så lod De hende være ene?"

"Jeg vågede til morgengry ved hendes leje. Hun lå ganske stille, rørte sig ikke; jeg troede, hun var faldet i søvn, og så kæmpede jeg heller ikke længere imod trætheden. Først tjenernes råben nede i gården fik mig til at fare op. Fedko havde set hende og var fulgt efter hende – således blev ulykken forhindret ..."

"Lad os håbe til Gud for bestandig," sagde kommissæren salvelsesfuldt. "Hvad siger lægen?"

Greven sagde ham det. "Det er forfærdeligt!" stønnede han og vred sine hænder.

"Hm! Og så ved hun altså endnu ikke, at faderen er død ..."

"Død?" råbte Agenor og fo'r op.

Kommissæren fortalte roligt de nærmere omstændigheder. "Men det har vi foreløbig ikke nødig at tage med i beregningen; hun må jo ikke få det at vide – hvad om De for eksempel gjorde en længere rejse med hende til Italien, til Paris ... Men i hovedsagen nytter det ingen ting. Tæring – selvmord – det løber formelig én koldt ned ad ryggen! Det vil sige, hvis vi stoler

på, hvad doktoren siger. Men kan vi det? Jeg skal nemlig sige Dem, han er et sentimentalt menneske, en filantrop" – udtrykket i hans ansigt blev hånligere og hånligere – "måske endog en jødeven!"

"Jeg tror ham," sagde greven, "og havde De set den stakkels pige, ville De heller ikke tvivle."

"Det er slemt! Men så gælder det om at tænke fornuftigt. Hvad De sagde til hende i går, var – ja, undskyld – det rene vanvid. Sådan kan måske en butikssvend handle, når han ikke kan gifte sig med sin sypige; en Baranowski har pligter. Og hvad nyttede det Dem, pigebarnet og verden, om De døde sammen? Der er altså kun to muligheder: enten lader De tingene gå deres gang..."

"Nej! Nej!" råbte greven.

"Nå, De behøver ikke at råbe det så opbragt, jeg er heller ikke nogen barbar. Jeg mente blot, at De straks skulle rejse til syden, tage en læge med og våge omhyggeligt over hende. Men ganske vist – når De mener, at en katastrofe alligevel ikke er til at undgå, vil vi ikke tale mere om den ting ..."

"Nej, ikke om det."

"Nå ja, så har vi overhovedet ikke mere at tale om, for vejen til den nærmeste præst kan De finde uden min hjælp ..."

Greven stod med ryggen til ham. "Og nogen udvej øjner heller ikke De?"

"Nej ... Altså, det gør mig ondt, men da det må så være, ønsker jeg Dem af hjertet til lyk- ..."

Han tav; greven havde atter vendt sig om imod ham, og hans ansigt var så dødblegt og mørkt.

"Naturligvis," mumlede han, "hvorledes skulle der kunne være en udvej? Undskyld, jeg spurgte blot – når man står ved sådan en vej – – nå, så vil jeg da gøre det! Vil De være så god at ordne sagen med den nærmeste præst. Det kan ske allerede i morgen."

Hr. v. Wroblewski så skarpt på ham, han var ved at blive overvældet af rædsel. "Og efter vielsen vil De tage livet af Dem?"

Greven tav.

Han gør det, tænkte kommissæren – ganske vist eller dog højst sandsynligt. Og det må ikke ske. Nu, da jøderne er blevet rebelske, er han min eneste hjælpekilde. Og er det ikke også menneskepligt at redde ham?

"Hm! kære greve," sagde han, "jeg er just heller ingen jødeven, men så stor, at De ikke skulle kunne overleve den, er skammen dog egentlig ikke."

Agenor rystede på hovedet. "Fornuften er en dårlig dommer i sådanne sager. Stoltheden over vor slægt, vort navn, vort blod – den var nu en gang rygraden i mit liv. Den har min fader lært mig at holde fast på af al min evne og med hele min sjæl, og det har jeg gjort. Med knækket rygrad, som en ynkelig krøbling kan jeg ikke blive ved at leve. Det er sagen!"

"Det – er – sagen!" gentog kommissæren ganske mekanisk. Han havde tøvet længe med at rykke frem med sit middel, nu måtte han til det. "Hm!" Han rømmede sig. "Hør min ven, den udvej står Dem altid åben. Men hvis jeg nu – De fortalte før, at lægen havde givet jødinden et sovemiddel – hvis vi nu kunne finde sådant et middel for hendes sjæl, et middel, som virkede en to, tre år – så længe De ville? Det lå udelukkende i Deres hånd, hvornår De ville vække hende."

"Hvad mener De?"

"Som sagt, i Deres hånd! De gjorde det selvfølgelig ikke før, end De vidste, at hun ville tage det roligere end nu. Og det vil jo uden tvivl komme. Når den første glød er forbi – hun tænker på sine pligter – et barn – eller flere skal forsørges. Udenlands måtte De ganske vist med hende ..."

"Tal!"

"Jeg mente blot – det faldt mig sådan ind. Og jeg siger det af venskab for Dem, De må selv træffe afgørelsen ... Den stakkels djævel gør sikkert gerne det for Dem, det er jo ved Deres hjælp, han er blevet reddet, og det ligger i hans egen interesse at tie ..."

"Hvem?"

"De husker jo nok historien med Deres forpagter Afanasiewicz! Denne Ignaz Trudka ..."

Greven fo'r tilbage. En gysen fo'r igennem ham. "Ti!" råbte han og rakte ligesom afværgende hænderne frem for sig.

"Undskyld – jeg mente jo blot! Men det er sandt!" Han så på uret. "Det er sandelig over midnat!"

"Det ville være en forbrydelse ..."

"Ja, men mord og selvmord er heller ikke rare ting. Betænk Dem til i morgen. God nat, kære greve!"

Hurtigt, uden at se sig tilbage gik han ud af stuen og lod tjeneren vise ham til hans sovekammer. Fanden tage al sentimentalitet, tænkte han, men skønt han selv sandelig ikke var noget sentimentalt menneske, varede det dog denne gang længe, før han faldt i søvn.

Solen stod højt på himlen, da han vågnede. Uret viste på ti. Han klædte sig hurtigt på og ringede på tjeneren. Hr. greven

havde flere gange spurgt efter hr. kommissæren, sagde denne. Lægen var taget bort; den syge sov endnu.

Nogle minutter efter stod kommissæren for husets herre. Agenor så dårlig ud, som om han pludselig var blevet gammel. "Kort og godt," sagde han. "Jeg går ind på det ... Hvornår kan manden være her?"

"Har De nu også overvejet det nøje?" spurgte kommissæren.

"Ingen hykleri!" sagde greven heftigt. "Det går, som De ønsker. – De er nu forsørget for livstid, og at den druknede ville gribe om æggen på det sværd, De rakte ham, vidste De forud ... Deres vogn er allerede forspændt ... Altså, hvor meget forlanger De foreløbig, og hvornår kommer De med mennesket?"

Hr. v. Wroblewski kunne også fatte sig i korthed, når så skulle være. "Ti tusind gylden. I overmorgen."

Greven skrev anvisningen til sin godsforvalter og rakte kommissæren den i tavshed. Denne læste den opmærksomt, nikkede, stak den til sig og gik uden at bukke, uden at hilse.

7

Rafael var vendt tilbage fra sin sørgelige vandring, som han havde begivet sig ud på den: bleg, stiv og rank. Alle som én i den lille by havde medlidenhed med ham, nu fik de beundring for ham: heller ikke nu ænsede han sin smerte, sin træthed, men kun andres nød. Han lod alle de fattige, for hvem hans fader altid havde været til rede med hjælp, kalde til sig og sagde dem, at det kun var giveren, der var blevet en anden, gaverne var og blev de samme. Og ingen af disse ydmyge og besværede var han venligere og barmhjertigere imod end imod den gamle kone, der var trådt frem for ham ængsteligere om hjertet end de andre, Mirjam Gold, hvis datter var blevet kristen.

"Vær ved godt mod, Mirjam," sagde han, "en sådan skam kan også komme uforskyldt."

Det var også hans egen trøst i de første timers rasende smerte, som han nu turde hengive sig til, efter at han havde opfyldt sine fromme pligter. Så om natten, mens han sad ene og krøb sammen i en krog af dødsværelset og holdt dødsvagten og stirrede ind i sjælelysets blege skær, måtte han ganske vist tænke på, hvorledes alt havde føjet sig, og på de opfordringer, han selv forgæves havde rettet til faderen. "Var heller ikke vi helt uden skyld?" – intet gjorde ham mere ondt end denne tvivl. Men han fik atter bugt med den, da han mindedes den uhørte skændsel, søsteren havde besmittet sig med – den simpleste pige i ghettoen, tænkte han tænderskærende, tager vare på sin ære og ville hellere dø end give den til pris – og hun, den bedste

mands datter havde kunnet gøre det! Nej, hun fortjente hans foragt, og når han med angst i hjertet tænkte på morgendagen, da notaren skulle åbne testamentet, var det kun, fordi han var bange for, at den døende måske kunne have formanet ham til mildhed imod den vanartede søster.

Den frygt var ugrundet. Dokumentet, der var affattet af notaren i overensstemmelse med de ønsker, Nathaniel havde nedskrevet med sin lamme hånd, nævnede kun Judith for så vidt, som loven bød: der var tildelt hende, hvad der lovmæssigt tilkom hende af arven. Til Rafael var der fuldt op af velsignelser; det var overladt til ham selv, om han ville overtage fabrikken eller fortsætte sine studeringer; kun én ting bad faderen ham om: at fremme det hverv, han havde betroet advokat Rosenberg. Men dette drejede sig også blot om kommissæren, ikke om Judith eller greven. "Sådant et menneske må ikke længere have lov til at være dommer," det var det hele.

Rafaels beslutning var hurtigt fattet. Han ville blive i landet, sagde han til sine formyndere, fortsætte sin faders arbejde og leve sit liv med ham som forbillede. Efter at den første sørgeuge var forbi, overtog han ledelsen af fabrikken; hvad det skortede ham på i henseende til alder, syntes han at ville erstatte ved alvor og iver. Også for Judith havde øvrigheden beskikket en formynder, borgmesteren; synderlig ulejlighed voldte den bestilling ikke den brave mand; efter at han under grevens adresse havde tilstillet hende en afskrift af testamentet, anbragte han pengene så fordelagtigt som muligt. Den nærmeste tid gik, uden at der kom så meget som et svar fra hende. Det undrede ingen; man vidste, at hun opholdt sig et eller andet sted i udlandet sammen med greven. Hvor, vidste

ingen, heller ikke Rafael. Men han var også det eneste menneske i byen, der aldrig nævnede hendes navn.

Uge gik efter uge; vinteren kom og begravede heden og den lille by under sneen; snart talte også de andre sjældnere om den smukke synderinde, der havde knust sin faders hjerte og nu levede i fryd og gammen med sin elsker under sydens himmel. Et nyt samtaleemne dukkede op: kommissærens fald. I førstningen hviskede man sagte om, at han ikke længere stod så fast som før, så talte man højere om, at Rosenberg havde fået sat igennem, at der blev indledet undersøgelse imod ham, og endelig kom den februardag, da gamle og unge var på gaden for at se kommissionen, en kredsråd og hans skriver, holde sit indtog. Alle fandt det ganske naturligt – "det måtte jo komme således!" – råbte de jublende til hinanden.

Der tog de nu fejl; det var et resultat, som næppe havde været til at vente. At forstanderne efter Rafaels anmodning havde hindret ethvert udbrud af forbitrelse imod kommissæren, så at ingen af menigheden tillod sig så meget som et usømmeligt ord imod ham, havde kun været det første svage skridt mod målet. Også de beviser, som den døende og efter ham hans søn havde samlet imod den bestikkelige mand, havde udrettet meget, men ikke alt. For ganske vist var rådsherrerne i Lemberger-guverniet blevet opmærksomme og læste disse anklager ivrigere end tidligere, men i kollegiet sad jo også som et højt skattet medlem fru Annas kærlige onkel, og da han forsikrede, at det var opspind alt sammen, så ville det have været grov uhøflighed, om de andre herrer havde sagt ham imod. Og de høje embedsmænd i datidens Østrig var altid høflige imod deres kolleger. Så opgav Rosenberg håbet, og da Rafael

fortvivlet udbrød: "Hvorledes kan en statsorden bestå, hvor sligt er muligt?" havde han ikke andet at svare end: "Ja, den består også kun efter omstændighederne." Så blev onklen syg og måtte søge orlov på længere tid. Det alene havde nu ikke hjulpet, men lægerne mente også, at han aldrig mere ville kunne tiltræde sit embede, og så kom herrerne til den overbevisning, at sådanne forbrydelser ikke længere burde tåles. Undersøgelsen blev beordret, og dermed var resultatet givet: den skyldiges afsættelse og afstraffelse. For en embedsmand, som blot fortjente at afsættes, blev der den gang aldrig indledet undersøgelse imod, ellers havde domstolene fået alt for meget at gøre, og der var blevet alt for mange ledige embeder.

Det vidste hr. v. Wroblewski også godt. Han havde tilbragt de første måneder i en stadig vaklen mellem frygt og håb, frygt for den døde og for den blege, mørke unge mand, der bestandig, når han gik forbi ham, målte ham med et blik, som fik ham til at knytte hånden, som han dog ikke havde haft mod til at hæve imod ham, og håb om de Lemberger rådsherrers høflighed. Så var der atter kommet en tid, da han frejdigt kunne glæde sig over de pengesedler, grevens godsforvalter hver måned bragte ham; de fleste beholdt han, nogle få sendte han til Rusland – "Hr. Anton Brodski i Mohilew" lød adressen, og inden i brevet stod der: "Hermed sender jeg Dem, hr. Trudka, de penge, jeg har modtaget fra greven til Dem. Jeg håber, De er tilfreds med dem, for er De det ikke, nytter det Dem ikke noget; vi er ikke bange for Dem" – således eller noget lignende, hyppigt grovere, undertiden blidere – i forhold til beløbets størrelse. Men for øvrigt – "de dumme jøder skal have glædet sig til ingen nytte," tænkte han. Da han fik underretning om den forestående

undersøgelse, faldt han imidlertid sammen. Nu var alt afgjort, al kamp unyttig – han havde jo i to årtier haft tid nok til at komme fuldkommen på det rene med, hvorledes den slags ting spændte af. Embedet var tabt, nu gjaldt det blot om at prøve på at slippe for straf.

Med den krænkede hædersmands stolthed trådte han frem for dommeren og overrakte sin ansøgning om afsked. "Undersøgelsen vil godtgøre min uskyldighed," sagde han, "men jeg lader mig ikke ustraffet krænke ved mistro, det skylder jeg min værdighed, min stands og mine kollegers værdighed, der er lige så pligtopfyldende som jeg – det tør jeg sige med fuldkommen bestemthed, for jeg kender deres embedsførelse" – og så nævnede han en mængde kolleger, den ene mere berygtet end den anden.

Dommeren spærrede ørene op – det trak op til en uberegnelig skandale. Han begyndte på undersøgelsen, men gjorde samtidig indberetning til Lemberg. Herrerne lagde råd op; skurken var gjort uskadelig; om staten nu gav ham pension eller nogle års forsørgelse i tugthuset, syntes dem uvæsentligt; spørgsmålet om bekostningen var også næsten ligegyldigt, for han ville ganske sikkert skaffe en mængde kolleger den samme forsørgelse, hvis han selv fik den. Og da tilmed hans velynder levede endnu, blev undersøgelsen efter to måneders forløb stillet i bero og hr. v. Wroblewski sat på pension.

Dette resultat tilfredsstillede ingen; hårdest ramte det Rafael. Manden var nu ikke længere dommer, men sin fortjente skæbne var han undgået.

"Fordi han næsten udelukkende har forbrudt sig mod jøder!" sagde den unge mand, og denne erfaring gjorde ham endnu

mere forbitret. Hr. v. Wroblewski fandt sig derimod let i sin skæbne, efter at den første ærgrelse var overstået. Byens honoratiores og omegnens adelsmænd behandlede ham nu ganske vist meget køligt, men det lod sig bære med nogen filosofi, så meget mere som der endnu var elskværdige mennesker nok, som forstod at sætte pris på hans og hans frues selskabelige talenter. Han var jo nu også fri for det kedsommelige embede, og sorgen over tabet af sportlerne kom han let over, da et kort brev til greven var tilstrækkeligt til at skaffe ham så mange penge, han ville have. Agenor svarede aldrig, Wroblewski havde i alle de måneder ikke fået så meget som en linje fra ham, og vidste lige så lidt som de andre, hvor det elskende par opholdt sig, men godsforvalteren, hr. Michael Stiegle, en ordknap schwabisk bulbider, besørgede brevene punktligt og bragte så svaret i en form, som frydede ekskommissærens hjerte langt mere, end det venskabeligste brev kunne have gjort. Ganske vist satte hr. Stiegle et fortrædeligt ansigt op, og da hr. Wroblewski, efter at Rafael havde opsagt ham hans lejlighed, ønskede at få en fløj af slottet overladt, lod det endogså til, at han ville til at blive grov; men et brev til greven bevirkede også dette ønskes opfyldelse. Kort sagt, i grunden levede han lige så fornøjeligt som før, ja endnu lystigere og sorgfriere.

Heller ikke brevene fra Rusland forstyrrede hans gode humør, og jo flere trusler de indeholdt, med des større fornøjelse læste han dem. "Nu til dags skal da også Gud og hvermand give sig af med at agere skurk!" sagde han hånligt. "At ville være skurk, når man er så dum!" Hvad ville i virkeligheden denne Ignaz Trudka? Af de tre hundrede gylden,

greven hver måned sendte Wroblewski til ham, fik han de hundrede – en sum, man kunne leve højt for i Mohilew; det var egentlig ligefrem frækt, at han krævede hele beløbet og beråbte sig på Agenors mundtlige løfte. "Greven giver ikke mere," havde Wroblewski gentagne gange skrevet til ham; "han ved jo, at det ligger i Deres egen interesse, at De vel vogter Dem for at forråde ham eller vende tilbage til Østrig" – og det frække menneske slog sig ikke til tåls med den beroligelse! "Jeg skal ødelægge jer begge to og mig selv med!" skrev han atter og atter – det var for latterligt!

Således gik tiden for den forhenværende embedsmand i hæderligt otium, og da hverken prioren eller ritmesteren hørte til de snæverhjertede mennesker, der havde taget anstød af undersøgelsen og dens følger, var også fru Anna vel tilfreds. Ægteparret misundte sandelig ikke sine efterfølgere, der også havde lejet deres lejlighed i Trachtenbergs hus, hr. kredskommissær Groza og frue, noget borgerligt pak, fattige djævle; den nye dommer levede sandfærdigt med kone og børn udelukkende af sin gage. Mennesket betalte endogså husleje – en ren puritaner! Så var dog virkelig lejligheden på slottet både billigere og behageligere. Lige uden for vinduerne den prægtige park, som der nu oven i købet igen aldrig sås nogen jøde i! Thi en af Wroblewskis første gerninger, efter at han var flyttet ind, var at lade tavlen ved indgangen sætte op igen. Den plumpe Stiegle havde ganske vist også længe sat sig imod det, han havde formodentlig endog spurgt greven om den bagatel, men til sidst havde han dog givet efter. Hr. v. Wroblewski syntes, at blomsterne om foråret duftede stærkere, og at alleerne om

sommeren gav køligere skygge, siden den tavle igen var kommet på sin gamle plads.

Sommeren gik, årsdagen for grevens højtidelige indtog kom og blev fejret med en messe i patronatskirken; hr. Stiegle uddelte også i grevens navn gaver til byens fattige, men hvor greven opholdt sig, vidste endnu stadig ingen. En adelsmand i nabolaget ville have set det unge par i Verona, på et højst romantisk sted, i den have, hvor Julias grav vises, og han forsikrede, at de begge to havde set helt forklarede ud, da de så ned i den, og at foreviseren havde tituleret Judith fru grevinde. Men manden havde ord for at være en løgnhals, og havde han denne gang tilfældigvis talt sandhed, måtte foreviseren jo have taget fejl, for at Agenor skulle have ægtet Judith, troede ingen. Og sidst i november kom årsdagen for en anden dag, som stod uudsletteligt i den lille bys beboeres erindring. Om morgenen kunne den gamle synagoge ikke rumme alle de bedende, der var kommet for at holde mindefest for Nathaniel; så strømmede gamle og unge ud til det gode sted og lyttede bevæget til den bøn, Rafael bad ved graven. "Amen! Amen!" lød det hulkende som et hundredfoldigt ekko. Så så de på den smukke mindesten, Rafael havde ladet rejse, og sagde de ord efter, der stod indmejslet i den i stedet for alle de lovtaler, de andre gravstene prangede med: "Den retfærdiges minde forgår aldrig". Imellem denne grav og Nathaniels tidligt afdøde hustrus var der en tom plads, der var dækket af ukrudt, og tornebuske strakte deres nøgne grene ud over den. Få, kun forstanderne og medlemmerne af begravelsesbroderskabet, vidste, at også her var der blevet gravet i jorden en nat for et år siden, og hvad der var blevet begravet i den; de andre anede det

blot, men ingen spurgte, og af alle de hundreder af mennesker nævnede ikke én Judiths navn, så længe de var på "det gode sted". Den retfærdiges minde forgår aldrig, men den, som er død i synd, "dens navn skal aldrig nævnes". Hun var død; på "det gode sted" taler man kun om den døde, man kan tale godt om. Først da de var kommet uden for det gitter, der skiller fredens verden fra stridens, forbandede de den vanartede. Kun én tav også nu, Rafael. Tavs gik han ved siden af forstanderne med hovedet i vejret, ansigtet mørkt og ubevægeligt, som de havde set ham hver dag; siden hans hjemkomst havde ingen set et smil på hans læber, men heller ikke en tåre på hans kind. Kun da toget kom forbi Baranowskiernes slot, kom der trækninger om hans mund, og i det blik, han sendte de hvide mure, der lå så stateligt midt i den bladløse park i efterårets sol, glødede der et afmægtigt, uforsonligt had.

Måske ville det have lindret det kvalfulde raseri, han fortærede sig selv i, om han havde anet, hvad der just på samme tid foregik i et af værelserne ovenpå, i godsforvalterens arbejdsværelse. Der havde hr. Michael Stiegle fra om morgenen af siddet ved sit skrivebord og regnet, rystet på hovedet, brummet og regnet om igen. Så stirrede han længe ud i luften og tog så omsider mod til sig og skrev et kort, klart brev til greven. Programmet ved hans indtræden i Hans Højvelbårenheds tjeneste havde gået ud på sparsommelighed og god økonomi og på, at den gæld, med hvilken den højsalige herre havde betynget allodialgodserne skulle afvikles. Nu havde i dette første år efter fradrag af renterne til kreditorerne nettoindtægten beløbet sig til tolv tusind gylden, men der var blevet brugt hen ved det tidobbelte, og de ny lån havde det kun

været muligt at opdrive på meget hårde betingelser. Om hr. greven ikke kunne indskrænke udgifterne noget, ellers kunne han, Michael Stiegle, ikke blive på sin post. Landvæsenet mente han at forstå sig på, derimod ikke på forretninger med ågerkarle. Så skrev han adressen: "Til bankierhuset M. L. Biedermann & Co. i Wien, at afgive til hr. greve Agenor Baranowski," for hvor Agenor opholdt sig, vidste heller ikke han, og det trykkede hr. Stiegle – der var meget i disse uklare forhold, der trykkede ham.

Måske var det en følge af denne stemning, at han tog noget barskere, end han ellers plejede, imod tjenerens melding, at der var en kapuciner derude, som ikke ville lade sig afvise, og at han også fo'r noget heftig op imod den krumryggede gamle mand med det lange, hvide skæg, som nu sky listede ind i værelset. Tiggermunkens ærinde kunne nu også gøre ham noget ærgerlig, han bad nemlig om grev Baranowskis adresse. "Kommer ikke Dem ved!" brummede han.

Munken trådte nærmere. "Det er meget vigtigt," sagde han med skælvende stemme, "ved Gud og alle helgener – meget vigtigt!"

"Så skriv, så skal jeg besørge brevet."

Munken rystede på hovedet og trådte endnu et skridt frem. Måske kunne allerede hr. forvalteren hjælpe ham. Det drejede sig om hans fætter i Rusland, en fattig mand ved navn Ignaz Trudka; hr. greven havde som løn for vigtige tjenester anvist ham et beløb af tre hundrede gylden månedlig hos hr. v. Wroblewski; hr. kommissæren sendte imidlertid knapt en tredjedel, og det ikke engang punktligt. Om hr. forvalteren ikke kunne udbetale beløbet direkte? Og mens han sagde dette,

kiggede han på papirerne på bordet og læste adressen på brevet.

"Nej," svarede hr. Stiegle, "det kender jeg ikke noget til. De må henvende Dem til Wroblewski. Adieu."

Munken blev stående rådvild et øjeblik endnu, så gik han ud af stuen med bøjet hoved og en from hilsen. Da han var kommet ud i korridoren, tog han sin bønnebog frem og skrev hurtigt en notits i den. Derpå begav han sig til Wroblewski. Da han stod for denne, syntes han pludselig at have rystet al alderdomsskrøbelighed af sig. Han knejsede med nakken, og hans stemme klang fast, da han sagde: "De skal ikke blive bange, hr. kommissær, jeg kommer blot for at afgøre vort regnskab mundtligt, da det falder så svært skriftlig."

Hr. v. Wroblewski blegnede; i næste sekund havde han genvundet sin fatning. "Hvad skulle jeg blive bange for?" sagde han leende. "Det er jo Dem, der risikerer Deres hals. Vi har intet regnskab at gøre op; hvad greven vil give Dem, sender jeg Dem; for november er der endnu ingen ting kommet."

"Det er løgn hvert eneste ord," svarede den anden. "Giv mig mine penge, eller jeg skriver til greven."

"Hvorfor skulle De ikke gøre det?" svarede Wroblewski. "Jeg kender ikke hans adresse, ellers skulle jeg give Dem den, men hr. Stiegle besørger brevene. Mener De, greven tror Dem bedre end mig? De vil sende ham mine breve? Men, min gode Trudka, står der nævnt et eneste beløb i disse breve?"

Den fremmede tav; det var der ingen ting at sige til. Men så blev han rasende og truede med at angive det hele for retten; han ville hellere spise sig mæt i fængslet end sulte ihjel i

Mohilew, og over tabet af friheden ville det gode selskab trøste ham.

Hr. v. Wroblewski hørte smilende på ham. "Godt," sagde han; "gør, hvad De vil. Men hør nu mit sidste ord: Her" – han tog sin tegnebog frem – "her er to hundrede gylden. Jeg lægger dem i denne konvolut. Og uden på den skriver jeg – ser De det, kære Trudka? – 'Til hr. Anton Brodski i Mohilew'. Min tjener bringer dette brev på posthuset, og De følger med ham derhen. Her er desuden tyve gylden til hjemrejsen. Og nu ringer jeg under alle omstændigheder på tjeneren, for at han enten kan gå med Dem på posthuset eller smide Dem ud."

Da hr. v. Wroblewski nogle minutter efter fra sit vindue så tiggermunken vandre fredeligt ad den lille by til sammen med tjeneren, brast han i latter: "Nu iler han på længslens vinger til Mohilew!"

Måske havde han været mindre lystig, hvis han havde anet, hvilke tanker der opfyldte den bedragne kæltrings hjerne.

8

Morgenrøden glødede på Monte Baldos skinnende, snedækte toppe, og fra Sarcodalen kom vinden, den kolde nordenvind, strygende og fejede søen ren for tåger og himlen for skyer. Kun om bjergtinderne viftede endnu de triste grå slør, eller de skjulte sig sky i en kløft lige oven over den azurblå strøm. Men også der nåede solen dem, da den omsider hævede sig over det mægtige "Altissimo di Nago", der bredt og vildt kiler sig ind imellem Etsch- og Garda-dalens smilende landskaber. Morgenrøden blegnede, tågerne forsvandt, og det gyldne lys spandt sig rigt og kærligt ud over landskabet, over himlens og vandenes dybe blå, over de matgrønne enge og de grå eller rødlige eller violette klipper med de hvide snehætter og over de snævre, krogede gader i Riva, som de kalder "Regina del Garda" – den gamle, grimme dronning over et evig ungt og skønt rige.

På balkonen på det gamle, vel vedligeholdte palazzino, hvis slanke murværk hæver sig midt i en vel holdt have lige uden for Porta San Michele, stod den unge greve og så ud over husenes vrimmel under hans fødder, over den blå, næsten uendelige vandflade og den dejlige bred med de hvide skinnende hytter. Det var den første smukke morgen efter uendelige regnvejrsdage – hvor havde han ikke smægtet efter solen og bildt sig ind, at når den kom, måtte det også klare op i hans hjerte og hjerne. Men disse skygger jog ingen sol bort. Han havde været en dåre ligesom hin dag for to måneder siden, da han for første gang betrådte dette hus og sagde til sig selv: Her

er jo så smukt, så stille og fredeligt, her må al forvirring klare sig, al uro forsvinde. For hans forpinte sind gaves der intet fristed mere her på jorden. Og en illusion havde det også været, da han for nogle uger siden, den gang jordemoderen havde lagt den nyfødte dreng i hans arme, havde stammet: "Jeg takker dig, barmhjertige Gud, jeg takker dig for denne engel, der skal frelse mig og hæve mig!" Det var et smukt, livligt barn med moderens lyse hår og faderens mørke øjne, og ammen forsikrede, at det allerede lo, når det så hr. greven – men ham bares det for, som om disse mørke øjne så truende på ham, som om denne lille hånd stødte ham endnu længere ned i skyld og forvirring.

Det var kommet anderledes, end han havde tænkt sig, da han gav sit minde til den usalige, afskyelige komedie hin nat på jagtslottet, da han knuget af feber rugede over den syges seng eller vankede op og ned ad gulvet i sit sovekammer. Den gang havde han på den vej, fristeren viste ham, kun øjnet én rædsel: Opdagelsen af bedrageriet, skammen over for verden. Hvorledes samlivet med den elskede ville forme sig, efter at han således havde dysset hendes sjæl i en "kunstig søvn," og hvorledes hendes opvågnen en gang ville blive, havde han knapt tænkt på. Han havde jo tiden for sig, det gav sig nok – måske førte heller ikke denne vej ud i det fri, måske kun ind i en have omgivet af høje fængselsmure, men også over den skinnede solen og steg stjernerne op og ned – den var et Eden i sammenligning med den snævre, mørke martercelle, han havde følt sig i under samtalen med lægen, før det snedige menneske gav ham sit råd. Ganske vist – skammen, hvis det blev opdaget! Men var det sandsynligt, og selv om det skete, ville det så besmitte Baranowskiernes navn så stærkt som et selvmord eller

et ægteskab med jødinden? Og også for den elskedes skyld måtte han gøre det, det var det eneste middel til at holde hende i live, til at berolige hende. Valgte han døden, så fulgte hun ham i den – var det en mildere løsning?

Så havde han givet sit minde og trukket vejret som frelst, da Wroblewski havde forladt slottet. Heller ikke i de første dage indfandt angeren sig. Tværtimod, da han så, hvorledes hans fremstammede løfte: "Din vilje sker ... Præsten kommer!" var nok til at få den hensygnende pige til at leve op igen, da han time efter time sad ved hendes leje og lyttede til den sagte hulken, i hvilken den krampagtige ophidselse lidt efter lidt tabte sig, så ind i hendes ansigt, som nu atter kunne smile under tågesløret, da sagde han til sig selv, at det var godt, han havde overvundet sig til at gøre det, og den udvej, han havde valgt, tyktes ham endogså langt modigere, end om han havde listet sig bort fra livet. Ingen af dem talte om, hvad der var sket, kun én trang sagde hun: "Lad os tilgive hinanden vore synder, du, at jeg ville forlade dig, jeg, at du tøvede! Men nu kun lykke og troskab og kærlighed, så længe Gud forunder os at leve. Ak, livet er så skønt!" Han bøjede sig ned over hendes hånd og dækkede den med kys. Ja, han havde dog blandt alle de truende ulykker fundet den ringeste, og han ville sætte al sin kraft ind på at gøre den så lempelig som muligt, når først den afskyelige ceremoni var overstået.

Han blev mere og mere angst for den stund, jo nærmere den kom, og han bar sig ad som en dreng, der står over for en uundgåelig fare: han lukkede øjnene for ikke at se den. "Hvad skal jeg tale med det menneske for?" sagde han, da Wroblewski en eftermiddag kom med kæltringen og ville forestille ham for

ham, for at de "kunne gøre aftale om programmet for forestillingen i morgen". Det var ham også pinligt, at det ikke kunne gå for sig straks; mennesket havde jo vel kostumet med, og hans kammertjener Jan kunne straks tænde lys i slotskapellet; Jan vidste, hvad der forestod, også at han skulle medvirke som vidne, kun troede han, at Trudka var en virkelig præst. Kommissæren smilede: "O, denne de forelskedes stormende utålmodighed! Men Hans Velærværdighed må dog først døbe det smukke barn, og før han døber hende, skulle han dog mindst tale en time med hende for at oplyse hende om vor kirkes saliggørende lære!" Greven tumlede tilbage og stirrede forfærdet på ham. Han var ikke noget hængehoved og heller ikke ateist; han havde aldrig tænkt over religionen; han troede på Gud og holdt de katolske festdage, fordi man havde lært ham at gøre det, og fordi det sømmede sig for en Baranowski. Som han hin nat kun havde tænkt på, at hans forehavende var en forbrydelse imod statens love, og ikke på, at det også var en synd imod Judith, således var det ikke et øjeblik gået op for ham, at det var gudsbespotteligt; nu først forstod han det, og det lamslog ham. Dog, det måtte bæres, ægteskabets sakramente måtte vanhelliges, men dåbens? Det var jo lige så helligt, ja endnu helligere; han kunne sin katekismus. "Døbe?" stammede han omsider, idet han med møje søgte at genvinde sin fatning, "hun kan jo blive ved at være jødinde!" Kommissæren brast i latter. "Det gør hun jo også, kære greve! Men når vi ikke gør det første hokuspokus for hende, så tror hun ikke på det andet. Pigen er meget klog og ved på en prik, at hun først må blive katolik, hvis ægteskabet skal være gyldigt. Altså ingen sentimentalitet! Og da De ønsker det, vil vi afgøre

begge dele kort og godt og straks." Greven nikkede tavs, gav Jan sine ordrer og gik ind til Judith. Hun havde jo i de sidste dage fra time til time ventet på dette budskab, og det var hendes ønske, på hvis opfyldelse hun havde sat livet ind, men alligevel fo'r hun sammen af angst og brast så i en vild, krampagtig gråd. Han greb hendes hånd og søgte at berolige hende.

"Nej, nej," sagde hun, "du kan ikke forstå det". Hun blev ved at hulke. "Se, jeg ved jo, at kun som kristen kan jeg blive din hustru, og at du har besluttet dig til det, vil jeg takke dig for på mine knæ hele mit liv igennem; det er jo min himmel her på jorden, din kærlige hånd fører mig ind i. Men hvad der går forud, er for mig Helvede. Skænd ikke på mig, jeg siger det ikke af had til din tro, og ikke engang fordi den er mig fremmed. Selv min fader, som dog visselig er en trofast jøde, plejer jo at sige: 'Vi er alle børn af den samme fader hisset!' Men husk – dette skridt skiller mig dog for bestandig fra ham og Rafael. Jeg har fra nu af kun dig i hele verden. Men det er ikke af medlidenhed med mig selv, men med dem, jeg græder. De har nu ingen datter, ingen søster mere; din hustru kunne de tilgive hendes flugt, den kristne er død for dem. Ak, hvad må de ikke lide i deres hjerter, og hvor vil ikke vore folk pine dem. Jeg må bestandig tænke på Mirjam Gold, hvis datter jo også ægtede en kristen!"

Kun stammende kæmpede ordene sig over hendes læber, og tårerne strømmede ned ad hendes kinder; det bares ham for, at således havde han endnu aldrig set noget menneske græde. Stum, uden at kunne sige et ord, stod han ved siden af hende; hvad skulle han også sige til hende? At han ville spare hende for denne smerte? Så var jo måske hele spillet tabt. Han tav, men så

dybt havde scenen rystet ham, at han selv knapt kunne stå på benene, da han førte den skælvende pige til kapellet.

Den forhenværende præstelærling havde fattet sig i korthed og besørget begge ceremonierne i løbet af nogle få minutter. Og greven havde, mens det stod på, været til mode, som om han så alting gennem et slør og hørte alting på afstand, så vildt strømmede blodet ham til hovedet. Men hvor tit var dog ikke senere dette syn dukket op for ham: det skumle, mat oplyste kapel, den stakkels blege kvinde ved siden af ham, mennesket i ornat og med et ægte galgenfjæs, og så kommissæren, der satte et salvelsesfuldt ansigt op og flittigt brugte lommetørklædet for ikke at briste i latter, og den gamle tro Jan opløst i tårer, fordi en Baranowski ægtede en jødinde ... Og som han nu i dag stod på balkonen med det sydlandske landskabs solglans og farvepragt for sig og stirrede på en båd, der just sejlede forbi Ponalfaldet, forsvandt det pludselig alt sammen, og han så kun kapellet i Borky, og fuglenes kvidren i parken overdøvedes af en snøvlende stemme: "Og så erklærer jeg Eder for mand og hustru i den treenige Guds ..."

"Å," stønnede han, "det var frygteligt! Det burde aldrig være sket! Det var det værste, jeg kunne gøre!"

Og ikke blot på grund af hin gudsbespottelige velsignelse sagde han dette nu, et år efter, at det var sket. Nu vidste han for længst, at synden mod Gud ikke var hans værste brøde, endsige synden mod loven. Allerede morgenen efter den bedrøvelige komedie var det begyndt at gå op for ham. Kommissæren vaf rejst.

"Og nu af sted," sagde han, da han tog afsked, "til Italien eller endnu længere bort. Husk, hvilken fare De løber, hvis denne

hævngerrige knægt, denne Rafael anklager Dem for at have bortført hans søster, og her en skønne dag indfinder sig en kommission, som også tager den nådige fru grevinde i forhør!"

Agenor gik straks til Judith og sagde hende, at de måtte rejse allerede dagen efter. Hun var rede, svarede hun, kun måtte de lægge vejen om ad hendes fødeby.

"Hvorfor det?"

"For at jeg kan bede min fader om tilgivelse."

Han blev angst; meddelelsen om hans død måtte ryste hende på det dybeste – og var hun først i byen, kom sikkert også hemmeligheden angående vielsen for dagen. Han besvor hende derfor om at spare sig for denne sindsbevægelse; "det er jo ingen nytte til," således endte han, "du ved jo, at han ikke kan tilgive dig, at du er blevet kristen."

"Jeg må prøve det," svarede hun, "det skylder jeg ham og mig selv – og også dig, Agenor! Min fader skal ikke anse din hustru for en æreløs, letfærdig kvinde. Jager han grevinde Baranowska bort fra sin tærskel, bliver min samvittighed roligere!"

Rådvild søgte han at snakke hende fra det uden at kunne finde på en eneste gyldig grund. Omsider kom han i tanker om noget, der kunne gælde for en sådan.

"Grevinde Baranowska," råbte han, "må ikke udsætte sig for at blive jaget bort fra noget som helst menneskes tærskel. Det skylder du mig!"

Og da han så, at dette ord gjorde indtryk på hende, gentog han det atter og atter og besvor hende om at skåne hans navns ære. Hun græd bitterligt: "Den ære har mere at betyde for dig end min hjertefred," men hun fandt sig i det og bad ham kun om lov til at skrive til faderen. Nogle timer efter bragte hun

ham brevet og krævede hans æresord på, at han ville besørge det. "På ære!" mumlede han med blege læber. Og da han nogle minutter senere, da hun var gået, gik hen til kaminen og så, hvorledes gløderne blussede op og fortærede brevet til den døde, kom det kvalfulde spørgsmål op i ham: "Hvorved adskiller jeg mig nu fra det menneske, som jeg foragter så dybt?"

Af sted – af sted! Det var hans eneste tanke, til de sad i vognen. Skræmt af kommissærens advarsler havde han valgt en vej, der hurtigt førte dem ud af landet og gennem afsides egne, Bukowina, Siebenbürgen, det sydlige Ungarn til Fiume og derfra med skib til Ancona. Hvad der for penge kunne opnås i retning af bekvemmelighed, skaffede han; en kurér rejste forud og ordnede alt. Alligevel var det en trist tur på de tilsneede veje, gennem de øde, sparsomt beboede bjerglande, og penge mægtede ikke at forvandle de usle kroer til behagelige nattekvarterer. Rejsen gik også meget langsomt, ikke blot på grund af de dårlige veje, men også fordi Judiths tilstand krævede skånsel; hun var så svag og bleg, og det smalle ansigt så træt og bedrøvet på ham bag pelsværket. "Gid vi blot var i Klausenburg!" sukkede hun atter og atter; han havde sagt hende, at det var den første by, hvor hun kunne vente breve hjemmefra. Men da de nu omsider nåede denne by – hvordan skulle han nu trøste hende, da der intet svar var fra faderen? Og hendes tårer pinte ham så meget mere, som han selv kun forefandt onde tidender. Kommissæren skrev, at Rafael havde indgivet klage over bortførelsen, og at han ved bestikkelse havde fået gjort dommerne ualmindelig ivrige; han håbede dog endnu at kunne få sagen bilagt, men det krævede store ofre. Greven anviste ham summen – "nytter det noget?" måtte han

angst spørge sig selv. Han havde straks ved begyndelsen af sin rejse antaget navnet grev Nogila – det var ikke ligefrem et falsk navn, for det hørte med til Baranowskiernes mange titler – og indskærpet sine tjenere, at de ikke måtte røbe det ny navn for Judith og det gamle for andre; han anså det for muligt at gennemføre dette, da hun jo knapt talte med fremmede. Nu under dette uhyggelige ophold i Klausenburg opdagede hun det ved et tilfælde, og hun spurgte ham. I sin bestyrtelse kunne han ikke finde på svar, han var ikke vant til at lyve; det varede længe, og hendes angst havde allerede nået højdepunktet, da han omsider sagde:

"Du skal vide alt! Vi håber forgæves på brev fra dine pårørende; de er vrede på os og lader os forfølge ved domstolene, fordi jeg har gjort dig, der var umyndig, til min hustru uden deres samtykke. Nogen hård straf kan vi ikke få, men du vil kunne forstå, at jeg alligevel af hensyn til os alle går af vejen for den."

Nu troede hun ham igen, hendes tårer og hendes fortvivlede udbrud beviste ham det:

"Så er vi altså hjemløse for bestandig!"

Nej, sagde han trøstende, kun til deres vrede havde lagt sig, og det håbede han ville ske.

"Måske Gud er så barmhjertig!" svarede hun. "Hvor frygtelig ville ellers min skæbne være, og hvorledes skulle jeg kunne holde livet ud, når jeg vidste, at du for min skyld havde mistet lykke og hjem og ro!"

Denne klage ramte ham hårdt, hårdere, end hendes mistro havde ramt ham – det var jo sandt, hvad hun sagde, kun at skylden var hans egen. Og så den tvang hver dag, hver time på

dagen at måtte lyve og skælve for, at løgnen skulle blive opdaget. Således havde de en gang på rejsen gennem Banatet, da de blev overfaldet af en snestorm, måttet ty ind på et slot ved vejen, og ejerinden, en gammel ungarsk adelig dame, havde taget venligt imod dem.

"Hvad hedder De?" spurgte hun den unge frue, da de sad og passiarede efter aftensbordet. Judith blev blussende rød.

"Nogila," stammede hun omsider.

"Det ved jeg jo," svarede den gamle dame, "jeg mente, hvad hedder De til fornavn?" Judiths forlegenhed steg, hun så på Agenor, som for at bede ham komme hende til hjælp.

"Men Judith," råbte han, idet han tvang sig til at le, "du ved da nok, hvad du hedder?"

Da de blev ene, brast hun i gråd.

"Ak," sagde hun hulkende, "ikke engang mit navn er jeg sikker på længere. Du kalder mig endnu stadig Judith, men da præsten gav mig navnet Maria, troede jeg, at jeg måtte sige det, når jeg blev spurgt, men vis på det var jeg ikke."

Måske mere end alle hendes klager og tårer viste disse ord ham, hvorledes det stod til med hende, og hans hjerte fyldtes af medlidenhed med hende og med ham selv.

Men den gang kunne han endnu beherske sådanne stemninger. Som han havde bildt sig ind, at skyggerne ville forsvinde, når komedien var forbi, og de havde det skumle Borky bag sig, således håbede han nu alt af Italien. Han havde været der nogle måneder som ganske ung, sorgløs officer; som et paradis, fuldt af lys og skønhed, stod landet for hans erindring. Dér måtte al sorg og uhygge få ende. Og helt syntes dette håb i alt fald ikke at skuffe ham. Han havde først ført

hende til Firenze, hvor han havde lejet en af de herlige villaer uden for Porta al Prato; ligesom roen og sydens milde luft gjorde den unge kvinde godt, så at hun fik røde kinder og hendes øjne fik klarere glans, således syntes også hendes sind at blive livligere og roligere; der var endogså timer, da hun igen kunne le og spøge, som det hørte sig til for hendes alder. Det virkede tilbage på hans stemning; også han følte sig lykkeligere eller søgte i alt fald at synes så, og da hun efter en smuk dag, de havde tilbragt i Fiesole, faldt ham om halsen og rødmende hviskede ham en sød hemmelighed i øret, da jublede han – jublede, fordi han elskede hende, fordi han af sit ganske hjerte havde ønsket hende denne rene lykke, der skulle knytte hende til livet med nye, stærke bånd. Nu kunne han også med lettere sind læse kommissærens breve, der blev hyppigere og hyppigere og udmalede de farer, der truede fra Rafael, meget sort og også indeholdt bekymrede klager over, hvor uforskammet Trudka blev i sine fordringer. Han kendte jo manden, en blodsuger, der gjorde en myg til en elefant – men lige meget, de pinagtigheder kunne man jo klare med penge, og han var rig, anså sig vel også for rigere, end han var. Vanskeligere blev det allerede, da den varmere årstid begyndte, og de rejsende fra Rom og Napoli strømmede til det køligere Firenze, og der af og til dukkede et bekendt ansigt op i byens gader eller Cascinernes alleer, en fordums kammerat fra armeen eller en standsfælle fra Galizien. De gifte herrer, som værdigt kørte forbi ham og hans ledsagerinde i deres karosser med fruer og døtre, stirrede ganske vist nysgerrigt på ham, men syntes dog ikke at kende ham; kun ungkarlene og stråenkemændene hilste med et ejendommeligt smil. Disse møder blev hyppigere og hyppigere,

opholdet blev mere og mere ubehageligt, men alligevel tøvede han med at bryde op, fordi Judith lod til at befinde sig vel her og trængte til ro.

Til sidst måtte han dog beslutte sig dertil. En dag blev der bragt ham et kort: Baron Viktor Oginski – det var en ungdomskammerat af ham. Han tog glad imod sin gamle ven, og Oginski hilste også hjerteligt på ham, men så sagde han meget alvorligt: "Da du rejser inkognito, vil du åbenbart helst være i fred, og selv min længsel efter dig ville ikke have kunnet bevæge mig til at være så indiskret at opsøge dig, men som din ven anså jeg det for min pligt. Der bliver snakket en hel del om dig i byen i anledning af din ledsagerinde."

"Hvem kommer det ved," sagde Agenor heftigt, "hvorledes og med hvem jeg lever?"

"Ingen," lød svaret, "så længe der ikke opstår formodninger om en handlemåde, der kunne kaste skygge på dig. Man kender dine anskuelser om din stands pligter, og man ved besked om damens herkomst; derfor har hidtil ingen troet, at du var gift med hende, og man har kun betragtet det som udslag af en ganske vist vidt dreven finfølelse, at du over for dine tjenestefolk har ladet hende gå og gælde for din hustru. Men nu har din Jan, da en anden polsk lakaj gjorde nar af ham for hans lettroenhed, højt og helligt forsikret, at han selv var vidne ved hendes dåb og jeres vielse, og det er meget hurtigt kommet vidt omkring. Der er naturligvis alligevel ingen, som for alvor tror det, men man er dog blevet noget forbavset over det, og mit venskab byder mig derfor at spørge dig selv."

"Jeg takker dig for din gode vilje," svarede Agenor, "men må ikke des mindre vægre mig ved at give noget som helst svar."

"Det er værre end et ja," sagde Oginski; "så er og bliver sagen uklar og en uudtømmelig kilde til sladder."

"Det bliver ikke des mindre ved det."

Oginski tog sin hat.

"Så kan jeg som din ven kun give dig ét råd: så længe du ikke vil give et klart svar, bør du leve på steder, hvor ingen kender dig".

To dage efter fulgte Agenor dette råd.

Det var sidst i april, og rejsen gik over Milano til søerne – lys og duft og skønhed, hvorhen øjet så – men Italien stod nu ikke længere for ham som det paradis, der kunne gøre vidundere. Han havde under indtrykket af den sidst anførte samtale bestemt, at hans bankierhus i Wien skulle være hans brevadresse, ingen i Galizien skulle vide, hvor han opholdt sig, og denne ydmygelse tyngede så hårdt på hans sind, at han efter et kort ophold i Bellaggio hastede videre, skønt han endnu ingen bekendte havde truffet her, til han fandt et beskedent, men også lidet besøgt sted. I Iseo ved søen af samme navn slog de sig atter til ro – hvor længe? spurgte han fortvivlet sig selv.

Efterhånden, som uge gik efter uge, stille og uforstyrret, fattede han sig så igen, i alt fald så meget, at Judith ikke kunne ane, hvorledes hans stemning var. Helt lykkedes det ham imidlertid ikke, og det var ikke blot refleksen af denne stemning, der var skyld i, at hun efter afrejsen fra Firenze tilbragte mange dage i mørk grublen. Hun græd ikke længere, men denne stumme, tilbagetrængte sorg var dybere, end den højrøstede havde været, og febergysningerne kom også igen. Den østrigske stabslæge, som efter Agenors ønske af og til kom over til dem fra Brescia, rystede på hovedet.

"Et muntert sind kan jeg des værre ikke ordinere. Tal en gang alvorligt med Deres frue. Måske er det blot angst for hendes forestående nedkomst. Det kan undertiden være tilfældet med unge koner."

Agenor tøvede længe, før han omsider vovede at spørge hende. Hun tav, og først da han blev ved at bestorme hende med bønner, svarede hun: "Og om så var? Må en kvinde, på hvem hendes faders forbandelse tynger, ikke skælve for den stund, da hun skal være moder?"

Han søgte at trøste hende, talte om Guds barmhjertighed.

"Gud?!" udbrød hun lidenskabeligt; "ja, hvis jeg kunne tale til ham, ifald jeg kunne bede, Agenor! Men det kan jeg ikke. Når der før var noget, som trykkede mig, en bekymring, en synd, så greb jeg til min bønnebog og talte til mine fædres Gud. Nu har jeg ingen bønnebog mere ..."

"Men den samme Gud," indvendte han, "formularerne kommer det ikke an på."

Hun rystede mørkt på hovedet.

"Det har jeg sagt mig selv, men det nytter ikke ... Ak, hvordan skal jeg forklare dig, hvad der går for sig i mit stakkels hoved?! Man må dog have et sprog, man beder i; det gamle har jeg glemt, og det ny kan jeg ikke ... Du har ført mig ind i mange kirker for at lade mig beundre de skønne billeder eller hvælvingernes højde; hvordan jeg var til mode ved det, har du aldrig spurgt om. Jeg gøs af kulde, når vi fra solskinnet trådte ind i de svale haller – jeg frøs helt ind i hjertet. Det var mig alt sammen så fremmed, så uhyggeligt – hvorledes skal jeg nogen sinde kunne lære at bede i sådan en kirke? Måske stod det bedre til med mig, hvis man ordentligt havde forklaret mig det hele,

men jeg kender jo ingen ting til jeres tro, jeg kan jo ikke engang slå kors for mig, og selv om jeg kunne det, hvor turde jeg så gøre det? Hvad ved jeg om den korsfæstede andet, end at han var en frafalden rabbi, for hvis skyld alle af mit blod endnu den dag i dag forfølges og smædes?!"

Han måtte bøje hovedet i bevidstheden om sin skyld; nu forstod han, at hendes dåb ikke blot havde været en synd imod hans katekismus' Gud, men også en forbrydelse imod en stakkels længselsfuld, tørstende menneskesjæl. Hvad skulle han sige? Hvorledes skulle han rejse hende? Der var kun én ting, han med rette turde minde hende om: hendes pligt imod det unge liv, der spirede under hendes hjerte. Og da han talte om det, veg da også stivheden bort fra hendes ansigt, og hun kom igen til at græde.

"Vil du være glad over barnet?" spurgte hun; "vil du aldrig føle det som en byrde?"

Og da hans hjerte indgav ham de rette ord til svar, forfejlede de heller ikke deres virkning.

"Jeg vil være stærk," lovede hun, og hun holdt ord.

Nu kom der igen dage, da hun kunne smile og i alt fald i enkelte timer glæde sig over al den skønhed, der omgav hende. Også han rystede for så vidt sin ængstelighed over for verden af sig, som han foretog små udflugter med hende til Brescia, til Gardasøen, til Verona. I den sidst nævnte by, i franciskanernes have, hvor de måtte beundre et stentrug som "Tomba di Giulietta" oplevede de så fornøjelig en time, som der ikke var blevet forundt dem siden hin strålende dag i Fiesole. Den skulle ende trist nok; mens de lystigt vandrede om imellem de bede med grøntsager, der er anlagt omkring truget, fo'r Agenor

pludselig sammen og ville, at de skulle vende tilbage til hotellet og så rejse – han befandt sig ikke ganske vel, foregav han, da hun spurgte, hvad der var i vejen. Men da Judith en halv time efter fra hotelværelset så ned på gaden, hvor deres vogn just var ved at blive spændt for, forstod hun den virkelige grund: der stod en herre og talte med Jan, som vrantent svarede ham – de talte polsk; denne herre havde hun nylig set i franciskanernes have, skønt hun den gang ikke gav synderlig agt på ham. Hun blev meget bleg, men sagde ingen ting, og først to dage senere, da Agenor, som godt mærkede, at hun var forstemt, foreslog en ny udflugt, sagde hun bittert nej:

"Du kunne igen komme til at befinde dig ilde! ... Tilgiv mig," vedblev hun og brast i gråd, "jeg ved, at du heller ikke er lykkelig. Du, som hjemme var en højt agtet mand, tør nu i fremmed land ikke vove dig ud blandt folk, for at ingen landsmænd skal se dig og fortælle derhjemme, at jødinden er blevet din hustru. Jeg spørger ikke, om det virkelig er så stor en skam, og om den bliver ringere ved, at du selv anser den for at være det – mig er det nok, at jeg ved, at du er ulykkelig for min skyld ... hvor ulykkelig må jeg så ikke føle mig!"

"Husk på barnet!" bad han igen, han havde nu ingen anden besværgelsesformular, men den gjorde nu heller ikke virkning længere.

"Just fordi jeg husker på det," råbte hun fortvivlet, "er jeg dobbelt ulykkelig. Barnet, hvis moder er dig til byrde, og som binder dig endnu fastere til hende – hvorledes skulle du kunne elske det? Du har hidtil kun forbandet den stund, da vi blev gift, snart vil du også forbande dets fødselsstund!"

De var begge blevet ulykkelige, ulykkelige i hjertets dybeste grund, og der var ingen ende på denne elendighed, kun ny elendighed, ny skyld ...

"Jeg var slet ... jeg var vanvittig!" mumlede den unge mand, mens han stod og så på, hvorledes det regntunge landskab mere og mere klarede op i efterårssolens glans. "Hvilken af delene jeg var mest, ved jeg ikke ... Og hvad skal jeg sige til hende, når hun igen spørger mig, hvornår barnet skal døbes?"

Det var hans nærmeste, pinagtigste bekymring, men det var ikke den eneste, der trykkede ham. Han havde hidtil knapt ænset kommissærens udpresninger, nu måtte han endelig blive sig de farer bevidst, der truede hans fremtid, hans slægts uplettede ære fra denne vampyr. Og hvad skulle enden blive? Han ville ikke forlade Judith, ikke rive hende ud af den illusion, hun levede i og troede på – nej! nej! Men kunne han tilbringe sit liv her i lediggang og skam – som en flygtning, der fo'r sammen for enhver gendarm af angst for, at manden skulle spørge efter grev og grevinde Nogilas papirer, og på gaden luskede forbi hver vogn, han mødte, fordi der måske sad en bekendt i den? Således kunne det ikke blive ved at gå, og dog – gaves der nogen udvej?

En klar stemme vækkede ham af hans grublen; nede i haven uden for huset gik den italienske amme, den tykke Anunziata, og søgte at dysse det klynkende barn i søvn ved at synge for det. Så hørte han Judith kalde på ammen; hun var formodentlig allerede i frokostværelset og ventede på ham. Han rejste sig, strøg sig med hånden over ansigtet, som om han ville udslette sporene af sine kummerfulde tanker, og gik ned i stueetagen.

I døren ind til frokostværelset kom ammen ham i møde. Han bøjede sig ned over sin dreng, der så alvorligt, ligesom tankefuld på ham med sine vidt åbne mørke øjne, og trykkede et kys på hans pande. Da han atter så op, mødte hans blik Judiths, der hvilede skarpt, ligesom prøvende på ham. Han forstod dette blik; den ulykkelige, tænkte han, passer på, hvilket ansigt jeg sætter op, når jeg kysser barnet! ... Så frejdigt som muligt sagde han godmorgen til hende. Hendes øjne og hendes blege kinder vidnede om, at hun også i nat havde grædt meget. Og hvorfor hun havde gjort det – ak, det behøvede han ikke at spørge hende om!

Han satte sig lige over for hende, drak sin te og begyndte trykket at prise den dejlige morgen.

"Som en forårsdag hos os!" sagde han. "Og så er det dog langt ud på efteråret!"

"Ja," svarede hun med skælvende stemme. "Det er den 30. november."

"Allerede?!" sagde han roligt. "Ja, hvor tiden dog ..."

Han fuldførte ikke sætningen. Hendes besynderlige tone slog ham, og da han så på hende, udbrød han:

"Min Gud! Tilgiv mig! ... Hvor kunne jeg dog glemme det! Det er jo vor bryllupsdag ..."

Han gik hen og satte sig ved siden af hende og tog hende i sine arme. Hun svarede ikke; hulkende hang hun om hans hals og græd stille.

"Nej, lad blot være," mumlede hun, da han søgte at berolige hende, og trykkede sit ansigt fastere ind imod hans skulder; "det er bedst sådan ..."

Men så tørrede hun tårerne af og viklede sig sagte ud af hans favn.

"Sæt dig nu igen lige over for mig," sagde hun, "og lad os tale fornuftigt sammen. Vi vil ikke gøre hinanden tunge om hjertet, Agenor, ikke gøre hinanden bitre. Vi vil ikke spørge, hvorledes dette år er gået, og om det måtte være så. Men hvorledes skal det nu være? Agter du at blive her?"

"Ja vist – i alt fald vinteren over," svarede han hurtigt. "Det vil sige – hvis du så synes. Ellers kunne vi jo rejse sydpå, f. eks. til Sicilien ..."

Hun rystede på hovedet.

"Og nordpå? Hjem, Agenor?"

"Du ved," sagde han trykket, "at det er umuligt."

"Nej," svarede hun, "jeg ved det ikke, jeg tror det kun, fordi du siger det. Men ser du selv ganske klart der? Du siger, at min faders anklage for retten, fordi du har ægtet mig uden hans samtykke, truer dig. Men straffen kan umuligt blive stor, og vanærende bliver den sikkert ikke."

"For en mand af min stand –" begyndte han.

Hun hævede afværgende hånden.

"Nej, ikke så!" bad hun. "For en mand af din stand sømmer det sig også selv at forvalte det gods, han har arvet, og frem for alt sømmer det sig for ham at se alle mennesker frit i øjnene og ikke at skjule sig for alle, der kender ham, i den dunkleste krog i et fremmed land. Er det altså virkelig kun frygt for den straf, så kan jeg for din egen skyld kun bede dig: lad os rejse hjeml"

"Jeg har allerede forhørt mig," sagde han usikkert. "I fald straffen virkelig er ubetydelig ..."

"Du lyver dårligt," afbrød hun ham. "Havde du forhørt dig, ville du for længe siden have fået svar. Men det er vel ikke så meget frygt for straffen som for den skam at måtte vende hjem med en jødinde som hustru ..."

"Nej, nej! Hvor tit skal jeg forsikre dig ..."

"Hvad er det da? Vi går jo begge to til grunde på denne måde, Agenor! Forstår du ikke, hvad jeg føler ved den tanke: Så længe min fader lever, tør vi ikke vende hjem, fordi hans vrede truer dig! Se, at han er vred på os, ved jeg jo; han har heller ikke svaret mig på mit andet brev ..."

"Du har skrevet til ham?" råbte greven blegnende.

"Ja, nogle dage før min nedkomst, da jeg ikke længere kunne betvinge min angst. Og der står ord i det brev – han må visselig være meget vred på mig, når han tier efter det. Men alligevel beder jeg dig, lad mig prøve det mundtligt ..."

Han hørte ikke på hende; hans ansigt var blevet blegere og blegere, jo mere han udmalede sig følgerne af dette brev ... Nu er alt ude, tænkte han, de ved besked med bedrageriet ...

"Hvor kunne du gøre det?" mumlede han.

"Hvad?" råbte hun, og hendes øjne flammede. "Du vover at bebrejde mig dette brev? Er du da ikke et menneske? Har du ingen forældre haft? Og du siger, at du elsker mig!"

"Nej, nej!" sagde han bestyrtet. "Det var ikke meningen ... Du har jo ret, vi må tænke på hjemrejsen. Men dog ikke før end til foråret. En vinterrejse med det spæde barn – fra Gardasøen til Galizien – det ville jo være vanvid. Tænk blot på vor rejse til Fiume!"

"Da rejste vi en særlig besværlig vej. Vi kunne tage over Wien."

"Også Alperne er slemme nok om vinteren. Betænk, hvis barnet kom noget til. Det skal du ikke have på samvittigheden."

"Hvornår vil du altså rejse?"

"Så snart det bliver forår deroppe."

"I april. Godt. Dit æresord, Agenor."

De har vel allerede længe før arresteret mig her, fo'r det gennem hovedet på ham.

"Mit æresord!" sagde han.

"Og én ting endnu! Hvornår skal barnet døbes? Det er nu fire uger gammelt. Ammen klager over, at folk driller hende meget med den lille hedning."

"Det skal ske snarest muligt," lovede han. "Jeg har jo sagt dig, at jeg ingen papirer har med, som godtgør mit virkelige navn. Jeg har skrevet efter dem, men de er ikke kommet endnu. Vejen er så lang."

"Ja, vist er den lang," sagde hun med et dybt suk og stirrede ud for sig. "Benyt dog den smukke dag," tilføjede hun så. "Tag ud på søen."

"Du følger ikke med?" Hun sagde nej. Han tog hendes hånd, den var kold. "Judith!" sagde han, "hvordan det end går –" men hans strube var som sammensnøret, han kunne ikke fuldføre sætningen. Han gik tavs ud af værelset.

Mekanisk tog han sin hat og gik ned ad søen til. Mens han således gik langsomt, med bøjet hoved, var der kun én tanke i ham: hvorledes den fare endnu kunne afværges, som dette brev havde bragt over ham. Måske ved en ilsom flugt til Sicilien, til Ægypten? Men var der virkelig gjort anmeldelse for retten, og tog den sagen alvorligt, nyttede det ikke, at han flygtede, så var der også allerede sendt stikbreve efter ham, og så havde han

kun én ting at gøre: at skyde sig en kugle for panden eller at gøre springet ud i denne klare, uudgrundelig dybe sø her. Thi da denne tanke kom op i ham, sad han – han vidste knapt, hvorledes det var gået til – i en båd, som hans yndlingsfærgemand, en smuk brun knøs, styrede ...

"De må ikke bøje Dem så langt ud, signor conte," hørte han ham pludselig sige, "det bringer båden ud af ligevægt."

Han trak sig ind i båden igen. Nej, det måtte ikke ske, før det var ubetinget nødvendigt, allerede for den stakkels kvindes skyld ... "Tilbage!" bød han, og mens den lille by således atter voksede op af bølgerne for ham, søgte han at ordne sine tanker. Der stod ham kun én vej åben: han måtte betro sig til kommissæren og anvise ham de nødvendige midler til at få sagen dysset ned ved domstolene. "Det menneske formår adskilligt i den retning," tænkte han, "og han vil gøre det for at redde sit eget skind!" At og hvorledes hr. v. Wroblewski var afskediget fra sit embede, vidste han ikke, det havde denne hædersmand klogelig fortiet, og hr. Michael Stiegle skrev ikke en linje ud over, hvad han anså for ubetinget nødvendigt.

Han skyndte sig hjem og begyndte hurtigt på brevet. Men allerede, da han havde skrevet nogle få linjer, faldt pennen ham af hånden.

"Hvor det er afskyeligt," tænkte han, "hvor det er fejt! ... Hvem skulle have sagt, hvad jeg endnu ville være i stand til ... Modbydeligt, modbydeligt!" sagde han, idet han skar tænder og knyttede hånden, så at neglene borede sig ned i kødet.

Men så greb han dog atter pennen, det måtte jo gøres. Det varede ganske vist længe nok, før han fandt ord for det modbydelige hverv. Han lagde brevet i konvolut, vedlagde en

anvisning på ti tusind gylden, som kommissæren kunne hæve hos Stiegle, lagde begge dele i endnu en konvolut og lagde så et omslag uden om med Wiener-bankierhusets adresse.

"Også det er fejt og lumpent," mumlede han i kvalfuld selvforagt, "og hvornår får al denne løgn ende?"

Tanken om barnets dåb faldt ham atter tungt på sinde. Jødinden Judith Trachtenbergs uden for ægteskab fødte barn måtte egentlig efter den josefinske lov blive jøde; ingen katolsk præst turde døbe det, før moderen skriftligt havde givet sit samtykke. Og som grev Nogila eller Baranowski indførte ingen præst drengen i kirkebogen, før forældrenes døbesedler blev forevist ham. Hvad skulle han gøre? Atter begå en forbrydelse? Tilstå sandheden? Og da ingen af delene var mulig – hvor længe kunne han holde stand over for moderen?

Den dejlige dag var for greven den tristeste, han nogen sinde havde oplevet, og da solen strålende sank ned bag Torboles højder, så at søen og omegnen luede i rød, dyb glød, så han angst efter den – den havde i dag bragt ham slemme ting, men hvad skulle den skinne på i morgen? Han faldt først sent i søvn, og stygge drømme pinte ham.

Da han vågnede, stod solen allerede højt på himlen. Hans tjener Jan stod for ham. Den gamle mand så forstyrret ud.

"Om forladelse, at jeg har vækket Dem," stammede han, "men fru grevinden ligger i en dyb afmagt, og jeg" – han vred hænderne – "jeg gamle fæ er skyld i det."

"Hvad er der sket?" råbte Agenor og fo'r hurtigt i klæderne.

"Jo, jeg kan jo nemlig ikke læse!" vedblev den gamle i en ynkelig tone. "Ellers havde jeg jo forstået adressen og poststemplet – og havde ikke givet hende brevet ..."

"Hvad for et brev?" råbte greven skælvende af sindsbevægelse og tog ham i skulderen.

"Jo – hun gav mig jo for flere uger siden dette brev, det var før end den unge herre var kommet til verden. 'Jan,' sagde hun, 'på posthuset – men forlang kvittering'. Jeg afleverede det altså. Så kommer jeg der ind i dag for at hente vor post – men der er ikke andet end avisen, og jeg skal allerede til at gå igen, så siger postmanden: 'Hr. Jan,' siger han, 'dette brev får De tilbage; der går foreløbig ikke post til det land, hvor adressaten bor'. Så spørger jeg ikke mere og tager brevet og tager det med ind til fru grevinden; hun sidder allerede i frokostværelset, og da hun ser brevet, skriger hun: 'Min fader!' og segner afmægtig om. Brevet var nemlig til ham, og på bagsiden står der: 'Adressaten død.' Det siger Hania, hun kan jo læse, og jeg gamle fæ ..."

Greven hørte ikke længere på ham, han var allerede på vej til frokostværelset. Stuepigen Hania stod uden vor døren.

"Fru grevinden er allerede kommet til sig selv igen," sagde hun, "men hun vil være ene og har pålagt mig ikke at lade nogen komme ind ... heller ikke Dem," tilføjede hun, da han greb efter låsen.

Han skubbede hende til side og trådte ind.

Den ulykkelige lå udstrakt på gulvet; det opløste hår hang i vilde tjavser ud over det blege, stive ansigt. Han styrtede hen til hende; hun hævede langsomt hovedet, støttede sig på armene og så på ham – med et blik, som fik ham til uvilkårligt at standse og slå øjnene ned; det stive blik kunne han ikke udholde.

"Gå!" sagde hun sagte, knapt hørligt, men tonen, hun sagde det i, gik ham til marv og ben. Som en fordømt vaklede han ud.

Hele dagen igennem fik han ikke lov til at komme ind til hende; hun blev i sit sovekammer og ville hverken spise eller drikke. Greven vidste ikke, hvad han skulle gribe til, men Hania, der var sin frue meget hengiven, fik en god idé. Resolut tog hun om aftenen barnet på armen, trådte frem for hende og bad hende indtrængende om at fatte sig. Hun håbede på den måde at få Judiths stivnede smerte til at opløse sig, at få hende til at græde. Det lykkedes nu ganske vist ikke, men Judith klappede barnet og lod sig overtale til at spise noget suppe. Nogle timer senere – klokken gik allerede til tolv – sendte hun også bud efter Agenor.

Spagfærdig kom han ind til hende, og da han trådte hen til hendes leje og så hende ind i ansigtet, var hans hjerte ved at stå stille af medlidenhed og anger.

"Judith," mumlede han, "når du vidste, hvor også jeg har lidt i dag ..."

Hun nikkede.

"Behageligt kan det ikke være for dig," sagde hun hårdt. "Men jeg vil ingen bebrejdelser gøre dig. Jeg har sendt bud efter dig, fordi der er noget, jeg må have at vide. Du vil sige mig sandheden. Du tror på Gud, Agenor, du vil ikke lyve for mig i en stund som denne!"

"Judith," bad han, "ophids nu ikke dig selv mere i dag. Tænk på vort barn!"

"Just derfor," svarede hun. "Jeg går ellers fra forstanden ... Svar mig, Agenor, hvornår døde min fader?"

Han ville give et undvigende svar, forsikre, at han ingen ting vidste, men under den trolddomsmagt, disse øjne øvede over ham, kunne han ikke.

"For et års tid siden," sagde han.

"O!" Det var en eneste kort lyd, en lyd, der bar vidne om frygtelig sjælekval. Så lukkede hun øjnene og trak vejret dybt.

"Judith!" mumlede han og søgte at gribe hendes hånd.

"Stille!" hviskede hun; "stille! ... Det er mig, der har myrdet ham ... Sandheden, Agenor! Han døde den dag, jeg flygtede?"

"Nej," forsikrede han, "nogle uger senere."

"Lige meget, af sorg over mig ... Hvorfor løj du og fortalte, at han forfulgte os?"

"Det var ingen løgn! Han selv havde påkaldt domstolenes bistand imod os, og efter hans død forfølger Rafael sagen. Det har man skrevet til mig hjemmefra ..."

"Det er muligt! Rafael er en god søn, han søger at hævne sin faders død på morderne ... Vidste han blot, hvor det er overflødigt! Hævnen hører mig til, siger Herren. Vidste han blot, hvorledes Gud selv har begyndt sit værk ... og han vil føre det til ende, det føler jeg ... Det stakkels, uskyldige barn!" skreg hun.

Han sank ned ved foden af hendes leje og hævede de foldede hænder imod hende.

"Just for barnets skyld, Judith ... det kan endnu blive godt alt sammen ..."

Hun rystede mørk på hovedet.

"På forbandelse og løgn kan ingen lykke bygges ... Var han allerede død, da jeg blev viet til dig?" spurgte hun så.

Han tav.

"Det var altså derfor, jeg ikke måtte komme hjem! Men skrive gav du mig lov til, og du gav mig dit æresord på, at du ville besørge brevet. Dit æresord, grev Agenor Baranowski!"

"Betænk, hvorledes min situation den gang var. Du var næppe kommet dig endnu, lægen havde advaret imod al sindsbevægelse ... Du kan og må ikke foragte mig for det!"

"Men var det din eneste løgn? ... Rejs dig," bød hun, "se mig i øjnene! ... Er jeg din hustru, er jeg kristen?"

Han følte, hvorledes alt blodet strømmede ham til hjertet. "Men du husker jo ..."

"Jeg ved det ... Men grunden vakler under mig – det bæres mig for, som om jeg endogså må tvivle om, hvad jeg har set med mine egne øjne og hørt med mine egne øren. Og desuden – hvad kender jeg til jeres skikke? Måske var det ugyldigt alt sammen, et bedrageri for at holde mig i live. Tænkeligt var det. Din ven og rådgiver var jo en skurk ... Var det et bedrageri, så tilstå det i alt fald nu ... Jeg vil vide sandheden. Er jeg ikke kristen, så kan jeg dog igen bede og sørge over min fader efter vor skik. Du måtte være det sletteste menneske på jorden, Agenor, hvis du endnu kunne lyve. Svar, jeg spørger dig endnu en gang: Er jeg kristen, er jeg din hustru?"

Han følte sine knæ vakle og greb efter sengestolpen for at holde sig fast. Vildt susede blodet for hans øren, hjertet stod stille. Det var måske kun et sekund, han tøvede med svaret, men det tyktes også ham en uudholdelig lang tid. Og da han omsider talte, bares det ham for, som var det en andens stemme, han hørte, så forandret lød den:

"Ja, du er kristen og min hustru!"

9

Der var gået tre uger siden den dag; julen stod for døren. Dag efter dag lå den samme solglans over sø og bjerge – den smukkeste december, sagde folk, man endnu havde oplevet i Garda-egnen. Og midt i denne lyse skønhed spandt de to mennesker i det lille slot ved Porta San Michele videre på det triste, angstfulde, sky dæmringsliv, de havde hildet sig i. Judith var snart stået op igen; hun indfandt sig til måltiderne; intet suk, intet klagende ord kom mere over hendes læber. Også greven levede fremdeles som før hin dag og berørte aldrig, hvad der var sket. Men begge følte tydelig og med kval, at der havde dannet sig en dyb, dyb kløft imellem dem; hun følte, at hun ikke kunne komme over til ham, han havde ikke mod til at vove springet over til hende. Som i en tåge gik de ved siden af hinanden, den ene så kun utydeligt den andens sjæl, og ingen af dem rakte hånden ud for medlidende og kærlig at gribe den andens.

Kun to gange i disse uger havde hun talt et ord ud over det det nødvendige, det rent ligegyldige. *Augsburger Allgemeine Zeitung*, som han holdt – det var det eneste store blad, som den gang var tilladt i Østrig – bragte en dag en lang artikel om den nye lov angående borgerligt ægteskab i storhertugdømmet Sachsen-Weimar, i kraft af hvilken kristne og jøder kunne indgå ægteskab uden at skifte tro. Denne artikel havde hun lige læst, da han trådte ind i værelset. Hun spurgte, om han havde læst den.

Han svarede ja. "Den er meget mærkelig!" tilføjede han.

"Ja, og den, der er vokset op hjemme hos os, kunne fristes til at anse det for umuligt. Men nu, da underet er sket i det ene land, følger vel også de andre efter. Og måske kommer også den tid, da det ikke længere er en ulykke for nogen at have et hjerte og adlyde dette hjerte ..." Hun trak vejret dybt. "Ikke sandt, jeg må nok beholde det blad? Havde jeg en bønnebog, ville jeg lægge det i den."

Han svarede ikke, og først en stund efter sagde han for dog ikke at sidde helt stum: "De har i det hele taget indført adskillige nye indretninger i Weimar." Men hun hørte det formodentlig knapt; der var et udtryk af dyb, smertelig eftertanke over hendes ansigt.

"Tror du," spurgte hun så pludselig, "at der gives en bønnebog, som passer for alle mennesker, der tror på Gud, lige meget hvilken trosbekendelse de tilhører?"

"Jeg ved det ikke," svarede han, "jeg skal forhøre mig."

"Det er vist ingen nytte til," sagde hun. "Endnu gives der vel ikke sådan en bog, men måske kommer også tiden til den."

Den anden samtale, der drejede sig om andet end måltidet, vejret eller barnets befindende, fandt sted kort efter i anledning af et besøg, podestaen i Riva havde aflagt dem. Agenor var blevet meget bleg, da byens overhoved blev meldt, men det gjaldt en ganske uskyldig ting. Nytårsaftens dag skulle der i Trient holdes en stor fest til fordel for de fattige i Sydtyrol. Podestaen ville personligt overbringe den rige fremmede adgangskortene for at få mere for dem, end de kostede. Da den tykke olivengule herre atter var gået med mange taksigelser for den rige gave, spurgte Judith: "Tager du ikke der hen?"

"Nej," svarede han forundret. "Det interesserer mig aldeles ikke. Og hvorledes kunne jeg også lade dig blive alene her?"

"Hvad skulle der vederfares mig her? ... Jeg har tit tænkt på, men blot ikke vidst, hvordan jeg skulle sige det til dig, at det vist var godt for dig, om du igen levede i verden nogle uger. Og måske også –"

"For dig!" råbte han. "Er det allerede kommet så vidt imellem os?"

"For os begge," svarede hun blidt. "Måske kunne vi igen komme til at stå mere frit over for hinanden efter sådan en kort adskillelse ... Sig ikke mere," vedblev hun hurtigt, da han ville tale. "Ord hjælper ikke ... Tænk over mit forslag!"

Hun rejste sig og gik hurtigt ud af stuen.

En uge efter denne samtale, lige før jul, fik Agenor et pengebrev fra sit Wiener bankierhus. Hr. grevens kredit – skrev d'hrr. M. L. Biedermann & Co. – var ganske vist allerede opbrugt; de nærede selvfølgelig ikke des mindre ingen betænkeligheder ved ærbødigst at oversende den ønskede sum, men bad dog om snarlig dækning. De tillod sig også vedlagt at sende to breve. Det ene var kommet for en uges tid siden, det andet havde de lige modtaget som ekspresbrev pr. stafet.

Det første brev var Stiegles omtalte indtrængende opfordring til sparsommelighed, det andet var fra Wroblewski og indeholdt allerede hans svar på det brev, Agenor havde sendt ham den 30. november. Skønt Rafael, skrev han, straks havde brudt det til den døde adresserede brev og overgivet det til retten, håbede han dog endnu at kunne afvende faren, såfremt han omgående fik tredive tusind gylden til. Hvis ikke, agtede han at undgå skændsel ved at skyde sig en kugle for panden og

kunne kun råde greven til at gøre ligeså. Vedlagt fulgte nogle linjer fra Stiegle; han havde også opdrevet de sidst anviste ti tusind gylden, men til 40 procent; da han under disse omstændigheder forudså en uundgåelig ruin, opsagde han sin plads til sidste marts.

Næsten ude af sig selv af raseri krammede Agenor kommissærens brev sammen. Hvilken skurk! – hvor megen havesyge og løgnagtighed han end havde tiltroet ham, en sådan nederdrægtighed havde han dog ikke ventet. Han havde under indtrykket af sin samtale med Judith i de nærmest påfølgende dage ikke tænkt på at tage sin anvisning tilbage, og derefter havde han undladt at gøre det, fordi det vel nu var for sent – den brave Wroblewski, tænkte han, giver den ikke fra sig igen; han vil rimeligvis tage pengene som forskud for fremtidige tjenester. Og nu dette brev! Og det menneske havde han givet sig i vold! Han var ganske vist ikke længere våbenløs – just dette sidste brev beviste soleklart hans nederdrægtighed – men heller ikke det nyttede vel synderligt, så længe greven ved at blive borte viste, hvor bange han var for enhver afsløring ... Allerede af den grund måtte han hjem, og så også for at få orden i sine sager; alle godserne kunne der nu ikke længere være tale om at holde på. Men kunne han rejse bort, turde han lade Judith være ene?

Optaget af disse kvalfulde, indbyrdes stridige tanker gik tiden for ham, til de skulle spise til middag. Med møje tog han sig da så vidt sammen, at han kunne vise Judith et nogenlunde roligt ansigt. Det lykkedes ham vel ikke ganske, for da han efter bordet tændte sin cigar, trådte hun hen til ham og sagde: "Du har fået dårlige efterretninger hjemmefra. Hvad er det?"

"Ikke noget af betydning," svarede han. "Økonomiske vanskeligheder ... gammel gæld fra min fætters tid ..."

"Så må du tage hjem og ordne det; det er din pligt. Jeg bliver her imens med den lille; i april henter du os så, eller vi tager hjem alene."

"Du vil nok gerne være af med mig?" sagde han med et tvungent smil, men det blik, han så på hende med, var meget alvorligt.

Hun forstod dette blik og udholdt det roligt. "Det er en tåbelig frygt, Agenor. At barnet under alle omstændigheder ville binde mig til livet, ved du nu. Og hvorledes turde jeg berede dig en sådan sorg? Hvad du end ellers har fejlet imod mig, dit ord har du holdt og gjort mig til din hustru. Jeg siger dig rent ud, Agenor, jeg tror, det var en lykke for dig og mig, hvis jeg snart døde en naturlig død ..."

"Judith!"

"Tilgiv, jeg burde ikke have sagt det, men det kom ligesom af sig selv op i mig og fløj mig af munden. Og sandt er det jo! Allerede her har vi det ikke let – hvordan skal det gå der hjemme? Men om jeg selv søgte døden – det ville dog være en frygtelig ulykke for dig – din samvittighed ville aldrig få ro ... Det er en gruelig følelse," vedblev hun, og hendes ansigt blev frygtelig mørkt, mens hun sagde dette, "at have et menneskes liv på sin samvittighed, et menneskes, der elsker os – den følelse skal du spares for, Agenor ... Hvornår rejser du?"

"Lad mig betænke mig på det," bad han. "Hvor kan jeg forlade dig, når jeg ved, at du er optaget af så kvalfulde tanker! Og du piner dig uden grund!"

"Stille!" sagde hun bønligt, "ikke et ord om det. Ord hjælper ikke, sagde jeg nylig ... Just for min skyld skulle du rejse! Jeg har en følelse af, at jeg lettere vil blive færdig med mig selv, hvis jeg kommer til at tilbringe den nærmeste fremtid i ensomhed ... Og hvad skulle ellers kunne hindre dig? Frygten for Rafaels hævn, for domstolenes straf? Jeg har i de sidste dage tænkt meget over det, og det synes mig nu, da jeg ser klarere, næsten utroligt, at du for alvor kan være bange for det. Den anklagede en greve af ældgammel slægt, som har tilført den katolske kirke en sjæl, anklageren en jøde – og processen føres i Galizien! Tro mig, Agenor – havde du vanæret mig og så jaget mig bort fra din tærskel, og jeg, den bedragne, den skændede optrådte som anklager imod dig – de herrer dommere ville le mig op i ansigtet, når jeg forlangte dig straffet. Jeg siger det uden bitterhed, kun fordi det er sandt ... Endnu en gang, du må rejse."

Han bad alligevel igen om betænkningstid. Sæt, hun imidlertid får det at vide, tænkte han. Men hvorledes skulle hun få det at vide, da kun han og Wiener bankierhuset kendte hendes opholdssted! Og at han ikke kunne holde hende borte fra hjemmet længere end til april, var jo klart. Rejste han hjem, kunne han træffe foranstaltninger, måske søge råd hos en dygtig jurist.

Efter jul rejste han. Heller ikke afskedsøjeblikket bragte dem nærmere til hinanden, hvor venligt, ja hjerteligt end ordene lød. Med tørre øjne så hun efter ham, da vognen rullede ud af porten til parken.

"På et glædeligt gensyn!" råbte han til hende.

"På gensyn," svarede hun venligt og viftede med tørklædet. At det ikke ville blive glædeligt, sagde hendes hjerte hende.

Nu blev der endnu mere stille i det lille slot ved Porta San Michele. Kun den gamle Jan, der var blevet tilbage for at beskytte kvinderne, viste sig af og til i den lille by; Judith forlod aldrig parkens enemærker. Hun anvendte megen tid på at passe barnet, læste vel også i de bøger, Agenor havde sendt hende fra Innsbruck, men mange timer sad hun stum og uden at røre sig, hensunken i dyb grublen med et stift, indadvendt blik, så at den tro Hania listede ganske bedrøvet om og i sin hjertensangst stadig fandt på ny påskud for så tit som muligt at kunne komme ind i den lille salon. Den kloge pige var først på rejsen, i Czernowitz, trådt i Judiths tjeneste og kendte ikke synderligt til hendes forhistorie; om den sidste og værste ulykke, der havde ramt denne stakkels sjæl, vidste hun blot, at hun sørgede over sin faders død, men medlidenhed gjorde hende skarpsynet.

"I fald greven vidste, hvad jeg ved," tænkte hun undertiden harmfuld, "så skrev han tiere!"

Der gjorde hun ham nu uret; han var ikke lad og lod kortelig høre fra sig, så tit han kunne få lejlighed dertil på den forcerede rejse og senere for de ubehagelige forretninger og oplevelser, der stormede ind på ham, da han var kommet hjem, men selv de længste, ja måske endogså de kærligste breve ville ikke have formindsket det tryk, der hvilede på Judiths sind. Han skrev, at han havde fundet meget at ordne og kun omgikkes med få; en gang kom der også en kort bemærkning om, at frygten for domstolene vist i virkeligheden havde været overflødig, en anden gang fortalte han, at han havde hørt, at det gik Rafael godt, og at han ledede fabrikken med megen iver og stort held.

Hun takkede ham hjerteligt for hvert brev og forsikrede, at hun og barnet havde det godt; også hun skrev kort, ikke en stavelse om det, der fyldte hele hendes sind. Når hun før selv havde troet, at hun ville have lettere ved at blive færdig med sig selv, når hun var ene, havde dette håb skuffet hende; vågen og i drømme stod der kun ét billede for hende: hendes faders dødsleje, og hvorledes hans sidste åndedræt havde været en forbandelse over hende, der havde myrdet ham – atter og atter så hun det, også når hun sad ved sit barns vugge. Og derfor var det måske godt for den ulykkelige, at nødvendigheden af at tage sig af barnet en dag rykkede hende nærmere på livet end før; Anunziata blev syg, en anden amme kunne ikke straks skaffes; man måtte forsøge at opamme det knapt tre måneder gamle barn på kunstig måde. Men det lykkedes kun efter de største bekymringer og besværligheder. Og kun i disse pinefulde dage havde hun været fri for den anden endnu værre pine …

Således var februar gået til ende; i villaens have blomstrede nu allerede de første forårsblomster, og luften var så varm, som den knapt i juni var i det barske hjemland, hvor alle den unge kvindes tanker dvælede. Barnet kunne nu igen tilbringe mange timer i det fri, på den solbeskinnede terrasse bag ved huset; Anunziata som nu blot var barnepige, havde det på skødet, Judith sad ved siden af og bøjede sig af og til ned over dets små hænder og kyssede dem. Så smilede barnet, som allerede godt kendte sin moder, og tog med sine små hænder op i hendes ansigt, og i sådanne øjeblikke kunne det hænde, at et lyst smil også fløj hen over dette mørke, blege, forgræmmede ansigt.

Således sad de også en dag – det var i begyndelsen af marts – sammen på terrassen, da Jan kom og meldte, at der stod en

tiggermunk i forstuen og ville tale med hr. greven. Skønt Anunziata ikke kunne forstå et ord af, hvad de sagde, da han talte hjemmets sprog med sin frue, tilføjede han dog hviskende: "Et bud fra Galizien, som kender os, også vort virkelige navn. Jeg har allerede ti gange sagt ham, at hr. greven er rejst, men han svarer stadig: 'Meld mig! Mig tager han imod'. Og han går ikke af pletten ..."

"Lad ham komme her ud!" sagde Judith.

Munken, en krumbøjet olding med langt, hvidt skæg, kom. "Lovet være Jesus Kristus," begyndte han og bukkede dybt, og da Judith ingen ting sagde, tilføjede han selv: "I evighed, amen!"

"De ønsker at tale med min mand?" spurgte hun. "Han er rejst – kort før nytår, og hvornår han kommer igen, ved jeg ikke bestemt. Han er på sine godser i Podolien."

"Nådigste fru grevinde," sagde oldingen med skælvende stemme, "jeg må tale med ham! Jeg beder Dem, sig ham ..."

"Når De ikke tror mig," afbrød Judith ham stolt og skarpt, "har jeg ikke mere at sige Dem ..."

Manden veg et skridt tilbage. "Undskyld," mumlede han, "men det ville være så frygteligt ... så frygteligt!" gentog han med en så forandret stemme, at Judith så forbavset på ham. "Jeg har jo," vedblev han så igen med sin svage, rystende oldingestemme, "vandret den umådelig lange vej blot for at tale med ham ..."

"Kan De ikke sige mig det?"

"Nej ... det er umuligt!" Men han blev stående.

"Hvad ønsker De mere?" spurgte hun.

Munken svarede ikke, men Jan sagde: "hans Velærværdighed vil formodentlig ikke forsmå en bid brød og en lille gave."

"Begge dele kan du give ham," sagde Judith og vendte sig til barnet. Da hun igen så op, var munken allerede fulgt med tjeneren ind i forstuen.

Det var besynderligt! tænkte hun. Hvorledes har den mand kunnet finde hid? Selv Agenors breve til mig kommer jo ad en omvej, gennem Wiener bankierhuset. Og hvad mon han ville?

En time senere, ved bordet, meldte Jan: "Den gamle sidder endnu inde i borgestuen ... Men der er noget, som ikke er rigtigt ..."

"Hvordan det?"

"Da Hania før bragte ham mad, blev han meget forskrækket. Jeg så ganske tydeligt, at han fo'r sammen og rystede. Men hun siger, at hun kender ham ikke ... For det andet drikker den gamle mand sådan, at tre unge knøse ikke kunne gøre ham det efter. Jeg har advaret ham: denne Veltliner er en Helvedes vin. Men han hælder den i sig, som om det var vand, og så imellem stønner han, at han ved ikke, hvad han nu skal gribe til ..."

"Giv ham to gylden," sagde Judith, "og få ham ud af huset."

En times tid senere, da hun sad i sit værelse og skrev et brev til Agenor, i hvilket hun også fortalte ham om dette besøg, kom Hania styrtende ind, rystende og bleg af skræk.

"Nådigste fru grevinde," stammede hun i den stærkeste sindsbevægelse, "munken er en gavtyv, skriveren Trudka, jeg kender ham."

"Hvad? "

"Ignaz Trudka, der var skriver hos advokaten i Czernowitz, jeg tjente hos. Han gjorde den gang kur til mig og ville gifte sig med mig, men til held for mig blev det snart åbenbart, at han

var en gavtyv, der eftersøgtes af politiet. Han plejer nemlig at forklæde sig som præst og bedrage folk."

"Men munken er jo en gammel mand."

"Han har falsk skæg. Jan beholdt jo skægget i hånden, da han tog fat i ham. Da han ikke ville gå og forlangte endnu mere vin, viste Jan ham ud. Men han råbte: 'Her i huset tør jeg forlange, hvad jeg vil!' og så knyttede han næven ad Jan, men da han allerede var meget fuld, faldt han, og Jan over ham. Da jeg hørte det spektakel, skynder jeg mig der ind, og så ser jeg Jan rejse sig med skægget i hånden, men munken bliver liggende. 'Hvad er det?' råber jeg og styrter til, og så genkender jeg gavtyven. 'Det er dig!' råber jeg, 'hvad vil du her? Jeg skal nok gøre dig ked af at spille præst, nu henter jeg politiet!' Men da jeg råber det, bliver han næsten ædru igen af skræk og sprang op.

'Jeg kender Dem ikke,' sagde han, 'De tager fejl.' – 'Hvad for noget?' siger jeg, 'skulle jeg ikke kende min forhenværende forlovede? Ja, vent du blot, din halunk!' – og så hvisker han til mig: 'Ti stille, hvis dit liv er dig kært.' – 'Å hvad,' siger jeg, 'sådan en gavtyv og bedrager vil jeg ikke skåne! Smid ham ud, Jan.' Men Jan må vel også allerede have set ham, nådigste fru grevinde, for han stirrer ham ind i ansigtet og er ganske bleg. 'Dette ansigt ...' siger han atter og atter, 'hvor har jeg set det ansigt?' – 'De har aldrig set mig før,' siger Trudka. 'Jo, jeg har!' siger Jan. 'I Borky ...'"

"Men De bliver så bleg, nådigste fru grevinde ..."

Judith var virkelig blevet ligbleg, hver blodsdråbe syntes at være veget bort fra hendes ansigt. Som sønderknust sank hun om i lænestolen, hun stod ved. "Videre," mumlede hun, "videre!"

"Der er jo ikke mere at sige … Hvorfor blev De så forskrækket? Skulle jeg ikke have sagt Dem det? Men jeg tænkte, at jeg burde melde Dem, hvad der går for sig, og Jan står jo der som den gamle kone i Biblen, som om han var af sten, og siger ikke andet end: 'I Borky! I Borky!' og Trudka siger atter og atter nej … Men min Gud, De dåner jo …"

Det så sådan ud. Judiths øjne havde lukket sig, hovedet sank ned på det tungt ånden de bryst. Men hun betvang sin svaghed og rejste sig. "Jeg må tale med ham …," mumlede hun.

"Med Jan? … Skal jeg hente ham?"

Hun rystede på hovedet og gjorde et skridt fremad, men hendes knæ rystede så stærkt, at hun rimeligvis ville være faldet om, hvis Hania ikke havde støttet hende. "For Guds skyld!" råbte pigen. "Hvad fejler De? Hvor vil De hen?"

"Din arm!" mumlede Judith og lod sig føre ned i borgestuen.

Døren til den store lave stue stod på vid gab; ved bordet stod Jan, lige over for ham den fremmede, hvis skurkefysiognomi med det tæt klippede hår tog sig besynderligt nok ud, som det stak op af kutten; det falske skæg lå endnu på gulvet ved siden af den knuste flaske. Det gamle trofaste menneske havde lige tømt sin pengepung på bordet, tårerne løb ham ned ad kinderne. "Der er alle mine sparepenge," sagde han hulkende; "to hundrede og fire gylden – det strækker til til hjemrejsen. Og greven vil give Dem, hvad De forlanger. Men gå nu for Guds skyld, gå – den stakkels grevinde må ikke få det at vide."

Judith trådte ind. "Jeg takker dig, Jan," mumlede hun. "Men gå nu, jeg har noget at tale med denne mand om."

Den gamle tumlede tilbage. "Nådigste fru grevinde," sagde han hulkende, "han lyver jo! Han lyver jo!"

"Gå!" gentog hun; "ellers slår mine kræfter ikke til."

Grædende listede han ud af døren og viste Hania bort, der bestormede ham med spørgsmål. "Vi må passe godt på," sagde han skælvende; "dag og nat – søen er så nær ..."

Samtalen indenfor varede kort, kun nogle få minutter. Så kom Trudka luskende ud med skægget i hånden. "Det gør mig sandelig ondt for hende, hr. Jan," mumlede han. "Men jeg skal sende Dem ind til hende, hun har et ærende til Dem!"

Da Jan trådte ind i stuen, sad hun på bænken ved bordet. "Der," mumlede hun og tog en lille nøgle frem, "luk skrinet i mit værelse op og giv mennesket de tre hundrede gylden, jeg har lovet ham, og send så Hania ind til mig."

Pigen, som kom ind få sekunder efter, fandt sin frue liggende afmægtig på gulvet.

Det var en dyb afmagt; først lægen, som Jan havde hentet, fik bugt med den ved hjælp af sine essenser. Han blev hos den syge til langt ud på natten og lod til at være alvorlig bekymret. "Der er en hjernefeber i anmarch," sagde han til Jan, da han gik. "Jeg er bange for, det bliver en slem historie."

Han tog fejl. Da han kom næste dag, fandt han Judith oppe. Hun var pludselig kommet til at se gammel ud, som en skygge af sig selv, og det rystede ham, da han lagde mærke til, at der var kommet sølvstriber i hendes rødgyldne hår. "Grå hår," mumlede han. "Nådige fru grevinde, jeg ved ikke, hvad der er hændet Dem, men De er moder ..."

"Tro mig, jeg tænker på det," forsikrede hun og takkede ham for hans deltagelse. Han gik roligere fra hende, end han var kommet.

Også Hania trak vejret igen, da hun atter hørte sin frue tale klart og venligt til hende, som hun plejede. Kun Jan vedblev at være ængstelig.

"Det ender ikke godt," mumlede han; "Gud bevare hendes forstand!" Og hans bekymring voksede, da hun om aftenen lod ham kalde og sagde til ham: "Du ville ofre dine sparepenge for mig, Jan. Siden du holder så meget af mig, vil du vist også låne mig dine penge, når jeg beder dig om det?"

"Hjertelig gerne," sagde han, "men der er endnu mange i skrinet ..."

"Jeg beder dig alligevel om det, jeg skal ganske vist betale dig dem tilbage."

Han bragte hende dem og sagde så bedrøvet til Hania: "der er alligevel noget galt fat med hendes hoved ..."

Næste morgen skulle han komme til at indse, at hun også på det punkt havde været klarhovedet nok.

10

Der var gået tre uger; efter almanakken var det den første forårsdag, men på den podolske hede var der så grimt og trist, som om der var mange år, til man igen skulle have solskin og blå himmel. Grev Agenor gøs af kulde, mens han i blæst og regn kørte på de halvt opblødte veje fra sit slot Borky til kredsbyen, fordi hans sagfører indtrængende havde anmodet ham om en samtale. Men det kom vel for resten ikke alene af vejret; også efter at han nu allerede havde tilbragt en time i sin juridiske konsulents varme stue, måtte han gå op og ned ad gulvet og gnide hænderne for at få bugt med den kulde og tyngsel, der truede med at lamme hans lemmer. "Næsten tre måneder!" sukkede han, "og hvad har jeg opnået!"

"Skal det være en bebrejdelse," svarede advokaten, "må jeg afvise den. Jeg har gjort, hvad jeg kunne: De har nu igen orden i Deres finanser, og det har ikke kostet Dem mere, end hvad der var ubetinget nødvendigt. De beholder hr. Stiegle, ganske vist også hr. v. Wroblewski, men det kan jeg ikke gøre noget ved. Med det gode er dér jo intet at udrette. Bød De ham 20.000 gylden om året på livstid for at tie, ville han tage imod dem med tak, men allerede i det første år ville han forlange 20.000 til, og gav De ham dem ikke, ville sagen atter stå, som den nu står. Skræmmes kan den mand heller ikke; hans breve til Dem beviser hans løgnagtighed, hans skurkagtighed, men Deres breve til ham beviser, at De har begået bedrageri og helligbrøde og søgt at forlede ham til at bestikke dommerne. Vil De slå hans

trusler hen i vejret? Jeg rådede Dem til det, før jeg kendte ham nærmere, nu tør jeg det ikke mere. Han er en type på den letfærdige skurk, lige stor som blodsuger og ødeland; hvad han har afpresset Dem, skylder han faktisk allerede ågerkarlene; Deres frygt for ham er hans eneste erhvervskilde; udtørres den, er han værre faren end en tigger, og hans ytring til mig: 'Så søger jeg forsørgelse i tugthuset og spiller om ærter med min cellekammerat Baranowski,' indeholder et gran sandhed. Har De nu grund til at frygte for angivelse? Ja! Bedrageriet imod pigen ville ikke få stort at sige, værre ville forbrydelsen imod statens love blive og værst helligbrøden. Jeg resumerer dette rent faktisk, fra et moralsk synspunkt måtte rækkefølgen måske ombyttes ..."

"Også efter min følelse," sagde greven mørkt. "Især jeg tænker på den stakkels kvinde, krymper hjertet sig sammen i mig."

"Så er De vel også," sagde advokaten, "af Dem selv faldet på den tanke, som jeg ville meddele Dem som mit bedste råd?"

"De mener at tilstå Judith alt og så gentage dåb og vielse for alvor? Ja, det har jeg tit tænkt på, men jeg er bange for, at angeren kommer for sent. Jeg har en gang, da tvivlen kom op i hende, løjet for hende; det var det skændigste øjeblik i mit liv. Jeg er bange for, at hvis hun får det at vide, vil hun foretrække døden for et liv ved min side."

"Glem ikke, at hun holder af sit barn. Prøve det må De under alle omstændigheder; jeg er overbevist om, at det vil lykkes. Jeg giver Dem ganske vist dette råd nærmest kun som jurist; så kan De roligt overlade kommissæren til hans skæbne og sætte ham på gaden, i stedet for at sky Deres smukkeste slot, fordi han bor i det. Han angiver Dem vel også i dette tilfælde, men straffen

bliver mild og har i verdens øjne ikke længere noget vanærende ved sig. Biskoppen blander sig så vel knapt i sagen – De har jo virkelig tilført kirken en sjæl. Men den verdslige dommer, De først kommer til at stå over for, Wroblewskis efterfølger, hr. Groza, er en mand med den fineste retsfølelse. Lige så bekymret jeg ville være for Dem, hvis han skulle fælde dom over Dem nu, lige så overbevist er jeg om, at han så vil sige: 'Greven har fejlet, men han har også lidt, bødet og gjort sin fejl god igen.' Men ikke blot for juristen, også for Deres ven er det umuligt at give Dem noget bedre råd. De føler Dem ikke lykkelig ..."

"Nej, det ved Gud!" sagde greven med skælvende læber.

"Med en sådan byrde på hjertet kan man ikke være det. Befri Dem for den byrde! Heller ikke hensynet til Deres standsfæller kan afholde Dem fra det ..."

"Nej," sagde Agenor bittert, "sandelig ikke! Værre kan min stilling til dem ikke blive. Jeg er jo sat i band ..."

"Der ser De for sort på tingene," sagde advokaten, "men ilde tales der jo om Dem. Jeg har altid undret mig over, at den ytring, Deres lakaj lod falde over for en anden lakaj i Firenze, kunne give anledning til, at rygtet om et skinægteskab bredte sig så vidt, og frem for alt over, at det i de sidste måneder pludselig har fundet almindelig tiltro. Det kommer sikkert af, at denne version, som jo des værre også stemmer med sandheden, egner sig bedst til at eksploiteres på en giftig og ondskabsfuld måde; havde nogen kunnet finde på noget endnu værre, ville sandheden ikke være trængt igennem. Men nu har alle og enhver lejlighed til at aflægge vidnesbyrd om sin katolicismes ægthed ved at tale med himmelvendte blikke om

helligbrøden i kapellet i Borky, og til at lægge sin ridderlighed for dagen ved at fordømme Deres handlemåde som uværdig for en adelsmand. Det er kommet så vidt, at man endogså beklager jødinden – jeg ville ikke tro det, hvis jeg ikke havde hørt det med mine egne øren. Alt dette foregår i stor udstrækning, men hemmelig; hr. Groza må jo ikke få det at vide, det ville være angiveri ... Nå, kære greve, hvorledes disse stemninger vil forme sig, når De om nogle måneder hjemfører jødinden som Deres retmæssige hustru, kan jeg ganske vist ikke indestå Dem for, men jeg mener: ikke blot ikke værre, men bedre. For så vil i alt fald de ædle og gode – mange er de ganske vist ikke – få andre tanker om Dem ..."

"De har ret," sagde Agenor og rejste sig. "Og hvad der må ske, skal ske snart. Jeg tager endnu i dag til byen, ordner sammen med Stiegle sagerne for den tid, jeg er borte, og rejser i morgen til Riva. De nødvendige papirer skafter De vel og sender mig dem."

"Intet hverv kunne være mig kærere," sagde advokaten og trykkede grevens hånd. "Lykke på rejsen!"

Da greven kort efter atter kørte over heden ad den lille by til, var vejret blevet endnu værre; regnen strømmede tættere, blandet med isstumper, og frøs, inden den havde nået jorden; kun i skridtgang kunne kusken køre på den glatte vej. Men greven frøs alligevel ikke længere; hans kinder var blevet røde, øjnene klare, det var længe siden, han havde følt sig så let om hjertet. Det var en smal, hård vej, der nu lå for ham, men den førte til fred med sig selv, måske til lykken.

Stærkere og stærkere strømmede regnen ned, og en bidende nordenvind piskede ham i ansigtet. Nu faldt også tusmørket

på, og den brave Fedko måtte undertiden holde stille, til han havde fundet den rette vej.

"Et hundevejr, nådige herre!" sagde han undskyldende. "Jeg kender dog heden og dens ondskab, men så slemt som i dag er det kun gået mig én gang, det var, da jeg ..."

Han brød af; det gik pludselig op for ham, at det måske ville gøre hans herre ondt at blive mindet om den dag, da jødepigen havde styrtet sig i slotsdammen. Og i sin forlegenhed piskede han så stærkt på hestene, at de travede raskere til. Falde gjorde de ganske vist ikke, men Fedko overså som følge deraf et andet køretøj, der møjsommeligt slæbte sig afsted foran ham; det var en ussel lejevogn med et let lærreds- ruf over. Han kørte så stærkt imod den, at ekvipagen stod fast. Bandende stod han af for at få hjulet løst igen; også lejekusken, åbenbart en jøde, begyndte at bande. "Kører han folk over," råbte han, "som om han havde kejseren i vognen!"

"Kejseren kører jeg ikke for," svarede Fedko stolt, "men hr. Grev Baranowski vil også gerne rask af sted."

"Og jeg," råbte jøden, "kører blot for en stakkels syg jødinde med et lille barn, men de er også mennesker."

"Nå, nå," sagde den godmodige Fedko beroligende, "det minuts ophold tager hun ikke skade af."

Og rask piskede han igen på de fyrige heste, så at afstanden mellem de to køretøjer stadig blev større og større. Fedko havde allerede for længst nået slotsgården, da lysene i forstaden Roskowka dukkede op for lejevognen.

Jøden vendte sig om. "Frue," råbte han ind i vognen, "nu er vi i Roskowka. I kroen kan I få mælk til barnet."

"Gud være lovet!" svarede en svag stemme. "Ja, så vær så god at holde. Jeg er oven i købet bange for, at barnet er blevet forkølet. Det er så uroligt!"

"Nej, det kan jeg aldrig tro," sagde manden trøstende. "I har jo bredt alt Jert tøj over den lille og fryser selv! Det er jo en ren ynk og egentlig også synd imod Jer selv. Men kævles med en moder – så måtte jeg være større tosse, end jeg er!"

Fra vognen lød en sagte klynkende barnestemme. "Blot to minutter endnu," sagde kusken. "Men hvor skal vi så køre hen?"

Der kom intet svar.

"Frue – hører I ikke? Hvilket hus i byen skal jeg holde udenfor?"

"På vejen ..." svarede nu stemmen sagte og skælvende; "jeg vil stå af på vejen."

"Fordi I er så varmt klædt på?" brummede manden. "Men som I vil! ... Prr! Her er kroen."

Han hjalp kvinden ud af vognen, og da han så, at hun vaklede, ville han tage barnet fra hende, og da hun ikke ville lade ham få det, førte han hende ind i skænkestuen. Det store uhyggelige værelse var overfyldt af svirende bønder og fragtmænd, luften var kvalm og stank af fusel og tobak og uddunstningerne af de mange mennesker, der drivvåde var kommet ind i den overhedede stue. "Det er ikke noget for Jer," sagde værtinden medlidende, da kusken førte den ny gæst hen til hende; hun lukkede døren op til det tilstødende værelse, deres daglig- og soveværelse. Hurtigt bragte hun mælken. – "I får den ikke bedre i hele verden," forsikrede hun – og så så til, mens den fremmede fyldte mælken på en patteflaske og gav barnet af den.

"I ammer ikke den lille selv?" spurgte hun. "Ja, det er I vel for svag til". Den fremmede havde trukket tørklædet, hendes hoved var hyllet i, frem for ansigtet. Værtinden kunne ikke tydeligt se det, men at det var kummerfuldt og udtæret, så hun dog. "Men barnet trives jo godt," tilføjede hun trøstende. "En lille dreng – ikke sandt? Se, hvor lystigt han spræller med benene! I har vel ikke kørt langt, siden han er så munter? Kommer I fra Tluste?"

Den fremmede sagde nej. "Vi har kørt i ugevis," sagde hun; "men jeg har gjort, hvad jeg kunne, og der er jo alle vegne barmhjertige mennesker."

"I ugevis?!" råbte konen. "Nu, ved vintertid! Så kommer I vel fra Krakaner-egnen?"

"Endnu længere borte fra."

"Endnu længere? – altså fra 'Aschkanas' Note 5)?! Måske fra Prag? Der er en stor menighed. Men efter Jer tale troede jeg, I var fra vor egn. Vil I blive hos mig i nat?"

Den fremmede sagde nej. "Jeg må ind til byen ..."

"Hvis I tror, at værtshusene der er bedre ...," sagde konen noget krænket, men så vedblev hun igen deltagende: "I ryster jo! Har I feber? Vent lidt, så skal jeg bringe Jer noget suppe. Det kommer mig ikke an på pengene, jeg vil ingen ting have, hvis I er fattig ..." Og inden den fremmede kunne svare, var hun allerede ude i køkkenet.

Den fremmede skulle ikke længe være alene. Først kom kusken. "Hvil Jer nu rigtig ud, frue! Jeg har tid til at vente". Så kiggede et skægget mandshoved ind i stuen. "Guds fred og velkommen! Jeg er manden i huset. Suppen kommer straks." Endelig trådte en gammel kone ind, ved synet af hvem den fremmede fo'r sammen og trak tørklædet længere ned over

ansigtet. Men den lille, tørre gamle kone med det forgræmmede ansigt, af hvilket en stor krum næse stak frem som en pegefinger, bekymrede sig ikke om hende. Hun sagde godaften, satte sig hen ved den anden ende af bordet og stirrede kummerfuld ind i ilden med sine rødkantede, tåreduggede øjne.

Værtinden kom ind med den dampende tallerken i hånden. "Guds fred og velkommen, tante Mirjam," sagde hun til den gamle kone. "Det er pænt af Jer, at I kommer her over i stedet for at sidde ene i Jer stue." Hun satte tallerkenen for den fremmede. "Spis nu! Jeg har også lagt noget hønsekød i; det er ikke meget, men en skælm den, der giver mere, end han har." Så vendte hun sig igen til den gamle: "Men det er ikke pænt, at I endnu stadig græder så meget, tante Mirjam!"

"Ak," sagde Mirjam Gold hulkende, "jeg græder ikke, gråden kommer sådan af sig selv ... Hun var jo dog mit barn, mit kød og blod!"

"Nå ja, i den første tid sagde jeg jo heller ingen ting," sagde værtinden. "Men nu er det jo flere måneder siden, hun døde, og I græder endnu stadig øjnene ud af hovedet på jer. Vi skal jo alle dø, og hvor tit hænder det ikke, at de unge dør før de gamle? Har jeg ikke måttet begrave min Rachele? Og min Rachele – men jeg vil ikke krænke Jer ..."

"Jeg ved, hvad I vil sige," svarede Mirjam. "At jer Rachele var et bravt barn, og det var min Lea ikke. Men selv om hun også gik i kirke og blev en bondes kone, har I det skriftlig, Malke, har I det skriftlig, at Vorherre hisset – hans navn være lovet – tænker om Lea som I?"

"Ja, tante Mirjam," sagde værtinden alvorligt, næsten højtideligt, "det har vi alle sammen skriftligt. Der står det." Hun pegede på Biblen, der lå i vindueskarmen. "Gud vil ikke, at en Lea bliver til en Barbara ..."

"Det kan vi ikke klare," svarede den gamle kone afværgende og tørrede de rødgrædte øjne med forklædet. "Lad mig beholde den trøst, at han også har været mit stakkels barn en nådig dommer. Og da det led mod enden med hende, da huskede hun også godt, at hun i sin tid havde heddet Lea. Hun sendte jo bud til mig og bad mig så bønligt om at komme. Men jeg var for fej og lod mig overtale til at tilføje mit stakkels barn denne sidste krænkelse. Hun har det godt nu, men jeg pines af anger, og derfor græder jeg, Malke, og holder ikke op med at græde ..."

"I ved," sagde værtinden, "at da 1 spurgte mig, rådede jeg hverken til eller fra. Jeg sagde, at I måtte spørge rabbien og de andre fromme. Det er ingen sag for kvinder!"

"Jo, det var en sag for kvinder," sagde Mirjam hulkende. "Hvem tør træde imellem moder og barn? Men så skræmte de mig, og da jeg gik til Rafael, svarede han: 'Min almisse skal I ikke miste, selv om I gør det, men råde Jer dertil kan jeg ikke. Jer datter dør jo ikke, hun er død for længe siden. Var jeg i Jert sted, gjorde jeg det ikke. Jeg ved, I er lykkeligere end jeg. Jer Lea blev ikke en æreløs kvinde, som min søster. Men,' sagde han ..."

Et skrig, kort, skarpt og skingrende, lød gennem værelset og fik de to kvinder til at fare sammen af skræk. "Hvad fejler I?" råbte de til den fremmede. Hun havde slået hænderne for ansigtet, tørklædet var gledet ned fra hovedet, så at man så det rødblonde med grå striber isprængte hår.

Også Mirjam var som lamslået. "Barmhjertige Gud!" mumlede hun, "dette hår – den ulykkelige!"

"Så svar dog!" råbte værtinden til den fremmede. "Dette er et jødisk hus! Vi vil vide, hvem vi huser!"

Mirjam gik hen til hende. "Stille!" mumlede hun, "kender I hende da ikke? Det er jo Judith ..."

"Judith!" skreg værtinden, så det skingrede. "Bort!"

Judith lod hænderne synke og vendte ansigtet om imod hende. "Jeg går jo allerede," mumlede hun, "jeg går jo allerede."

Med vidt åbne øjne stirrede værtinden på dette ligblege ansigt, som hun en gang – hun syntes det var som i går – havde set friskt og smukt, på den sammensunkne, af febergysen gennemrystede skikkelse. "O!" mumlede hun omsider, "hende har Gud straffet!"

Men Mirjam var ilet hen til Judith. Ikke dråbevis som før, strømmevis randt tårerne ned ad hendes runkne kinder, og med lidenskabelig inderlighed favnede hun den spinkle skikkelse og klappede det forgræmmede ansigt med de visne hænder. "Din stakkel," sagde hun skælvende, "din stakkel, dig sender Gud mig!"

Værtinden så forundret til. Hvor dybt hendes had til den frafaldne end var, ved dette syn følte hun en let sviden i øjenlågene. Hun gik hen imod døren. "Gør det af i korthed, tante Mirjam," sagde hun; "jeg må sige det til min mand, og han vil ikke finde sig i det." Og idet hun gik ud, mumlede hun: "Hvor Mirjam er medlidende! Jeg ville også være det, hvis jeg ikke var bange for Gud!"

Men denne medlidenhed brød så voldsomt frem, at den endogså mægtede at røre, at løse denne usigelige stivnede

jammer. "Jeg ved, Mirjam," stammede Judith, "jeg ved, at I altid har holdt af mig ..."

"Ja, meget!" mumlede den gamle kone. "Du var jo så smuk og god! Da jeg den gang hørte, at de havde set dig i haven med greven, var det, som jeg fik et stik i hjertet, og det gjorde så ondt, næsten lige så ondt som den dag, da min stakkels mand sagde til mig: 'O, kvinde, gid du dog hellere havde været ufrugtbar! Vor Lea holder til med Wassilj!' I min hjertensangst løb jeg hen til dig og fortalte dig mit barns historie for at advare dig; hvor tungt det end var mig, jeg gjorde det for din skyld! Ak, det var forgæves! Hvor har jeg ikke sørget over dig, bede for dig turde jeg jo ikke – de siger jo, at det er synd at bede for en frafalden – du er jo vel kristen?" tilføjede hun.

Judith rystede på hovedet.

"O!" jublede den gamle kone, "så kan meget endnu blive godt. Ikke sandt, du vægrede dig ved at lade dig døbe, og derfor har greven forskudt dig?"

"Nej. Jeg er jødinde, men frafaldets brøde tynger alligevel på mig – ak, og hvor meget andet! Jeg er et usaligt væsen, fordømt i dette liv og i det tilkommende!"

"Ikke i det tilkommende, Judith," sagde Mirjam næsten højtideligt. "Når man er blevet så gammel som jeg, og menneskene har tilføjet en så meget ondt i hans navn, så indser man, at han må være barmhjertigere end menneskene! Og hvor du har måttet bøde for, hvad du har gjort! – jeg spørger ikke; det står jo skrevet på dit ansigt ..."

Uden for døren hørtes et halvhøjt skænderi. "Hun må bort!" tordnede en mandsstemme, "hun har heller ikke haft barmhjertighed med sin fader."

Det var værten. Af og til hørte man hans kones stemme tysse på ham.

"Kom," sagde Mirjam; "jeg bor kun nogle huse herfra. Der er varmt i min stue, dér kan du overnatte."

Judith indhyllede atter omhyggeligt barnet. "Tak," sagde hun, "men jeg vil ikke bringe Jer i ulykke, Mirjam. I skal leve af vore folks godgørenhed, de ville blive vrede på Jer!"

"Lad dem det!" råbte den gamle kone. Hun var høj og rank, som hun stod der, og der lå som et lysskær over hendes visne ansigt. "Og om jeg så skulle dø af sult for den sags skyld, jeg ville dog velsigne den stund, da din fod betrådte min stue. For dig sender Gud mig! Han har hørt, hvad mit hjerte har stammet til ham nat og dag, siden mit stakkels barn døde. Da vred jeg hænderne og råbte: 'O, gid jeg kunne gøre min fejhed og hårdhed god igen! Hvad nytter mine veklager den døde, og hvad brug har du for min anger, barmhjertige Gud, du, som vil, at også vi mennesker skal være barmhjertige?!' Men han vidste, hvad han skulle bruge min anger til; den levende kan jeg betale, hvad jeg blev den døde skyldig ... Kom," sagde hun næsten bønligt, "kom med mig!"

"Jeg kan ikke ..." svarede Judith, "jeg må til Rafael ..."

"Nej, nej!" råbte den gamle kone afværgende. "Spar dig for den smerte," tilføjede hun derpå spagfærdig. "Du hørte jo, hvad jeg sagde ..."

"Jeg må!" Hun prøvede på at rejse sig, men kræfterne svigtede hende. "Jeg må!" gentog hun, og nu lykkedes det. Men kun vaklende kunne hun holde sig på benene, så stærkt rystede febergysningerne hende, og da Mirjam tog barnet ud af armene på hende, måtte hun finde sig i det.

Døren blev revet op, værten trådte ind. "Hvis I ikke straks ..." Han brød af, da han så, at de var rede til at gå, og; synet af den vaklende kvinde fik ham til at forstumme. "Tolv kreuzer,"'mumlede han, da hun spurgte, hvor meget hun var ham skyldig, og han stak forlegen kobberpengene til sig, som hun rakte ham.

"Betænk dig," bad Mirjam endnu en gang, mens de gik ud til vognen. "Vil du gå til Rafael, så gør det i morgen, når du har udhvilet dig."

"Det må være i dag," svarede Judith. "Min feber bliver stærkere og stærkere; lægen i Tluste mente, at jeg er ved at blive alvorligt syg; i morgen er jeg måske ikke ved min bevidsthed og må dø ... Kør," sagde hun til kusken, der brummende stod ved siden af sine heste, "til det store hus lige over for klosteret ..."

"Jeg ved det nok," svarede manden mørk. "Eftersom jeg har fået min betaling, må jeg gøre det. Men havde jeg i Tarnopol vidst, hvem I er ..."

Han fuldendte ikke sætningen og piskede rasende på hestene, så de med et ryk fo'r ud af porten. Ude i vejens dyndhav gik det atter fod for fod. Judith sad stum og trykkede barnet ind til sig, kun af og til hørte man hendes tænder klapre af feberkulde. Så begyndte Mirjam igen at bede hende om at opsætte den tunge gang til i morgen. "Du er jo halvt død!" sagde hun fortvivlet.

"Det må så være," svarede den ulykkelige. "Men mine tanker begynder at forvirres ... og ét menneske må have det at vide, før jeg ikke længere kan tale. Forbryderen skal ikke undgå sin straf. Hør, Mirjam, hvad greven har gjort imod mig ..."

Hun fortalte det med få, forvirrede ord. Mirjam forstod det ikke rigtig, kun så meget var hende klart, at det stakkels menneske var blevet frygtelig bedraget. "Dit stakkels barn!" sagde hun hulkende og slog armene om hende. Og da vognen holdt uden for huset, bad hun: "Lad mig tale med Rafael og forberede ham."

Heller ikke det ville Judith gå ind på. Men da hun steg af vognen og nu stod uden for det hus, hvor hun havde tilbragt sit livs lykkelige, skønne, skærmede dage, det hus, hun havde tænkt tilbage på med fortærende længsel, da hun færdedes ude i den vide verden, syntes kræfterne at svigte hende, hun vaklede og ville rimeligvis til trods for Mirjams hjælp være segnet til jorden, hvis ikke en stærkere medlidende var kommet hende til hjælp. Det var kusken på en vogn, der holdt uden for huset. "Er du af sten?" råbte rutheneren vredt til Judiths kusk, der blev siddende på bukken og kørte sin vej uden at bekymre sig yderligere om de to kvinder.

Jøden vendte sig om. "Hos hende vanker der god løn," råbte han hånlig; "jeg under dig den!" – Og så forsvandt han i tågen.

Endnu en gang tog Judith sig sammen og trådte, fulgt af Mirjam med barnet på armen, ind i forstuen og så uden at banke på ind ad døren til hendes faders arbejdsværelse. Det var dunkelt oplyst. Rafael stod ved pulten og skrev på et brev. Da han hørte døren gå, vendte han sig om, et halvhøjt skrig undslap hans læber, så stirrede han ligbleg, som lammet af forfærdelse og afsky på den usalige kvinde, som om hun var et spøgelse.

"Bort!" mumlede han omsider. "Bort!" gentog han højere og pegede med rystende hånd på døren.

"Rafael," sagde hun hulkende og sank i knæ, hvor hun stod, helt henne ved døren. Men Mirjam styrtede frem og greb fligen af hans talar og råbte fortvivlet: "Forbarm dig! Hun er jo kommet hjem for at dø!"

Han rev sig løs og fo'r tilbage hen imod døren ind til værelset ved siden af. Han var uhyggelig at se på, som han stod der, med de blege læber halvt åbne, det voksblege ansigt fortrukket, famlende med højre hånd efter dørgrebet, den venstre begravet i det lange sorte hår, et billede på så vildt et had og en sådan forfærdelse, at den gamle kone skælvende trak sig tilbage for ham. Således forløb nogle sekunder; heller ikke Judith rørte sig. Først da barnet i hendes arme pludselig begyndte at græde, syntes lyden at vække ham til bevidsthed igen.

"Skaf hende bort!" råbte han til Mirjam; hæst, næsten uforståelig brød ordene ud af hans sammensnørede strube. "Hendes arvepart ligger hos borgmesteren! Her har hun intet at søge."

"Barmhjertighed!" råbte Mirjam. "I har hvilet under samme hjerte! Husk, at der venter hende en grav imellem din faders og moders!"

"Des værre!" skreg han som en rasende. "Den har fadermordersken ikke fortjent!"

Judith stønnede dumpt, hendes hoved slog imod gulvet. Barnet gled ud af hendes arme og begyndte at græde højt. Mirjam styrtede hen til det og tog det op. "Rafael!" råbte hun og holdt det op imod ham, "forbarm dig over det uskyldige barn." Men han hørte ikke længere på hende, han var gået ud af stuen, Mirjam var alene med den afmægtige.

"Hjælp," skreg den gamle kone, "Fader i Himlen, forbarm dig!" Hendes råb blev hørt, døren til forstuen gik op, og en gammel herre med et barskt brunt ansigt, hår og knebelsbart trådte ind.

Det var dr. Reiser.

"Ti stille!" bød han den gamle kone, som ved synet af ham begyndte at skrige endnu højere af glæde, end hun før havde skreget af fortvivlelse. Han bøjede sig ned over den afmægtige, så rejste han sig dybt rystet igen; han havde ikke nødig at spørge, hvem hun var, og hvad der var foregået. Han skyndte sig hen til døren, kaldte på kusken på sin vogn, som holdt uden for porten – lægen havde lige aflagt et besøg hos kommissær Groza på første sal – og bød ham give ham hans medicinskrin. Så søgte han at bringe den afmægtige til live ved hjælp af essenser. Kun Mirjam og kusken hjalp ham med det; den gamle Sarah, som viste sig et øjeblik i den åbne dør, løb angst sin vej, da Mirjam kaldte på hende.

Omsider slog Judith øjnene op; lægen mærkede straks, at bevidstheden ikke var vendt tilbage. "Min grav!" skreg hun vildt og søgte at rive sig løs fra doktoren og Mirjam, "jeg vil i min grav!"

Først da anfaldet var gået over, kunne lægen få hende ned i sin vogn.

"Hjem til mig," bad Mirjam. "Jeg har en god seng, og der er varmt i min stue."

Dr. Rejser vidste heller intet andet tilflugtssted; hverken i det jødiske eller kristne hospital kunne der være håb om at få hende optaget. Han bød derfor sin kusk køre den korteste vej forbi slottet til Roskowka.

"Forbandet være han!" råbte den gamle kone, da de kørte forbi slottets oplyste vinduer. "Nu sidder han vel og svirer med sine venner! Hvad bryder han sig om sit offer og sit barn!"

Lægen svarede ikke, rimeligvis tænkte han noget lignende. Men de tog fejl begge to; kunne nogen straf være stor nok, for hvad han havde gjort, havde den i dette øjeblik ramt grev Baranowski. Han gik op og ned ad gulvet i sit arbejdsværelse, pint af alle angerens og angstens furier, og læste atter og atter det brev fra Riva, han lige havde modtaget. Hania fortalte, hvad der var foregået i den sidste tid, hvorledes hendes frue var forsvundet, hvorledes hun allerede havde opfordret naboerne til at lede efter hendes lig i søen, da en kusk fra Mori havde bragt dem fruens afskedshilsen og gamle Jan særlig den forsikring, at han kunne stole på, at han skulle få sine penge igen. "Men det er ikke derfor, men han er bange for den nådige frue og for den lille dreng, og det er jeg med, og vi beder hr. greven om at lade os komme hjem."

For sent! – lavinen var i fuld fart, intet lod sig mere gøre godt igen, intet lod sig skjule; som hans dødsfjende vendte hun hjem for at prisgive ham til skændsel. Som ude af sig selv gik han op og ned ad gulvet time efter time, til hans vaklende fødder ikke længere kunne bære ham, og de blege læber gentog atter og atter, snart højt, snart sagte:

"For sent! ... For sent!"

Note 5:

Aschkanas: Tyskland.

11

Endnu samme aften havde Rafaels naboer fået nyheden at vide; næste morgen gik den fra mund til mund og vakte umådelig forbavselse og forfærdelse. Gud havde hævnet den forbrydelse, der var blevet øvet imod hans hellige navn, og trådt forbrydersken i støvet; dødssyg og som en tiggerske var Judith Trachtenberg vendt hjem, og de, der havde set hende, mente, at hun vist døde – regningen var betalt: her var ingen anledning længer til medlidenhed eller forfølgelse. Men just fordi Gud selv havde holdt dom her, roste de Rafael for, at han ikke havde holdt hans hævnende arm tilbage, og dadlede Mirjam, fordi hun havde gjort det. "Hun sætter sin salighed til," sagde de mildere og bedre; "til det ansvar hun har at bære for sit eget vanartede barn, føjer hun nu denne ny brøde!" Anderledes dømte de rå og strenge, der, drevet af nysgerrighed, fra den tidlige morgen belejrede det lille hus i Roskowka for gennem vinduet, eller når døren gik op, at få et glimt at se af Guds offer. Da den gamle kone kom ud og besvor dem om at gå eller i alt fald dæmpe stemmerne for ikke at forstyrre den syge, trak kun få sig tilbage, de fleste trængte truende frem: "Skam dig!" råbte de til hende; "du bringer skændsel over menigheden!"

Men den stakkels svage gamle kone, som ellers listede så ydmyg om i bevidstheden om sin ulykke og sin nød og bøjede sig for den ringeste, for at han skulle forlade hende hendes datters synd, veg ikke. Stolt stod Mirjam over for dem, og over det visne ansigt lå der den samme glans som den foregående

aften, da hun havde forstået, hvad Gud kunne bruge hendes anger til. "Skam jer!" råbte hun. "I dårer, hvad ved I om ham, og om hvad der i hans øjne er skændsel! Tilbage, siger jeg!" Og der må vel have været noget i dette ansigt og i disse ord, som selv de rå mennesker følte sig truffet af, for de gjorde plads.

Ganske vist kun et sekund, så råbte en: "Har der endnu ikke meldt sig nogen kristen, som vil gifte sig med dig?" – og denne hån løste fortryllelsen. Men så fik Mirjam undsætning. En af menighedsforstanderne, den gamle Simon Tragmann, kom forbi og tog den gamle kone under sin beskyttelse. "Gå!" råbte han bydende. "Hvor Gud har talt, har menneskene at tie! Gå – jeg kræver det i eders døde velgørers navn. Var det hans vilje, at synderinden skal hvile ved hans side, så vil han også, at hun skal dø i fred!"

Så gik de bort fra det lille hus og samlede sig i grupper på gaden og talte halvhøjt sammen. Nysgerrigheden holdt dem fast – de vidste knapt selv, hvad de ventede på, men det uhørte måtte dog vel drage følger efter sig.

I førstningen ventede de ganske vist forgæves. Kun den gamle læge, som allerede havde været der ved daggry, gik ind i huset. Men mens han endnu var der inde, kom en vogn kørende, og i den sad byens overhoved, hr. borgmesteren. Da han så den forsamlede mængde, havde han ondt ved at dy sig for at holde en tale, men så kom han i tanker om, at han jo var kommet for at se til sin myndling, og gik ind i sygeværelset. Der gav han Mirjam en større sum penge til at pleje den syge for og spurgte dr. Reiser, hvorledes det stod til med hende. Lægen undgik imidlertid at give noget bestemt svar: Judith havde en heftig nervefeber, om hun gik det igennem, vidste han ikke. Hr.

borgmesteren fandt sig derpå foranlediget til at give sin levende medfølelse udtryk i veltalende ord, og da han, når han først havde hørt lyden af sin egen stemme, ikke lige med det første kunne give afkald på den nydelse, dens velklang beredte ham, holdt han nu også en lovtale over Mirjam i anledning af hendes barmhjertighed. Men den gamle kone afbrød ham kort med en anmodning om ikke at sætte den syge i sindsbevægelse, og lægen gik endnu mere energisk til værks: han tog Demosthenes under armen og førte ham ud.

Men da de var kommet uden for døren, mødte der dem et syn, som også lønnede de nysgerrige for deres udholdenhed; fra slottet kom en ekvipage farende i fuld galop og holdt uden for det lille hus. Grev Agenor sprang ud og styrtede bleg, rystende af sindsbevægelse hen til de to mænd. "Hvordan står det til?" spurgte han angst og greb lægens hånd.

Dr. Reiser sagde ham det nølende; overdrevent venligt var hans ansigt ikke.

"Jeg må ind til hende!" råbte Agenor. "Hun skal straks bringes op på slottet, hun og min dreng. Jeg lader hende ikke et øjeblik længere blive her."

"Hm – hm." Lægen rømmede sig langsomt. "Det må først overvejes. Synet af Dem ville næppe virke beroligende på den syge ..."

Han fik ikke talt ud; Mirjam var styrtet ud i forstuen og trådt i vejen for greven.

"Bort!" råbte hun skingrende. "Bort!" gentog hun sagtere, men med den mest afgjorte bestemthed. "Judith og hendes barn bliver her ..."

"Kone," sagde greven bønligt, "jeg er Jer meget taknemmelig for Jer barmhjertighed, men på slottet får hun jo bedre luft og bedre pleje ..."

"Deres tak har jeg ingen brug for," svarede Mirjam nu næsten hviskende, hun pålagde sig åbenbart den største tvang. "Alle kan jo heller ikke være så barmhjertige som De ... Judith bliver hos mig, siger jeg, og luften – luften på Deres slot er ikke god, hr. greve, man bliver ødelagt af den ..."

"Jeg kræver min ret," svarede Agenor. "Min familie ..."

"Stille!" Den gamle kone gik endnu tættere hen til ham, og knapt hørlige kom ordene over hendes læber. "Deres kone, mener De? Tvinger De mig til at tale om det ..."

Han fo'r tilbage og tav. "Hr. doktor," sagde han derpå bønligt og vendte sig til lægen. Men doktoren rystede på hovedet. "Intet at gøre, hr. greve," sagde han. "Kom, mine herrer. Den gamle kone behøves der inde."

... Nogle timer efter gik det rygte i byen, at Judith var død. Hundreder af mennesker strømmede ud til Roskowka for at skaffe sig vished. Rygtet var falskt. Måske var grunden til, at det opstod og atter og atter dukkede op i de nærmest følgende dage, blot, at folk anså det for utænkeligt, at den ulykkelige kunne komme sig: Gud havde jo dømt hende, og graven ventede jo allerede på hende – så alt var i orden. Men da hun blev i live, og doktoren udtalte sig mere og mere forhåbningsfuldt for hver dag, der gik, blev folk urolige, både jøder og kristne – blev hun i live stemmede regnestykket ikke længere; hvad skulle man så dømme om hende, hvordan skulle man stille sig til hende? Ikke des mindre var der vel i hele byen kun ét eneste menneske, som af sit fulde hjerte ønskede hende døden, det var hr. Ludwig v.

Wroblewski. Hendes helbredelse truede hans sikkerhed; greven havde han ingen ting at frygte af, men kom hun sig og indgav klage til Groza, var det for stedse forbi med hans smukke, behagelige liv, så fik han en noget trangere bolig end slottet, og det var ikke nogen stor trøst, at greven så også gik til grunde. Jo gunstigere efterretningerne fra sygeværelset lød, des mere søvnløse blev hans nætter, og da han – der var gået tre uger siden Judiths hjemkomst – fik at vide, at hun allerede var oppe af sengen, sendte han bud til Agenor og anmodede ham om en samtale. Greven tålte ham nemlig ganske vist i sit hus og havde hidtil ikke vovet at afslå selv hans frækkeste ønsker, men deres alt andet end venskabelige samtale i januar, umiddelbart efter grevens hjemkomst, havde også været den eneste: Agenor undgik ham. I hans sted forhandlede advokaten med ekskommissæren, når det ikke kunne være andet – fordi han selv er for fej, tænkte hr. v. Wroblewski, og af samme grund vil han heller ikke vove at afslå min anmodning om en samtale. Han tog fejl, Agenor afslog den. Nu måtte Wroblewski gribe til pennen; med levende farver skildrede hans brev de rygter, der allerede tidligere havde været i omløb i de adelige kredse angående skinægteskabet, og som nu, efter at Judith var kommet hjem, hvert eneste menneske i ti miles omkreds kendte. Ingen tvivlede om deres sandhed, det var kun gådefuldt, at Groza hidtil ikke havde ænset dem – men hvad nu, når Judith tog bladet fra munden. Han selv, således endte han, truedes jo heller ikke i dette tilfælde af nogen fare, kun hans trofaste venskab havde bestemt ham til at advare greven. Men heller ikke dette rørende brev fik han svar på, og da Wroblewski nu henvendte sig til advokaten, svarede denne, at greven ikke

troede, at han havde noget af frygte af sit barns moder, men tog Judith bladet fra munden, ville det først og fremmest blive ubehageligt for hr. v. Wroblewski, da det ville fremgå af Ignaz Trudkas udsagn, at broderparten af disse tildragelser skyldtes ham; bemeldte Trudka havde til den ende for nogle uger siden stillet sig til hans disposition. Det var et drøjt øjeblik for ekskommissæren, da han læste dette svar. Da der ikke længere kom rykkerbreve fra Mohilew, havde han heller ingen ting sendt, men anvendt pengene til egen fordel – nu dukkede dette menneske op igen! ... "Bah!" tænkte han så, "når greven ikke er bange, hvad skulle jeg så være bange for? Han har sin ære at miste, det er sandelig mere, end jeg har!" Men ganske let om hjertet blev han dog ikke igen.

Måske overvurderede han grevens stilling, når han ræsonnerede således, måske havde heller ikke denne efter folks mening nogen ære at miste længere. Judiths hjemkomst havde faktisk igen bragt liv i de omtalte rygter og yderligere skærpet dem; hvad enten hans standsfæller fandt det uværdigt, at han overhovedet havde gjort så mange omstændigheder for en jødindes skyld, eller de fandt hans midler uværdige – at fordømme ham var alle enige om. Men denne ringeagt, som i de første uger efter hans hjemkomst havde beredt ham den bitreste smerte, syntes ham nu ringe ved siden af den tunge lidelse, der var kommet over hans sjæl: den fortærende anger, den martrende angst for domstolene. Alt godt og ondt i hans væsen bidrog i forening til at skærpe denne kval: hans kærlighed til den ulykkelige, den brændende attrå efter at gøre godt igen, hvad han havde fejlet, og efter at vinde sin selvagtelse tilbage, men ikke mindre det falske, udvortes æresbegreb, som i

sin tid havde fået ham til at anse enhver ting for ringere end den at gifte sig med en jødinde. "Hun må ikke dø!" råbte han næsten ude af sig selv af angst til den gamle læge, som han i disse smertensdage dagligt besøgte – "og hun må ikke anklage mig!" tilføjede han i næste åndedræt med samme lidenskabelighed; måske var han selv ikke klar over, hvad han var mest bange for, hvad der ville ramme ham mest pinefuldt. Dr. Reiser, der i begyndelsen var hård nok imod ham, fik efterhånden medlidenhed med den forpinte mand, og da denne besvor ham at mægle mellem ham og Judith for at gøre ham det muligt at udføre det forsæt, han allerede havde fattet, før hun kom hjem, lovede han at gøre et forsøg.

Men hvor forsigtigt han end gjorde det, allerede ved den første antydning blev rekonvalescentens blege kinder røde, og hun strakte afværgende hænderne ud imod ham. "Sig det ikke," råbte hun, "endnu er jeg ikke stærk nok til at høre det! Kommer jeg til kræfter igen, skal jeg tænke på ham ..."

"For at ødelægge ham," sagde den gamle mand bedrøvet.

"For at gøre min pligt imod mig selv, mit barn og min broder!" svarede hun. "O, De ved ikke, hvor han har forbrudt sig imod mig! Selv min arv ville han berøve mig!"

"Nej, det ville han dog vel ikke," indvendte lægen.

"Jeg mener min grav," råbte hun heftigt, "det bedste, jeg endnu har tilbage – ak, det er jo mere, end jeg endnu vovede at håbe ... De ser så besynderligt på mig, hr. doktor, men mit hoved er klart, jeg ser nu alt, som det var, også hans fejhed, hans slethed! O, hvor han har været fej og slet!"

"Lad os lade det emne fare," sagde dr. Reiser og greb hendes hånd. "Jeg ser, De hader ham, og så har jeg jo ikke mere at sige."

"Ja, jeg hader ham," sagde hun dumpt, "men jeg gør ham ikke uret. At han bedrog mig og rev mig til sig, det kan jeg endnu forstå, ja det kunne jeg endog tilgive. Hvor skulle han kunne vide, at en jødinde også er et menneskeligt væsen med hjerte og ære i livet? Jeg ved jo også nok, hvor stærkt den anden skurk ansporede ham og jævnede vejen for ham, så at alt gik glat for ham og for hans samvittighed. Og så – på sin vis elskede han mig virkelig ... Ja, der er endnu mere, jeg kan forstå, endog det afskyelige bedrageri, skinvielsen, som skurken også fik ham overtalt til ... En Baranowski! Det stod for ham som den eneste udvej. Og så røvede og stjal han min ære over for mennesker, men han tog den ikke uden at give, hvad han havde at give: forsørgelse, hans beskyttelse, hans troskab. Men han stjal og røvede også noget andet uden at give mig erstatning for det, og det var sandelig noget langt helligere! Han stjal min tro og gav mig i stedet nogle dråber vand fra en bedragers hånd. Og denne forbrydelse kunne ikke engang synes ham så nødvendig som den anden. Han var bange for, at jeg ellers kunne fatte mistanke. Men kan det undskylde ham? Tør et menneske røve et andet det helligste, han har, blot for at sikre sig, at hans forbrydelse ikke bliver opdaget? Og han havde jo så let kunnet skaffe sig den sikkerhed på anden måde, han vidste jo, hvor blindt jeg troede ham, selv når han kom med de dummeste udflugter, så den dåb havde slet ikke været nødvendig, den forbrydelse var ganske overflødig. Men det tænkte han ikke engang på! En jødinde – har hun overhovedet en sjæl? Hvad skal hun med en tro? Og da jeg sagde ham, at jeg trængte til den, da han så, at der var koldt og mørkt omkring mig, og at jeg var nær ved at gå til grunde i min længsel efter lys og varme, så var det

ham ubehageligt, for det mindede ham jo om hans forbrydelse, men det var også den eneste følelse, han havde ved det."

"Og om han nu følte anderledes, hvad skulle han gøre? Skulle han måske have ladet Dem virkelig døbe eller have ladet Dem omvende til hans tro uden den formalitet? Ville det have været en ringere forbrydelse?"

"Efter min følelse ganske sikkert," svarede hun bestemt. "Var jeg katolik, ville jeg ganske vist nu føle det som en frygtelig ulykke, men hans skyld ville i mine øjne være ringere. Men hør nu videre! Da jeg fik at vide, at min fader var død, og følte mig som hans morderske, da min sjæl våndede sig i en smerte, som den barmhjertige Gud sjældent har pålagt noget menneske, og jeg besvor den mand, jeg elskede: 'Jeg vil sørge over min fader og bede på vor vis, for at jeg ikke skal blive vanvittig, forbarm dig over mig og sig mig sandheden!' – da løj han. Har De også noget at sige til undskyldning for det?"

"Nej," svarede den gamle herre, "der er ingen undskyldning, men vel en bod. Hvad grev Agenor nu er rede til, har Deres plejerske vel allerede fortalt Dem. Han havde knapt erfaret, at De var kommet hjem, før han ilede hid i den hensigt for alverdens øjne at føre sin hustru og sit barn til sit slot ... Hvor De bliver bleg! – har man fortiet det for Dem?"

Alt blod var veget fra hendes kinder, hovedet sank tilbage mod ryggen af stolen, og de blege læber åbnede sig. "Det er ingen ting," mumlede hun, da han bekymret greb hendes hånd. Hun trak vejret tungt. "Mirjam fortalte mig det, men jeg tydede det anderledes ..."

"Og nu, da De kender den rette tydning? Greven vil gøre Dem til sin hustru i samme stund De bliver kristen. Det er mit

ærinde til Dem."

Hun lå endnu stadig og trak vejret tungt, øjnene var lukkede, og om munden var der trækninger som af tilbageholdte tårer.

Han rejste sig. "Det kommer Dem uventet," sagde han. "Jeg vil hente svaret i morgen ..."

Hun tav. Han så hende ind i ansigtet og så, hvorledes det blev mere og mere roligt og stift, øjnene blev ved at være lukkede, to tårer brød pludselig frem og rullede ned ad kinderne, men brynene trak sig mere og mere mørkt sammen. Og således med lukkede øjne gav hun svaret ved sagte at ryste på hovedet.

"Hvorledes skal jeg forstå det?" mumlede han. "De afslår det?"

"Hvor skulle jeg kunne andet? ... Det er, som om han ville gøre døde levende ... Da jeg tænkte på, hvilken lykke det ville have været, om han den gang frivilligt havde kunnet beslutte sig til det, da kom tårerne mig i øjnene ... Men nu, da han vil gøre det af frygt for Groza ..."

"Tal med ham, så vil De skønne, hvor oprigtig hans anger er ... Og tænk også på barnet! De kan ikke holde fast på Deres nej! Skal Deres dreng gå gennem livet som Baranowskiernes arving eller som ..." Han brød af. "Ja, om forladelse, men det må overvejes ..."

Det lod hun virkelig til at have glemt – uvilkårlig kastede hun blikket hen i den krog af stuen, hvor barnets vugge stod. Der kom igen trækninger om munden, og øjnene fyldtes af tårer.

"Jeg vil ikke plage Dem," sagde lægen og tog sin hat. "Rådfør Dem med Deres samvittighed, og tag så Deres beslutning. Jeg kommer igen i morgen." Han gik.

"Jeg tror, De får hendes ja i morgen," sagde han til greven, da han meddelte ham denne samtale. "Og da De begge er unge,

kan alt endnu blive godt."

Agenor så mørkt ned for sig. "Når De blot ikke tager fejl," sagde han forpint, "når blot hendes had til mig ikke er større end kærligheden til hendes barn!"

"Det tror jeg ikke," sagde lægen. "Hun er jo jødinde – hvad gør en jødinde ikke for sit barn? Det er ganske vist også kun det, jeg bygger mit håb på, for hvad der kunne bestemme en ringere natur dertil, klogskab, personlig fordel, trang til at lade sig misunde af verden, det har ingen som helst magt over hende – det tænker hun ikke engang på."

Han blev meget overrasket, da Mirjam indfandt sig hos ham næste morgen: hun skulle bede ham fra Judith om ikke at komme den dag; da hun jo nu havde lov til at gå ud, ville hun besøge sin faders grav.

"Det vil sætte hende i stærk sindsbevægelse," sagde han. "Sig til hende, at jeg indstændigt beder hende om at opsætte det nogle dage."

Men den gamle kone rystede på hovedet. "Det vil hun ikke køre tale om," sagde hun, "og det vil heller ikke skade hende. Snarere vil det skade hende, når hun endnu længere forgæves skal længes efter det. Siden hun er kommet til sig selv igen, tænker hun jo ikke på andet end den grav; var det gået, som hun ville, havde jeg for længe siden sat hende i en vogn og kørt hende der hen. Men i dag ville intet kunne holde hende tilbage, hun har hele natten igennem ikke lukket et øje for længsel. Jeg tror," tilføjede den gamle kone i så rolig en tone, som om hun talte om et besøg hos et levende menneske, "jeg tror, hun har noget at tale med sin fader om."

Med bange anelser trådte lægen næste dag ind i den lille stue, og hans bekymring voksede, da han så ind i Judiths ansigt. Der var igen det udtryk af mørk ro over det, som der næsten bestandig havde været, siden hun var kommet sig. "Således ser man ikke ud, når man vil forsoning," tænkte han, og han havde da også knapt fået sat sig, før hun sagde:

"Jeg kan ikke gøre det, hr. doktor, jeg må sige nej!"

"Og Deres dreng – har De rigtig overvejet det?"

"Også det," svarede hun. "For ham var det bedst, det er sandt. Det er jo ingen lykke at være jøde, og jeg giver ham jo oven i købet en anden, endnu værre arv med, som en jøde ellers sjældent må slæbe gennem livet, den skam, der klæber ved hans fødsel. Men hvad en moder end tør gøre, for at hendes barn kan få det bedre, en forbryderske tør hun ikke gøre sig til. Og lod jeg mig nu døbe, ville det være en forbrydelse imod Gud!"

Han så overrasket på hende. "Det havde jeg ikke ventet," sagde han. "De har jo allerede en gang villet det, og det var ikke Deres skyld, at det ikke skete."

"Den gang!" svarede hun. "Hvad kendte jeg den gang til Gud? Hvad kan overhovedet et lykkeligt, skyldfrit menneske kende til ham – og så oven i købet jeg, der var så overmåde lykkelig! Naturligvis troede jeg på ham, og skønt jeg egentlig hellere ville være kristen, var jeg dog nogenlunde tilfreds med min tro og bad, når der var et eller andet, jeg ønskede foruden det meget, jeg havde. Kort sagt, min tro var mig den gang som et klædebon – hvorfor skulle jeg ikke have ombyttet det med et andet smukkere og bekvemmere, især da den, jeg elskede, ønskede det? Let faldt det mig nu alligevel ikke, men det var kun, fordi det skilte mig fra mine nærmeste. Men nu gav de mig ikke

noget nyt klædebon, og jeg blev ulykkelig og skyldig, og så forstod jeg, hvad troen er: den er ikke et klædebon, men selve sjælen, og den skifter man ikke ... Jeg ved, hvad De vil sige," vedblev hun utålmodigt, da han ville tale – "jeg har hørt det tit nok: vi har alle sammen kun én fader i Himlen! Jeg har selv troet det, også da jeg allerede var i den dybeste elendighed, og det var mig en trøst at håbe: måske kommer der en tid, da alle mennesker tænker således. Men nu, når jeg nu tænker på min egen skæbne og på de andres omkring mig, nu kan jeg ikke længere tro det. Vi skulle have lidt så meget for vor tros skyld, og så skulle det egentlig være overflødigt? Det skulle være ham ligegyldigt, om vi blev ved at være jøder eller ikke? Hvorfor lader han os da komme til verden som jøder? Nej, han må vide, hvad han mener med det, vort blod, vore tårer flyder ikke, uden at han har en hensigt med det – ellers var han ikke den Albarmhjertige, den Alretfærdige. Nu vel, så vil jeg da bøje mig for hans vilje og ikke tage ny skyld på mig – jeg har uden det grund nok til at frygte for ..."

"Deres Gud, jødeguden!" sagde den gamle mand bedrøvet. "Jeg forstår, at De er vendt tilbage til ham, men alligevel er det sandt, at hisset er der ingen jødegud og ingen kristengud ... Og De kender kun lidet til vor tro. Lær den først at kende ..."

"O!" råbte hun vildt, "jeg har nok i det lidet ... Det er en kærlighedens, en menneskelighedens religion. Den byder at åbne huset for den rige, smukke jødinde, når man skylder hendes fader penge, og fordi de unge herrer kan underholde sig mere ugenert med hende end med de kristne damer. Hun har ingen følelse af, at hun er en fremmed, de er jo mennesker som hun – men for dem er hun, hendes fader, hendes broder ikke

mennesker, men jøder, mændene skabt, for at de kristne kan drage nytte af deres arbejde, kvinderne, for at de kan have morskab af deres skønhed. Og når jødinden skænker den kristne sit hjerte og forlader alt for at følge ham, fordi hun elsker ham, så byder hans tro ham at tænke, at hun er jødinde. Og det er en barmhjertighedens religion!" Hun brast i en krampagtig gråd, tog sig op i håret og holdt en rødgylden lok ud imod ham, i hvilken der var en bred grå stribe. "Jeg er nitten år gammel, hr. doktor – skal jeg sige mere endnu?"

"Har jøderne ikke også gjort deres til, at denne stribe er blevet bredere?" spurgte han. "Også hos Dem står der skrevet: 'Elsk din næste som dig selv!' – det er endogså et hovedbud i Deres tro ligesom i vor. Handler Deres trosfæller derefter? Tænk på den modtagelse, der blev beredt Dem her!"

"Der skete mig min ret," svarede hun mørkt. "Hvad vidste, hvad ved de endnu den dag i dag om mig, andet end at jeg er en æreløs kvinde og min faders morderske? Men selv om De havde ret, hr. doktor, og der egentlig stod det samme skrevet for os alle sammen, og vi alle syndede imod det – – nu vel, så kan der måske en gang blive fred og forår på jorden, men nu er det krigs- og vintertid. Ved vintertide bliver man hjemme, i krigstid går man ikke ind i fjendens lejr. Og hvis De har ret i, at også Deres alter er et helligt sted for Gud, så tør jeg ikke vanhellige det! Sig selv, hvad måtte jeg føle, når jeg bøjede mit hoved over døbefonten, og hvad måtte jeg tænke under vielsen?! Det ville jo efter alt, hvad der er sket, måske være min værste synd. Og jeg frygter Gud! Jeg må tænke på, hvorledes min fader ville have dømt om det; også for hans skyld må det ikke ske. Da jeg i går stod ved hans grav, blev det mig klart: han var en gudfrygtig

mand og havde ikke rådet et menneske til at lyve i det helligste ..."

"Han var en mild mand," svarede lægen, "og vidste godt, hvor meget Gud kan tilgive. Han har selv tilgivet meget ..."

"Synd imod ham selv," sagde hun med skælvende stemme, "ikke synd imod Gud. Han sagde til sig selv: 'Mit barn har knust mit hjerte; Gud vil straffe det, men jeg tilgiver det, og når det har lidt nok, kan det stedes til hvile ved min side, og når dommens engel kalder, får det træde frem for dommeren ved min og min hustrus hånd!' Således har han ment det, og at give afkald på den arv ville falde mig svært, men for mit barns skyld kunne jeg bringe det offer. Men en forbrydelse kan jeg ikke begå, ikke engang af hensyn til mit barn."

Han så ind i det blege, mørke, stive ansigt og turde ikke sige et ord mere. Tavs rejste han sig, trykkede hendes hånd og vendte sig om for at gå. Da holdt et sagte råb ham tilbage, det lød som et dybt suk. Han så spørgende på hende.

Hun stod sammensunken og skælvende, ansigtet var overgydt af en glødende rødme. "Endnu ét," mumlede hun næsten uhørlig. "Hvis han kunne beslutte sig til ..."

Hun brød af. "Til hvad?" spurgte han.

Men så sukkede hun dybt og lod armene falde slapt ned.

"Nej," sagde hun, "det gør han ikke. Det kan han ikke ... og det er vel heller ikke muligt efter vore love ... han ville vel blot håne mig, fordi jeg har vovet at tænke på det ... Tilgiv, jeg har ikke mere at sige ..."

Han spurgte endnu en gang.

"Nej ... ingen ting," sagde hun, nu atter fast og bestemt.

Så gik han.

Han havde endnu den tunge pligt tilbage at bringe greven svaret. Men Agenor tog det roligere, end han havde frygtet. Han blev meget bleg ved de første ord og mumlede: "Jeg sagde Dem det jo i forvejen!" Mens lægen fortalte videre, røbede hans uro sig kun ved fingrenes nervøse trommen på bordet.

"Ske Guds vilje," sagde han, da lægen havde talt ud. "Jeg har nu i alt fald den trøst, at jeg har gjort, hvad jeg kunne. Og anklager hun mig, vil De give mig det vidnesbyrd, at jeg var villig til at yde hende alt, hvad hun på nogen måde kan forlange."

"Ja – men nødig," svarede den gamle mand kort. Grevens ytring forstemte ham, dog kun et øjeblik; så sagde han til sig selv, at den var fuldkommen forståelig i den svage mands mund, der ikke blot blev drevet af anger, men også af frygt, og for at røgte sit hverv fuldt ud, meddelte han ham nu også hendes sidste ord.

De gjorde stærkt indtryk på greven. Rød i hovedet fo'r han op af stolen og strakte afværgende hænderne ud. "Det er umuligt," råbte han. "Hellere tugthuset ... Hvor kan hun tro mig i stand til sligt?"

"Det gør hun jo heller ikke," sagde lægen. "Hun har jo ikke engang sagt mig, hvad det drejer sig om. Og jeg vil heller ikke vide det."

"Ikke noget slet menneske," tænkte han, da han gik ned ad slotstrappen, "men han er i en sørgelig stilling, og hvor han er svag, hvor han er svag! Jeg tør vædde, at han ikke bevarer sin fatning i tre dage, så kommer han igen og beder mig gøre et nyt forsøg."

Han tog kun for så vidt fejl, som Agenor allerede kom samme aften. "Tal med Rafael," bad han; "han er det eneste menneske, der har indflydelse over hende. Det kan jo ikke være ham ligegyldigt, om hans søster lever her i byen som en vanæret kvinde eller som min hustru."

Det afslog lægen rent ud. "Det ville ingen nytte være til," sagde han; "for ham er hun jo død!" Og det stod han fast på til trods for alle bønner.

Ikke des mindre skulle den brave mand næste morgen begive sig til Rafael; hvad greven ikke havde formået, lykkedes Mirjam Gold. Kort efter at Agenor var gået, kom hun spagfærdigt listende og gjorde tusind undskyldninger, fordi hun vovede at forstyrre så sent. "Men jeg kan ikke andet," sagde hun; "mit hjerte skriger i mig: 'du må sige hr. doktoren det!' Og nu er jeg her ..."

"Tal, Mirjam," sagde han. "Men en forsoning med greven kan jeg ikke mere prøve på at få i stand."

"Hvem taler om det?" svarede hun. "Lovet og priset være den Almægtige, at det mislykkedes! Mens De var inde hos hende, bad jeg: 'Min herre og Gud, lad det ikke ske! Vor hr. doktor er ellers en klog mand; forvir hans forstand, så at han for denne gang taler dumt og ikke kan overtale hende!' Og hvorfor? For at hun ikke skal blive en frafalden? Nej! Jeg kender jo mere til ham end de andre folk her; mit hjerte siger mig: han var barmhjertig imod min Lea, så han ville også være det imod Judith. Eller fordi ægteskabet ikke ville blive lykkeligt? Hvilket liv vil hun ellers føre! Nej, det er noget andet." Hendes stemme sank ned til hvisken. "Vi må være forsigtige, ellers sker der en ulykke! Hendes sjæl, hr. doktor, den står det ilde til med. Den er en

stakkels lille fugl, som gerne ville flyve bort, og der er kun nogle få tråde, som endnu holder den fast. Hun må sørge for sit barn og retfærdiggøre sig over for folk og fuldbyrde Guds vilje. Så længe hun må lide forsmædelse og forfølgelse, bliver hun, fordi hun tror, at det er den bod, Gud har pålagt hende. Blev hun Agenors hustru, så var hun retfærdiggjort, barnet forsørget og forfølgelsen til ende. Så er trådene overskårne, og den stakkels lille fugl flyver bort ..."

"Det ville jeg under ingen omstændigheder have tænkt mig," svarede han. "Har hun nogen sinde antydet sligt?"

"Nej, men når man sådan lever sammen med et menneske og hører hvert eneste suk ... Nå, det lykkedes dem jo nu Gud ske lov ikke! Men jeg ville alligevel gerne have endnu en tråd til at holde på hende med. Hendes hjerte bløder over Rafaels had; hvilken lykke, hvis hun blev forsonet med ham! Ganske vist" – den gamle kone greb ud i luften, som om trådene virkelig håndgribelig var der – "ganske vist løsnes så den anden tråd, forfølgelsen, men helt brister den alligevel ikke; jeg kender vore folk ... Og derfor, da De har sådant et godt hjerte, hr. doktor, og da hun er sådan en stakkels sjæl: vil De ikke tale med Rafael?"

"Det nytter ingen ting," måtte han også sige til hende, men han lovede det. Og da han stod ansigt til ansigt med Rafael, forsvandt den sidste gnist af håb: Det var en mørk, kummerfuld mands åsyn og lader, ikke en tyveårig ynglings. Lægen havde knapt antydet, hvorfor han kom, før han rejste sig.

"Hr. doktor," sagde han i en rolig, kold tone, "det navn må ikke nævnes i mit hus. Jeg kan ikke engang tilstede det, når det gælder min gæst om at opfylde en samvittighedspligt. For flere dage siden var menighedens forstandere hos mig og

opfordrede mig til at foranledige, at drengen blev optaget i menigheden. Jeg måtte svare dem, at efter min følelse havde jeg i den sag hverken nogen ret eller nogen pligt. Og det drejede sig dog visselig om en hellig sag."

"Ikke helligere end den, der har ført mig hid," svarede lægen. "Har De hørt på forstanderne, tør jeg håbe på den samme gunst." Og han begyndte at tale om Judith, jævnt og kort, som han plejede, men han selv havde en følelse af, at intet hjerte kunne være så hårdt, at det ikke blev rørt over den elendighed. Heller ikke grevens bejlen fortav han, og hvorfor Judith havde afvist den.

Rafael havde hørt på ham uden tegn på utålmodighed, uden at røre sig, med bortvendt ansigt. Og da han nu igen vendte sig imod lægen, vidste denne, at han havde talt forgæves; når man kunne se sådan ud af øjnene, havde man ingen barmhjertighed.

"De har ikke sagt mig synderligt nyt," sagde han. "Det er ganske vist en hård skæbne; De kalder den ufortjent, jeg kalder den fortjent; afgørelsen ligger i Herrens hånd, der har bestemt den. Jeg for min del vil hverken skærpe eller mildne den; 'Hævnen hører mig til,' siger Herren, og for mig er hun død. Det vedbliver hun også at være, efter hvad De har fortalt mig. De forsikrer, at hun ikke letfærdigt har bortkastet sin ære, men at hun er blevet bedraget for den; så får hun anklage bedrageren; mig er det nok, at hun, den kærligste faders vel vogtede barn, er en æreløs kvinde, den eneste, der i århundreder har været her i byen. De siger, at hun nu ikke vil være kristen, men det er efter min mening ingen fortjeneste, men pligt. Og hendes anger? Den kalder ikke min fader tilbage til livet og vasker ikke skampletten af vort navn ..."

"Hr. Trachtenberg, det er en sjælden hårdhed ..."

"Måske ikke så sjælden," svarede han, og nu skjalv for første gang hans stemme, "som i sin tid min kærlighed til hende var!"

Da lægen gik, holdt Agenors vogn uden for døren. Hr. greven var hos kommissær Groza, sagde Fedko ... Skulle han have angivet sig selv? tænkte dr. Reiser. Så måtte han igen tænke på Mirjams sælsomme ord; han skænkede dem ingen som helst tiltro, og dog tyngede de på hans sind. Tråden havde ikke ladet sig knytte, den var vel overskåret for bestandig.

Da han sent om eftermiddagen kom hjem fra sin praksis, meldte tjeneren ham, at så vel grev Baranowski som den gamle Mirjam havde spurgt efter ham; den sidst nævnte havde bedet ham om at lade hende vide, så snart hr. doktoren kom hjem ...

"Så meld hende det," sagde lægen.

Den trætte mand havde knapt sat sig i sin lænestol, før greven trådte ind. Han så dårlig ud; hans blik var uroligt.

"Undskyld," sagde han, "men jeg har hverken rist eller ro. Fedko fortalte mig, at De alligevel har været hos Rafael i dag. Hvad sagde han?"

Lægen meddelte ham det.

"Så har jeg heller ingen grund til at angre det skridt, jeg har gjort i dag," sagde Baranowski. "Jeg tænkte allerede, at det måske havde været overilet." Tonen modsagde ordene; den lød usikker nok; nu sukkede han også dybt. "Jeg har været hos Groza. Efter min advokats råd har jeg selv skriftet det hele for ham."

"Hvorledes tog han det?"

"Værre, end jeg ventede. Han sagde ganske vist ikke et ord, som kunne krænke mig, men han så mørkt på mig og undgik at

række mig hånden, da jeg sagde farvel. Han betonede også stærkt, at han ventede mit næste besøg i sit kontor; jeg er stævnet der hen til i morgen klokken elleve ... Nå, ske Guds vilje! Det var altså under alle omstændigheder ikke noget overilet ..."

Den gamle herre, som hidtil havde siddet og set ud på gaden, sprang pludselig op, greb ham i skulderen og skubbede ham ind i værelset ved siden af. Han havde set Judith komme gående hen imod huset med barnet på armen i følge med tjeneren. "De må gerne lytte," hviskede han til Agenor, lukkede døren på klem og gik hende i møde.

Hendes kinder var røde, øjnene funklede af sindsbevægelse. "De er jo min eneste ven," sagde hun. "De vil ikke blive vred, fordi jeg spørger Dem til råds. I middags bragte retsbuddet mig dette papir."

Han lukkede det op. "Hr. kommissær Groza stævner Dem til i morgen klokken elleve som vidne – det har De vel selv læst. I hvilken sag? Det aner De vel også! Jeg kan for øvrigt tilfældigvis meddele Dem, at det virkelig drejer sig om greven. Han har selv angivet sig for retten ..."

"Å!" råbte hun, "for at få sin straf formildet!"

"Og om så var, kan man fortænke ham i det? Han har sandelig tydeligt nok lagt sin anger for dagen. De er og bliver uforsonlig – nå, så har han ikke villet vente, til De gjorde alvor af Deres trusler. De vil i morgen mødes med ham hos dommeren – han er stævnet til samme tid som anklaget ..."

"Nej, nej!" råbte hun, "jeg vil ikke se ham!"

Han så på hende; som hun stod der med det ædelt formede ansigt overgydt med en let rødme, høj og rank med den slanke skikkelse, var der en afglans af hendes fordums skønhed over

hende. Men hvor havde ikke smerten mejslet sig ind i disse træk, hvor rystende var ikke modsætningen imellem det grånede hår og ansigtets ungdommelige oval! Lægen havde svært ved at fastholde den tone, han havde anslået, men der var jo ikke andet for.

"Hvorfor vil De ikke se ham?" spurgte han. "Jeg finder det meget praktisk af Groza, at han stævner Dem begge på én gang, det letter forhandlingerne, og greven kommer hurtigere til sin straf. De behøver jo heller ikke at have hans dreng med i morgen, når De skal fremsætte anklagen, som overgiver ham til fængslet ..."

"Hr. doktor," råbte hun, "vender De Dem nu også fra mig? ... Jeg kan jo ikke blive kristen ... Hvad skal jeg gøre?"

"Det vil han selv sige Dem," svarede lægen. I den åbne dør stod Agenor. Hun udstødte et svagt skrig og vaklede, da hun så ham, men han stod nogle sekunder som lamslået og stirrede på hende.

"Judith!" sagde han derpå hulkende og kastede sig for hendes fødder. "Tilgiv mig! Tilgiv mig! ... Du skal ikke blive kristen ... Vi tager til Weimar og lader os vie der – jeg sværger dig det til ved den almægtige Gud!"

Hendes øjne lukkedes; lægen styrtede hen og tog barnet ud af hendes arme og lod hende glide ned i en stol. "Det er kun en afmagt," sagde han trøstende.

12

Det var fire måneder senere, en klar, varm søndag i september. Hele den sidste uge havde det stormet og regnet, til hemmelig glæde for mange, for nu havde de et påskud over for hr. Stiegle til hverken at flage eller på anden måde smykke deres huse. Men allerede om fredagen var skyerne begyndt at trække bort, og om lørdagen stod solen på himlen og tørrede gader og mure, så at de kristne over hals og hoved begyndte at indhente det forsømte; jøderne, som ikke turde røre en hånd, før mørket faldt på, blev først færdige med deres arbejde langt ud på natten. Hr. Stiegle havde befalet det og tilføjet, at hvis nogen undlod at smykke sit hus, ville hr. greven ikke glemme ham det; de adlød. Men i større forbitrelse og med giftigere ord havde man aldrig i den lille by bundet kranse og trukket guirlander af kulørt papir fra vindue til vindue, og så håbede de endnu stadig på en ordentlig skylle til morgen. Men solen skinnede strålende og varm som i juni. "Alt lykkes hende," sagde de tænderskærende, "selv vejret har hun held med." Og de trak i stadstøjet og gik ud på gaden for at se på grev Agenor Baranowskis indtog med hans hustru, jødinden Judith Trachtenberg, med hvem han for to måneder siden var blevet gift hos borgmesteren i Weimar.

Den fremmede, der havde været i den lille by den dag, da den ny godsejer første gang betrådte den – det var nu næsten på en prik to år siden –, ville knapt, hvad det udvortes angik, have kunnet opdage nogen forskel; heller ikke æresporten manglede,

og trængslen i gaderne var endog endnu større, da folk fra omegnen var strømmet til i hundredvis for at se på det vidunder. Det havde jo allerede forekommet folk her på egnen aldeles urimeligt, da rygtet, som det først havde formet sig, viste sig at være sandt, at adelsmanden af ældgammel æt, bæreren af et af de ædleste navne i Podolien havde hævet den døbte jødinde op til sig. Og nu havde den kristne ægtet jødinden uden præst og alter, uden påkaldelse af Gud – der var et land på jorden, hvor det var tilladt, og der var mennesker, som var rede til at begå sådan en forbrydelse uden at frygte Himlens hævnende lyn. Og lynet var udeblevet, og jorden havde ikke rystet i sin grundvold den dag! Men hvor ufatteligt dette end var, i hvor høj grad det end bragte alt, hvad der stod fast i disse menneskers hjerter og hjerner, til at vakle – det var dog foregået langt borte, hundreder af mil borte, det lød næsten som et eventyr; måske var det det samme land, om hvilket nogle fortalte, at der dér ved siden af de hvide mennesker også boede sorte og gule. Sorte, helt sorte mennesker; men dem fik man ikke at se i Podolien, og den, som rejste dér hen, kom aldrig tilbage – greven og jødinden var nu måske ægtefolk efter det lands love, men der måtte de så også blive, de havde ikke lov til at ånde den samme luft som folk, der troede på Gud. Til et vidunder, et rent ubegribeligt og dog virkeligt vidunder var eventyret først blevet, da rygtet bredte sig: "De kommer tilbage! Kejseren har givet dem lov til det!" Nu kunne intet mere forbløffe dem, ikke engang ordren om at træffe foranstaltninger til det festlige indtog. Hvorfor ikke? De to havde jo sat al skamfølelse, al gudsfrygt til; de ville prøve, hvor langt Herrens og deres medmenneskers langmodighed strakte

sig. Enhver, der talte om den ting, dømte således og tilføjede: "Når de blot ikke forregner sig." Der blev også talt meget om, hvorvidt det kunne forenes med fromhed at se på det skuespil.

"Vil I," råbte kredsstadens højærværdige dechant, "gå ud og med egne øjne se på, at et menneske hjemfører en ulvinde som sin ægtehustru? Den forbrydelse er ikke den ringeste." Og mærkværdigt nok, egnens frommeste rabbi brugte akkurat det samme billede! Andre mente, at de syndere ikke havde fortjent den triumf at blive begloet af masser af mennesker, og atter andre ville ikke være med, ifald mængden muligvis i sin retfærdige harme tog sig sammen og øvede en eller anden hævndåd. Men da solen stod op på indtogsdagen, strømmede dog hundreder og atter hundreder i fem miles omkreds til byen, til vogns, til hest og til fods, borgere, bønder og jøder, kun adelen og gejstligheden holdt sig borte. Men foruden disse frivillige deltagere havde der også indfundet sig andre, som hr. Stiegles magtbud havde drevet der hen: tre hundrede bønder og karle fra de grevelige godser og avlsgårde, ældre besindige mænd, der skulle danne spalier. "I er der for at holde orden," sagde han til dem. "Vor herre og den hustru, han har valgt sig, skal have en værdig modtagelse." Mere sagde han ikke, men han vidste, at de forstod ham, og at de ville gøre deres skyldighed, hvis det skulle blive nødvendigt.

Om det ville blive nødvendigt, kunne ingen forudse, ikke engang denne rolige, sindige mand, som kendte folkene i den lille by så godt. Han måtte trøste sig med, at det sandelig ikke var hans skyld, hvis det kom til pinlige optrin. Da han for flere uger siden ved en stafet fra greven i Wien havde fået meddelelse om, at fyrst Metternich havde givet myndighederne

ordre til stiltiende at anerkende ægteskabet for gyldigt og drengen, der imidlertid var blevet døbt, som ægte født, og at han derfor ønskede en festlig modtagelse, havde den tro schwaber tilladt sig at gøre indvendinger, som han begrundede med den almindelige stemning. Det havde været forgæves; en ny stafet havde gentaget pålægget med den tilføjelse, at grevinden bestemt ønskede det. "Grevinden!" – selv hr. Stiegle, som kun hadede gæld og uorden, men ingen religion, kunne over for denne titel ikke undertrykke en følelse af forbitret hån, men så gjorde han sin pligt. Folkene havde hidtil lystret, og da han om morgenen inspicerede husenes udsmykning, kunne han være tilfreds. Kun fra dominikanerklosteret og rabbiens hus flagedes der ikke, og de havde heller ingen kranse oppe; hos prioren havde schwaberen ikke vovet at gøre noget forsøg, og rabbien havde svaret ham, at han frygtede Gud mere end greven. Også hr. Groza havde undladt at smykke sin lejlighed, vinduerne var lukket, gardinerne rullede ned. "Jeg blev i foråret ikke grevens dommer," sagde han til forvalteren, "fordi der ingen anklager mødte, og jeg kunne betragte hans tilståelse som en privat meddelelse. At gøre stads af ham har jeg ikke lyst til." Det kunne hr. Stiegle begribe, men at heller ikke "grevinden"s broder flagede, fandt han utilgiveligt. Judith og Rafael havde i den sidste tid vekslet flere breve, det vidste han; en forsoning var det altså alligevel ikke kommet til. Hvad ville, hvad kunne det skumle, hævngerrige menneske dog forlange mere?!

Men så blev hr. Stiegle optaget af alvorligere bekymringer, mens han således gik igennem gaderne og inspicerede bondespalieret. Disse brave folk kunne han stole på, og til at øve

nogen voldsdåd var mængden, som flokkedes bag dem, for fej, men sæt nu, der kom smæderåb, blev skandale? Hvorhen han så, mødte der ham mørke eller hånlige ansigter.

"Hr. Iwanicki," sagde han til den lille forvoksne skomagermester, som han vidste havde et stort ord at sige blandt sine jævnlige, "jeg stoler på Deres konduite."

"ja vel, ja vel!" svarede folkeføreren, "når vi blot vidste, hvad vi skal råbe. Hvad hedder *hurra* på jødisk?"

Og da hr. Stiegle kom hen til æresporten og rettede den samme opfordring til Simon Tragmann, jødernes forstander, svarede denne ydmygt: "Vi er på pletten, som De har befalet os, men hvis nu forbitrelsen skulle overvælde vore folk – kan vi gøre for det?"

"Forbitrelsen?!" råbte hr. Stiegle. "Det er jo en triumf for jer, som I endnu aldrig har oplevet mage til!"

Den gamle Simon rystede på hovedet. "Hvad der er Gud imod, kan ikke glæde os. Gud vil, at en jødepige skal ægte en jøde, og at hendes børn skal være jøder!"

Det eneste menneske, der satte et virkelig fornøjet ansigt op, var byens Demosthenes, hr. borgmesteren: han havde indstuderet en dejlig tale, i hvilken han vidtløftigt ville gøre rede for de to konfessioners historie samt for kærlighedens magt. Og just ham måtte hr. Stiegle gøre misfornøjet, idet han meddelte ham, at hr. greven ønskede, at velkomsttalen skulle være så kort som muligt. Så ordnede han de beredne bønder, der skulle ride herskabet i møde med banneret, og stillede sig så hen ved æresporten og lyttede med ængsteligt hjerte til de råb, der lød fra mængden.

Dem var der ingen mangel på – man skulle jo forslå tiden med noget. Den vittige skomager og hans venner fandt stadig på ny jødiske oversættelser af deres hurraråb og gav dem til bedste; desuden morede de sig også med at gøre de jødekvinder, der hist og her stod blandt mængden, ægteskabstilbud. Kejseren havde jo tilladt det. Kvinderne skreg op og blev ikke svar skyldig, deres mænd gav også deres ord med i laget, hist og her knyttedes næverne, men det kom dog i det højeste til knubs, ikke til blodigt slagsmål. For hvor et sådant truede med at bryde løs, vendte bønderne sig om og påbød med hævede økser ro; hvor sløve og tvære de end så ud, vidste de dog alle, hvorfor de stod der, og hvad deres herres ære krævede. Undertiden var der også en og anden fornuftig mand, som beroligende råbte: "Hvorfor skulle vi prygle løs på hinanden? Vi er jo alle enige om, at gik det, som vi ville, var den synd aldrig blevet begået."

Det virkede overalt, og det var vanskeligt at afgøre, om de kristne eller jøderne var ivrigst til at gå ind på det. Kun uden for det trachtenbergske hus ville freden imellem kaftan og trøje ikke komme i stand.

"Vi må stikke flagene ud," råbte de kristne, "og jøden har ikke gjort det."

"Det er også rigtigt," sagde hans trosfæller, "ham rammer skammen hårdest."

"Det er en skam for os," lød svaret, "for jer er det en ære."

– Og allerede hævedes stokkene, da endelig en spøgefugl råbte: "Her har Wroblewski jo boet – lad os give ham et hurra!"

Tordnende latter lønnede det gode indfald; de vidste jo alle, at den dødeligt forhadte mand siden i foråret, da grevens

advokat havde jaget ham ud af slottet, havde fundet et tilflugtssted hos en berygtet forpagter i omegnen og levede af sin kones skændsel ...

Kun to mennesker i den lille by glædede sig over indtoget og følte det i deres sjæls inderste som en velsignelsesrig styrelse af den Gud, de troede på, men også imellem deres følelser var der et dybt, uoverstigeligt svælg. Ude i den fattige stue i Roskowka havde Mirjam Gold i mange timer siddet i sin lænestol, som om hun ventede; allerede ved daggry havde hun vækket sin plejerske og befalet hende at smykke stuen, så godt det lod sig gøre, og at iføre hende sabbatsklæderne. Plejersken, en pige fra ghettoen, der holdt ud hos den besynderlige gamle kone for den gode løns skyld – for nu, da Judith sørgede rigeligt for Mirjam, var den forhenværende tiggerske blevet en velgørerinde for mange –, havde adlydt, fordi hun vidste, at det ikke ville nytte at gøre indvendinger; det lakker mod enden med hendes forstand som med hendes kræfter, tænkte hun. For den gamle kone, som nød og ringeagt i sin tid havde slæbt igennem livet med bøjet nakke men tilsyneladende med uopslidelig livskraft, og som fra den dag af, da Gud havde forkyndt hende "hvad hendes anger kunne bruges til," havde sørget, arbejdet og våget for Judith og hendes dreng, som om hendes ungdoms kraft var vendt tilbage, var nu, da Judith havde forsonet sig med greven, faldet sammen og sygnede kendeligt hen fra uge til uge. Men hun klagede ikke, tværtimod, der spillede et stolt smil om hendes visne læber, når hun sagde: "Han ved nok, hvad han gør! Nu har jeg jo ikke mere at gøre her på jorden."

Da budskabet om brylluppet i Weimar nåede til byen, og alle folk i ghettoen knapt kunne blive færdige med deres

forbavselsesudbrud og forbandelser, hævede den gamle kone hovedet endnu højere – "jeg vidste det jo," sagde hun til sin plejerske, "men at han ville lade mig opleve det, havde jeg ikke håbet! Og hvor vil mit barn glæde sig, når hun hører det – der oppe må de jo også vide det!" Pigen fortalte det videre, og der var nidkære mennesker nok, som nu begav sig ud til den lille stue i forstaden for at gøre synderinden bebrejdelser, men da de stod ved hendes leje, tav de; de ville ikke strides med den syge gamle kone, der åbenbart kun havde få dage igen at leve iblandt dem. De tog fejl, Mirjam blev ved at leve; også lægen, der undertiden af egen drift så til hende – hun sendte aldrig bud efter ham –, forbavsedes over det. Hun var overmåde glad, når han kom til hende, men vinen, han gav hende at styrke sig på, lod hun være at drikke. "Foreløbig lader han mig vel ikke dø," sagde hun til ham. "Jeg håber, at han i sin barmhjertighed endnu under mig frist til at opleve min største glæde." Lægen spurgte, hvad hun mente. "De får det også snart at høre," svarede hun med et sælsomt smil. "Så snart det sker, går jeg for sidste gang i synagogen." Han trængte ikke yderligere ind på hende og fortalte hende endnu blot, at Judith havde skrevet til ham og bedet ham om undertiden at se til hendes "velgørerinde". "Snak!" råbte den gamle kone. "Hun har frelst mig! Og det, jeg sagde om fuglen, der ville flyve bort, det var også noget snak, hr. doktor. Det vil Judith nu ikke gøre imod mig og ham! Nu må hun jo erkende, at han har udvalgt hende til at åbenbare de stakkels blinde mennesker hans vilje, og den erkendelse er en tråd, som ikke brister!" Lægen hørte bevæget på hende; hvor mange store ånder, tænkte han, har vel hævet

sig til en sådan højde, som denne enfoldige jødinde er nået op til gennem sin lidelse?

Få dage efter skulle han erfare, hvad det var, Mirjam ventede på. Da budskabet om kejserens beslutning og det festlige indtog i byen kom, lod den gamle kone ham for første gang, efter at hun var blevet syg, kalde til sig. "Undskyld, hr. doktor," sagde hun, "men med ét menneske i det mindste vil jeg dele min glæde over, hvor stor og god han er!" Og den påfølgende sabbat tog hun sit bedste tøj på og slæbte sig ved sin plejerskes arm til synagogen. Ofte nok troede hun undervejs, at hun skulle segne om, men bestandig tog hun sig sammen, til hun nåede gudshuset. Forbavset så folk hende komme vaklende, hun havde i mange år kun sky og hemmeligt listet sig hen i en krog af synagogen, efter at gudstjenesten allerede var begyndt. "Gør plads!" råbte hun bydende, da nogle stillede sig i vejen for hende, "gør plads for Leas moder!"

Og hvor syndige disse ord end tyktes dem, de veg tilbage for den sælsomme glans i disse øjne i det ligblege, uhyggeligt udtærede ansigt. "Hun er forrykt!" mente nogle, "hun er ved at dø," sagde andre og lod hende i fred. Som en sejrherre trådte den gamle kone ind blandt de bedende, som en sejrherre vendte hun hjem.

"Det var min sidste udgang," sagde hun til sin plejerske, "og disse klæder vil jeg kun bære én gang endnu!"

Nu var tiden dertil kommet, og skønt det endnu var meget tidligt, skyndte hun dog på pigen, til alt var ordnet, som hun ville have det. Så lod hun vinduet lukke op på vid gab, for at hun tydeligt kunne høre, når skuddene forkyndte togets ankomst, slog salmebogen op og sendte pigen bort.

"Skal jeg ikke blive udenfor, tante Mirjam?" spurgte pigen, "hvis I skulle komme til at trænge til noget ..."

"Din tosse," svarede den gamle kone smilende. "I dag? Hvad skulle jeg komme til at trænge til i dag?"

Endnu et andet menneske i den lille by ventede med utålmodighed på indtoget, også han takkede Herren, fordi han havde ladet ham opleve dette, men det var en anden Gud, han i sine tanker vendte sig til, hævnens Gud, der gengælder misdæderen, hvad han har forbrudt, og knuser den overmodiges hoved i støvet. Mens Rafael ophidset gik op og ned ad gulvet i sin stue, med det blege ansigt stolt hævet, var kun én følelse klar og mægtig i ham, den overskyggede alle andre: den skam, som den overmodige kristen i følelsen af sin magt havde bragt over jødehuset, var sonet, og i dag skulle den sidste rest af den tilintetgøres; greven havde måttet gøre jødinden til sin hustru og førte hende nu højtideligt ind i sine fædres slot, uden at hun havde afsvoret sin tro. Hvad han følte derved, blev hans sag; led han, var det fortjent straf – lovet og priset være Herren, der havde føjet det så! Og når Agenor, som Judith sidst havde skrevet ham til fra Wien, nu også var villig til at yde en oprejsning, som selv Rafael ikke havde vovet at kræve, når han havde indvilliget i under indtoget at gøre holdt ved dette hus og at træde frem med den bortførte for hendes broder og bede om hans samtykke til ægteskabet, så var også det retfærdigt, om det så end måske var den bitreste stund i grevens liv, og Judith havde også på dette punkt kun krævet, hvad der tilkom hende og hendes ... Ja, Gud havde føjet det godt – og jo mere skingrende pøblens stemmer lød der udenfor, des stoltere og trodsigere hævede den unge mand hovedet; han stampede vildt

i gulvet – "og om de så straks slog mig ihjel," sagde han tænderskærende, "mit sidste suk skal være en tak, fordi jeg har oplevet denne bod!" … Forvirrede og indbyrdes stridige blev hans følelser kun, når han tænkte på Judith. Hvad hun måtte føle ved at bøje den mand, hvis ære nu var hendes, så dybt i knæ, hvorledes hendes liv skulle forme sig efter alt, hvad der var sket, og i en luft, der var gennemsyret af alles had imod hende – alt det tænkte han knapt på, og når hans tanker strejfede det, når der dukkede en anelse op i ham om hendes elendighed nu, og den truende ulykke, så hjalp den følelse ham ud over det, som havde været hans støtte i de to frygtelige år, der lå bagved: også hende skete der, hvad hun selv havde beredt sig, Gud Herren hisset førte nøjagtigt regnskab … Men hun var jo hans søster, det væsen, han havde elsket højere end sig selv – der var øjeblikke, da alt, hvad der var af had og bitterhed i hans hjerte, opløstes og forvandledes til en varm, skælvende ømhed – hvor havde denne gode, smukke pige, der var værdig til den reneste lykke, ikke lidt! – og når hun havde syndet, var det sket i kraft af en ædel drift, som mange andre misbrugte og trak ned i snavset – og hvor havde hun ikke bødet for det! Den stund, da hun angergiven var vendt hjem og sank ned for hans fødder, dukkede op for ham. – O Gud, hvor havde hun ikke været forgræmmet, tynget af en jammer, som intet menneskeord kunne udtrykke … Han kunne heller ikke nu fortryde, at han havde været imod hende, som han havde – men nu, da al forsmædelse var sonet? Det bares ham for, som måtte han brede armene ud og ile hende i møde, og det tyktes ham en utilgivelig hårdhed, at han havde undgået ethvert gensyn også umiddelbart før hun rejste til Weimar. Han havde gjort det,

fordi han den gang endnu ikke ret havde kunnet tro på, at forsoningens værk kunne lykkes hende, men frem for alt fordi han ikke kunne glemme faderens død. Havde hun også bødet for den, kunne sådan en synd sones? ... Hans ansigt blev mørkt og grublende, hans hænder knyttede sig – kunne han komme ud over det, og hvordan skulle han tage imod hende?

Et nyt skrål, endnu mere skingrende end det forrige, fik ham til at fare op, det var hurraerne for Wroblewski. Men umiddelbart efter lød langt borte det dumpe knald af en mørser, og nu affyredes også den første af de små kartover på torvet: herskabet havde nået byens grund, hvor banneret ventede på det. Endnu en halv time, og toget var i byen.

Det skulle vare endnu kortere. Da herskabets to vogne – en åben landauer, i hvilken greven og hans hustru sad, og en karet med Hania, Jan og en barnepige med drengen, som i dåben havde fået navnet Ludvig – kom til landemærket ved De tre Linde, fik anføreren for bønderne med banneret lige netop udbragt det sædvanlige "urrah" og overrakt greven salt og brød, så gav greven, uden at unde den gamle bonde tid til at holde sin velkomsttale, den lukkede vogn ordre til straks at køre ad landevejen til slottet og råbte til Fedko: "Kør rask til!" I skarpt trav rullede landaueren hen ad kongevejen, bønderne måtte sætte deres heste i galop for ikke at blive tilbage. I vild fart, indhyllet i en støvsky, hastede toget ind ad byen til, som om det blev forfulgt.

For hvert minut der gik, blev grevens kinder blegere, trækningerne i hans ansigt stærkere; han undgik at se op og skjulte af og til øjnene med hånden. I måneder havde han gyst ved tanken om denne stund, den tyktes ham den pinligste, livet

endnu kunne bringe ham. Er det nødvendigt? havde han hver dag spurgt sig selv, og nu var han kun opfyldt af én følelse: harme over den kvindes hårdhed, der nu også havde bøjet hans nakke ind under det tungeste åg, og over hans svaghed, der havde fundet sig i det. Hvad havde han ikke måttet finde sig i i de sidste måneder – efter hans følelse ganske ufortjent, for havde hans skyld været stor, var boden uhørt: hun havde fået sin vilje, han havde ladet sig vie til jødinden i Weimar, hvad kunne, hvad turde hun forlange mere? Jo, hun forlangte mere. Med hensyn til drengen rettede hun sig ganske vist efter hans vilje, uden at sige et ord, uden nogen som helst kamp, som om hun selv ikke havde ønsket det anderledes, men da han så meddelte hende, at de måtte blive borte fra hjemmet mindst i to år, til folk havde vænnet sig til det uhørte, bad og besvor hun ham om at tage til Wien og sætte igennem, at ægteskabet blev anerkendt. Han stred længe imod, og det gjorde heller ikke synderligt indtryk på ham, da hun sagde: "Hele min sjæl hænger ved dette ene; føj mig i det, og jeg skal lønne dig rigeligt for det." Med hvad? tænkte han, med kærlighed og troskab? Det havde han nu for Gud og mennesker erhvervet sig gyldigt krav på ved et tungere offer, end nogen mand af hans stand nogen sinde havde bragt – skulle hun ikke hænge trofast ved ham, hun, for hvis skyld hans nærmeste venner var blevet ham utro, skulle hun ikke elske ham, hun, for hvis skyld han havde taget så meget had på sig? Men efterhånden blev hans modstand svagere, hele hans væsen var jo ikke anlagt på at holde stand, selv over for en ringere indflydelse, endsige over for denne jernvilje; til sidst gav han efter, fordi han tænkte, at i Wien ville hun nok selv indse, at hun forlangte det umulige. "Lykkes det

dig ikke," foreslog han hende, "tager vi to år til Italien," og det gik hun ind på. Han var fuldt og fast overbevist om, at det ville mislykkes, og derfor ærgrede han sig i Wien dobbelt over, at Judith bragte hans navn i folkemunde ved sine forsøg; at det metternichske regimente, der satte foden på alles nakke og kun bøjede sig for kirken, aldrig ville gå ind på noget så uhørt, var jo klart; alle, som hun talte med om det, sagde hende med møjsommelig tilkæmpet alvor, at det mål, hun havde sat sig, var uopnåeligt. Men hun blev ikke træt af stadig at knytte ny forbindelser, stadig at prøve ny midler, og da alt var forgæves, vendte hun sig til – selve kirken. En ung prælat af en forarmet adelig slægt var den første, der lod sig vinde; det vrimlede snart i deres hotellejlighed i "Vildmanden" i Kärntnergaden af soutaner og kutter, og en formiddag – de havde nu været seks uger i Wien, og kun bankieren, hos hvem hendes arv var anbragt, vidste, hvor kostbart dette ophold havde været hende – kom hun ind til ham og sagde: "Ønsk mig til lykke, Agenor, nu går jeg til Metternich!" Han så på hende; som hun stod for ham i den mørke, folderige kjole, med det halvt grå hår omhyllet af det sorte slør, det skarpt skårne ansigt blegt og ubevægeligt, mens kun en trækning ved læberne røbede hendes sindsbevægelse, indgød hun ham en følelse, der var en sælsom blanding af beundring og gru; kærlighed – han havde allerede før undertiden haft en dunkel fornemmelse af det, men aldrig var det blevet ham så klart som i dette øjeblik – kærlighed var der intet mere af i denne følelse ...

"Er du vis på, at han tager imod dig?" spurgte han tøvende. Hun viste ham audienskortet. "Men har du nu også vel overvejet

det?" vedblev han spagfærdig. Det svarede hun ikke på, men rakte ham hånden til farvel.

Da hun to timer efter atter kom ind til ham, læste han på hendes ansigt, at hun havde sejret; målløs sprang han op og stirrede på hende. Men der kom ikke et triumferende ord over hendes læber.

"Vi får papirerne endnu i denne uge," sagde hun kort, og da han bestormede hende med spørgsmål om, hvorledes hun havde opnået dette, svarede hun: "Ved at tale sandhed! Det kommer man altid længst med over for kloge mennesker, og han er så klog! – Han begreb straks," vedblev hun med et bittert smil, "at jeg hverken vil omstyrte Østrig eller kirken, ja ikke engang ghettoens mure. Han har heller ikke tilstået jødinden det, men mig, efter at han havde fået at vide, hvad jeg har oplevet, og hvorledes det står til med min sjæl. Kun én ting har jeg skjult for ham ..."

"Hvad er det?" spurgte han. Hun rystede på hovedet. "Du skal nok få det at vide, måske snart, men ikke i dag ... Jeg ville også have sagt ham det," vedblev hun, som om hun talte med sig selv, "hvis det havde været nødvendigt. Men det var det ikke, fordi han er bedre, end folk tror, fordi han er for klog, til at han skulle kunne være helt slet ..."

Han hørte disse ord uden at tænke synderligt ved dem, og blev først lutter øre igen, da hun vedblev:

"Så snart vi får papirerne, rejser vi naturligvis hjem!"

Han protesterede ivrigt, og da hun nu igen sagde: "Jeg skal lønne dig for det," blev han utålmodig og sagde hende sin mening om den ting. Hun hørte rolig på ham. "Du forstår mig ikke," svarede hun så med et sælsomt smil, "jeg vil virkelig lønne

dig med det højeste, du kan få af mig." Men det virkede langt mindre på ham end hendes løfte om at ville nøjes med et ophold i den lille by; "hvad vi så skal gøre, skal du råde for," sagde hun. Men hvad der gjorde ham fuldstændig føjelig over for hende, var en ytring, som en høj embedsmand, en af den almægtige ministers fortrolige, overbragte ham, kort før de rejste til Galizien. "Fyrsten," sagde han, "har modtaget det dybeste indtryk af samtalen med Deres frue; han fandt det i højeste grad sørgeligt, at der ikke er blevet andet ud af så udmærket et menneske end en dybt ulykkelig kvinde. Jeg, sagde han, ville i grevens sted bestandig tænke på, hvor ulykkelig hun er!"

Således havde Judith sat alt igennem, også dette indtog med al den forsmædelse, det betød for en Baranowski, med alle de ulykker, det formodentlig ville drage efter sig ... Greven rettede sig. "Raskere! Raskere!" råbte han til kusken, "og også gennem byen kører du så hurtigt som muligt!"

Judith havde hidtil siddet stille og tavs i et hjørne af vognen; en kjole af det sværeste sorte silketøj omsluttede den spinkle skikkelse, over håret havde hun et prægtigt kniplingsslør, og på hendes pande funklede det diadem, der gik i arv sammen med Baranowskiernes majorat, men det blege ansigt var så mørkt som nogen sinde, og kun et dybere åndedræt nu og da røbede, at hun gik den stund i møde, som hun selv havde hidført med næsten overmenneskelig kraft. Men nu rettede hun sig; hendes hånd faldt på hendes husbonds arm.

"Agenor," sagde hun hårdt og skarpt, "en ærlig mand holder sit ord, selv om det falder ham svært!"

"Det er jo kun til dit eget bedste," svarede han. "Du ved, hvad Stiegle ..."

"Ikke et ord mere! ... Nu kører vi i skridt!"

Han gav tøvende ordren. Bønderne med banneret, der var sakket agterud, samlede sig igen og omringede vognen. Langsomt nærmede de sig acciseboden; den blomstersmykkede bom gik i vejret. "Urrah!" råbte bønderne, som dannede spalier, "urrah!" svarede bønderne med banneret; kartoverne drønede, musikkorpset blæste en fanfare, men alt dette overdøvedes af mængdens forvirrede råb. Kun ét og andet kunne man forstå af det – det lød ikke venligt. Truende vendte nogle af bønderne i spalieret sig om og hævede stokkene og økserne imod skrålerne bagved; tættere flokkedes bønderne med banneret om vognen. Greven var blevet bleg og var sunket tilbage i sædet, men Judith, der var bleg som han, sad høj og rank og så rolig til højre og venstre ud på de larmende mennesker. Således kom de forbi acciseboden.

Fra dette hus blev vejen bredere; mængden bag spalieret var endnu større her og faren derfor endnu mere truende. Men sælsomt nok, da musikken tav og bønderne blev stille, døde også mængdens råben hen. Havde blot denne hyldest ægget den til modsigelse? Holdt den blege, festligt smykkede kvindes blik, dette mørke, bydende blik, den i tømme? Holdt den sig rolig for ikke at forstyrres i nydelsen af det uhørte skuespil?

Der lever endnu enkelte mennesker i den lille by, som den gang, for næsten tresindstyve år siden, som børn og unge mennesker så grevinde Judith Baranowska holde sit indtog. Spørger man dem ud om det, ryster de på hovedet: "Hvordan hun så ud, er ikke til at beskrive, og heller ikke, hvad der foregik

i os, når hendes blik faldt på os. Som en døende så hun ud og samtidig som en dronning. Ingen, som så hende, kunne råbe et stygt ord. Og da bønderne tog huerne af, gjorde vi det også, og da de igen råbte urrah, forstyrrede vi dem ikke. Vi stod mellem acciseboden og æresporten. Ved hendes fædrenehus, hvor det mærkeligste skete, var vi desværre ikke."

Kun så meget må fortælles: Ved æresporten løb alt af i ro; selv en mand som borgmesteren følte, at denne stund ikke egnede sig til at holde smukke taler i – der stod for meget på spil, måske nogle menneskers liv, hvis et eller andet tilfælde, en vittighed, en hævet stok løste den sælsomme trolddom, der holdt den ophidsede mængde i tømme. Han fattede sig i korthed, og greven fremstammede i en fart nogle ord til tak.

Så vendte han sig til Judith. "Jeg besværger dig," mumlede han, "lad os ikke holde ved din broders hus. Det er den sikre ødelæggelse."

"Det får ikke hjælpe!" svarede hun, og da han tøvede, gav hun selv Fedko ordren.

Og det syntes i virkeligheden at være den sikre ødelæggelse. Da mængden, som hidtil havde forholdt sig tavs, gættede, hvorhen det bar, brød der pludselig et skrig af raseri og hån løs fra hundrede struber – vildt, skingrende, overlydt, som udstødt i et eneste åndedræt. "Skam og skændsel!" ... "Til jødehuset, og så til synagogen!" ... "Ned med hende!" ... "Ned med hende!" I næste øjeblik råbte tusinder det og trængte larmende frem; spalieret blev gennembrudt, bønderne hævede deres økser, håndgemænget begyndte. Vognen holdt; dens eneste beskyttelse var nu de få ridende bønder, der endnu holdt sig på siderne af den. Riddersindet kom op i greven; han rev en pistol

op af bæltet om sin med pelsværk bræmmede frakke, kontuschen, og svang sig med hanen spændt ud på vogntrinnet.

Så skete der noget uventet. Judith havde hidtil siddet rank og stirret stift ud på mængden. Nu rejste hun sig pludselig i sin fulde højde, så at diademet funklede i solskinnet. "Af vejen!" råbte hun til de ridende bønder, så bydende, at de lystrede og trængte deres heste til side. "Af vejen!" bød hun Agenor og viste ham bort fra trinet.

Mængden studsede, de kæmpende holdt inde, der blev pludselig stille.

"Hvad vil I?" lød det gennem denne stilhed med den blege kvindes høje, rolige, metalklare stemme. "Dræbe mig? Her er jeg! Ingen skal beskytte mig, jeg forbyder det! Der skal intet blod flyde for min skyld. Jeg har allerede blodskyld på mig ... Jeg venter!"

Ingen rørte sig, der lød intet råb. Og i denne stilhed råbte en stemme – hvem den kom fra, er aldrig blevet oplyst –: "Det er Guds værk, hun har for! Hun vil sone, hvad hun har gjort! Og greven vil gøre det for sin del! Guds værk forstyrrer man ikke!"

Atter en mumlen, atter trængsel – mængden gjorde plads. Greven svang sig ind i vognen, Fedko styrede hestene hen til Rafaels hus; også her veg folk til side. Stille trådte Judith og greven ind i huset, og da de få minutter efter viste sig igen anført af Rafael, hørtes der heller ikke en lyd, og alle så på, at greven trykkede Rafaels hånd, og at Judith omfavnede sin broder. "Klokken fire – på det gode sted!" hviskede hun til ham.

De steg ind i vognen. Da skete der atter noget uventet. Rafael havde med ansigtet badet i tårer endnu en gang grebet Judiths

hånd og trykket den. I næste øjeblik råbte en: "Hun har lidt meget, gid hun må blive lykkelig! Urrah!"

"Urrah! Urrah!" Hundredfold gentoges råbet, indtil det lød fra alles læber: "Urrah! Lykke og velsignelse!"

Under deres råb, under mængdens uafbrudte hilsen og jublen kørte de fra byen til slottet. Men nu sad Judith ikke længere rank som før; som sønderknust sad hun sunket tilbage i hjørnet af vognen, og tårerne strømmede ned ad hendes kinder.

På slottet havde grevens forpagtere samlet sig. Også dr. Reiser kom for at hilse på dem. Judith spurgte straks efter den gamle Mirjam. "Jeg vil hen til hende," sagde hun, "så snart jeg kan gå fra bordet."

"Gør det," sagde den gamle læge bevæget, "for i morgen vil De ikke længere finde hende. Hun er død for et par timer siden. Lige, som jeg ville køre her hen, kom hendes pige jamrende til mig. Jeg var et øjeblik i hendes stue. Mere forklaret har jeg aldrig set nogen døds ansigt."

Man satte sig til taffels; det var dækket nøjagtig som ethvert bryllupsbord i Baranowskiernes hus. De samme retter og vine blev serveret, de samme gamle pragtstykker stod på bordene. Kun stemningen var en anden, og efter en times forløb rejste gæsterne sig.

Judith kørte med lægen til det lille hus i Roskowka for at tage afsked med sin gamle veninde. De havde endnu ikke lagt liget på båre, det hvilede i lænestolen iført den gamle kones festskrud. Uden at kunne få et ord frem stirrede Judith ind i dette ansigt, på hvilket der hvilede et udtryk af lys, salig glæde.

"Ved De, hvorfor Mirjam smilede således, da hun døde?" spurgte dr. Reiser. "Hun hørte skuddene, der forkyndte Deres indtog." Og han fortalte Judith om sine sidste samtaler med hende. "Nu havde hun sejret, nu kunne hun dø! Nu vidste hun også, at hendes barn ikke er fordømt, og at hun vil mødes med det hisset."

Judith var sunket ned ved ligets fødder og havde kysset den stive hånd.

"De har ret!" sagde hun derpå. "Held hende, hun har sejret og er død!"

"Og held Dem," tilføjede han, "De har sejret og tør leve som sejrherre!"

"Tal ikke således," sagde hun hurtigt afværgende. "Som sejrherre efter sådan en kamp tør kun den skyldfri leve. Den skyldige overlever ikke sin sejr ... Undskyld, men jeg må bort, min broder venter mig på 'det gode sted', ved vor faders grav."

Hovedrystende så lægen efter hende, da hun kørte bort. "Hvad det var for en besynderlig tone," tænkte han. Men så tænkte han dog ikke videre på det.

Rafael var mødt punktligt ved graven. Som før for al verdens øjne sank de tvende, der så længe havde været fremmede for hinanden i hinandens arme på det helligste sted, der gives på jorden, og holdt hinanden længe omfavnede. Og nu først havde forsoningen fået den rette indvielse for deres hjerter.

"Her er altså min plads!" sagde Judith og pegede på det fri sted imellem forældrenes grave. "Ikke sandt, den kan ingen tage fra mig? Jeg er jo en kristens hustru, og så kunne de fromme sige – – Men det vil du ikke tåle, vel Rafael?"

"Hvis jeg overlever dig, bliver du begravet her. Men det kan vi tale om om tredive år ..."

"Du sværger mig det til, så sandt faders minde er dig helligt? Jeg beder dig om det! ... Du forstår, hvor bevæget jeg er just i dag ..."

"Hvis det kan berolige dig, så sværger jeg dig det til!"

"Og du lader mig få den gravskrift, jeg selv bestemmer?"

"I fald jeg overlever dig! ..."

De talte endnu noget sammen om hans fremtidsplaner, så omfavnede hun ham endnu en gang og kørte tilbage til slottet.

Greven sad i sit arbejdsværelse sammen med Stiegle og nogle af sine forpagtere. Hun gik ind i sit sovekammer og skrev der to korte breve, til Agenor og sin broder. Så var tusmørket allerede faldet på, men hun sendte alligevel bud efter sin dreng, der allerede var i seng. "Jeg har jo ikke set ham endnu siden i morges, da vi brød op fra Tluste!" sagde hun til barnepigen, og så blev hun alene sammen med barnet vel en times tid. Da tjenestepigen ukaldet trådte ind i værelset, var der allerede ganske mørkt derinde. Hun kunne ikke se fruens ansigt, fordi hun sad og bøjede sig ned over barnet, men hun syntes, hun hørte hende græde. "Det er også bedst for dig ... også for dig ..." syntes hun, hun hørte hende sige.

Fruen gav hende barnet og sagde, at hun ville ned i haven, aftenen var så mild, og månen ville snart stå op.

Hun gik ned ad trappen, ud i haven, forbi det sted, hvor Agenor for to år siden havde trykket det første kys på hendes læber, og så hen til dammen. På vejen mødte hun kusken Fedko, sagde godaften og fik en venlig hilsen af ham. Han så et øjeblik efter hende, mens hun gik ned ad dammen til, på hvilken just

månens første stråler spillede. "Når jeg tænker på," sagde den brave mand til sig selv, "hvordan jeg den morgen så hende styrte ned til dammen i Borky ... Hvor må hun ikke være helt anderledes til sinds nu, da hun har opnået alt!"

Han tog fejl.

Da Judith ikke var kommet tilbage hen ad klokken ni, gik greven ud og søgte efter hende. Da han ikke fandt hende, ville han bekymret sende tjenestefolkene ud. Så fandt Hania brevet på hendes bord, og da han havde læst det, vidste han, hvor han kunne finde hendes lig. Brevet var kort, men kærligt. Hun lagde ham barnet på hjerte og bad ham ikke pine sig med bebrejdelser for, at han var skyld i hendes død. Hun døde for ikke at gøre ham ulykkelig og for ikke at gøre sig selv ulykkeligere, end hun allerede var, hun døde, fordi hun, efter hvad der var overgået hende, ikke havde mod og kraft til at leve livet, men det var intet enkelt menneskes skyld, heller ikke hans.

Hendes ansigt var heller ikke fortrukket, da de trak liget op af det stille vand. Det var så alvorligt og roligt, som det altid havde været i den sidste tid.

To dage efter blev hun af sine trosfæller begravet på "det gode sted", på den plet, der var hendes arvelod. Da de gravede graven, fandt de endnu rester at en stor busk. Kun få vidste, at det var en rosenbusk, og hvordan det hang sammen med den.

På hendes gravsten står følgende indskrift:

JUDITH GREVINDE BARANOWSKA,
DATTER AF
NATHAN BEN MANASSE

AF ISRAELS STAMME.

"HUN DØDE I MØRKE,
MEN DET VIL EN GANG VORDE DAG."

Om "Judith Trachtenberg"

Forfatter: Karl Emil Franzos (1848-1904).
Org.udgave: *Judith Trachtenberg. Erzählung.* Ed. Trewendt, Breslau 1890.
Denne udgave baseret på: *Judith Trachtenberg.* Fortælling af Karl Emil Franzos. Af forfatteren autoriseret oversættelse ved Fr. Winkel Horn. Forlagt af I. H. Schubothes Boghandel. København 1890.
Oversætter: Frederik Winkel Horn (1845-1898).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af John Everett Millais (1829-1896): *Portrait of a Girl* (Sophy Gray) (1898).

ISBN 978-87-7628-058-1
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-317-0 (Ølstykke 2013)

© 2024 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk